

Tutkintavankeuden erityispiirteet ja niiden heijastuminen tutkintavankiloiden toimintaan

Jonna Hänninen, Kati Kujanpää

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Tutkintavankeuden erityispiirteet ja niiden heijastuminen tutkintavankilojen toimintaan

Jonna Hänninen, Kati Kujanpää
Sosionomi (AMK), rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2024

Jonna Hänninen, Kati Kujanpää

Tutkintavankeuden erityispiirteet ja niiden heijastuminen tutkintavankiloiden toimintaan

Vuosi 2024

Sivumäärä 67

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa tutkintavankeuden nykytila ja tuoda esiin mahdollisia kehittämiskohtia. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä ovat tutkintavankeuden erityispiirteitä ja kuinka niihin tällä hetkellä vastataan, sekä miten tutkintavankeutta tulisi kehittää vastaamaan paremmin rikosseuraamusasiakkaiden tarpeita. Tavoitteena oli tuottaa koonti tutkintavankeuden erityispiirteistä, tuoda esille suurimmat haasteet sekä tuottaa tietoa, minkä avulla tutkintavankeutta voidaan kehittää. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Vantaan vankila.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu tutkintavankeuden ja sitä säätelevien lakien kuvaamisesta, vankiloiden palveluista ja ohjelmatoiminnoista, muutoksen vaiheista ja muutostoteutuksesta sekä dynaamisesta turvallisuudesta vankilatoiminnan näkökulmasta. Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastatteluihin osallistui 11 tutkintavankeuden parissa työskentelevää asiantuntijaa, joilla jokaisella on oman asemansa puolesta erilainen lähestymiskulma aiheeseen.

Tulosten perusteella nähdään, että tutkintavankeus sisältää useita erityispiirteitä, mihin ei tällä hetkellä vastata toivotusti. Tuloksista nousi useita kehitysehdotuksia, joiden avulla erityispiirteisiin voitaisiin vastata paremmin. Entistä kriittisempi ja yhdenmukaisempi yhteydenpitorajoitusten tarkastelu vähentäisi tutkinnallisesti eristettyjen vankien määrää, ohjelmatoimintaa tulisi tarjota laajemmin, sekä kuntouttavaa toimintaa voisi tukea tutkintavankeja koskevalla toimintasuunnitelmalla.

Johtopäätöksissä nousi esille huoli tutkinnallisesti eristetyistä vangeista, joille tulisi tarjota enemmän sosiaalista kanssakäymistä ja toimintaa. Tutkintavankeuden nähdään olevan hyvää aikaa kuntouttamiselle ja muutostoteutuksen herättämiselle. Lähityö ja sitä kautta syntyvä vankitunteus auttaisi lisäämään vankiloiden dynaamista turvallisuutta. Kuitenkaan nykyiset resurssit eivät mahdollista laadukkaan lähityön tai riittävän kuntouttavan toiminnan tarjoamista.

Asiasanat: tutkintavankeus, rikosseuraamusala, kuntoutus, turvallisuus, pakkokeinot

Jonna Hänninen, Kati Kujanpää

Specific Features of Remand Imprisonment and their Reflection on the Operation of Remand Prisons

Year 2024

Pages

67

The purpose of the Bachelor's thesis was to study the current state of remand imprisonment and to highlight possible areas for development. The aim was to find out what are the special features of remand imprisonment and how they are currently being addressed, as well as how remand imprisonment should be developed to better meet the needs of criminal sanctions clients. The goal of the thesis was to produce a summary of the special features of remand imprisonment, bring out the main challenges and offer information that would help to develop remand imprisonment, focusing on issues that should be paid attention to in the operations of prisons. The commissioner of the thesis was Vantaa Prison.

The theoretical background of the thesis consisted of information on remand imprisonment and the laws that regulate it, prison services and programme activities, stages of change and motivation for change, and dynamic security from the perspective of prison operations. The present research was conducted as a qualitative study and semi-structured thematic interviews were used as the data collection method. The interviews involved 11 experts working in the field of remand prison, each of whom had a different approach to the topic.

The results showed that remand imprisonment has a number of specific features that are not being addressed as hoped. Several suggestions for improvement emerged from the results, which could be used to better respond to the features of remand imprisonment. A more critical and consistent review of contact restrictions would reduce the number of prisoners in investigative isolation, program activities should be offered more widely, and rehabilitative activities could be supported by an action plan for remand prisoners.

The conclusions raised concerns about prisoners who are in investigative isolation and who should be offered more social interaction and activities. Remand imprisonment was seen as a good time for rehabilitation and to stimulate motivation for change. Close work with the prisoners and the knowledge that this creates would help to increase the dynamic security of prisons. However, current resources do not allow for the provision of quality work closely with the prisoners or sufficient rehabilitative activities.

Keywords: remand imprisonment, criminal sanctions, rehabilitation, security, coercive measures

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Toimintaympäristö	8
2.1	Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio	8
2.2	Vantaan vankila	10
2.3	Muut tutkintavankilat Suomessa	11
3	Yhteiskunnalliset lähtökohdat	11
3.1	Rikosseuraamuslaitoksen strategiset linjaukset	12
3.2	Tutkintavankeutta säätelevät lait	13
3.3	Yhteiskunnallinen keskustelu ja aikaisemmat tutkimukset	15
4	Tietoperusta	18
4.1	Tutkintavankeus.....	19
4.2	Palvelut ja ohjelmatoiminta.....	20
4.3	Muutos ja muutosmotivaatio	23
4.4	Dynaaminen turvallisuus	25
5	Tutkimusasetelma.....	26
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet.....	27
5.2	Tutkimusmenetelmä	28
5.3	Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu.....	29
5.4	Aineiston analyysi	31
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	32
6	Tulokset	34
6.1	Yhteydenpitorajoitusten vaikutus tutkintavankeusaikaan.....	35
6.2	Vankeuden ensivaiheet ja muutosmotivaation herättely.....	37
6.3	Kuntoutus ja ohjelmatoiminta	39
6.4	Palvelujatkumo vankeuden nivelvaiheissa.....	42
6.5	Turvallisuuden merkitys tutkintavankeudessa	44
6.6	Tulevan lakimuutoksen tuomat haasteet	45
7	Johtopäätökset	47
7.1	Tutkintavankeuden erityispiirteet ja niiden huomioiminen tällä hetkellä	47
7.2	Tutkintavankeuden kehittäminen.....	50
8	Pohdinta	53
8.1	Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kehittymisen reflektointia.....	54
8.2	Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu	56
8.3	Tuloksien hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset	58
	Lähteet.....	60
	Kuviot	64
	Taulukot	64

Liitteet 65

1 Johdanto

Tutkintavankeuden erityispiirteistä ja niiden vaikutuksista vankiloiden toimintaan ei juuri ole Suomessa aiemmin tehty tutkimuksia. Aihe on herättänyt paljon keskustelua alan kolumneissa ja artikkeleissa. Varsinkin tutkinnallisten eristysten vaikutuksia vankien terveyteen on pohdittu ja aiheesta on tehty muutamia opinnäytetöitä viimevuosien aikana. Opinnäytetöissä on tutkittu esimerkiksi tutkintavankien kokemuksia tutkinnallisten eristysten vaikutuksista ja tuloksista on ollut pääteltävissä, että tutkinnalliset eristykset vaikuttavat yksilöön niin psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Vangit kärsivät muun muassa ahdistuksesta ja masennuksesta, ja sosiaaliset suhteet siviiliin kärsivät. Vähäisellä toiminta-ajalla on nähty myös olevan vaikutusta vankien fyysiseen terveydentilaan. (Tasanto 2022; Salli, Sjöholm & Frantsi 2022.) Tutkinnalliset eristykset ja vähäinen toiminta-aika ovat pari esimerkkiä tutkintavankeuden erityisyyksistä.

Tutkintavankeuteen kuuluu myös paljon muita erityispiirteitä, joita opinnäytetyömme avulla halusimme tutkia. Toive tutkintavankeuserityisyyden tutkimisesta tuli Vantaan vankilan apulaisjohtajalta. Tavoitteenamme oli asiantuntijahaastatteluiden avulla nostaa esiin, miten tutkintavankeuden erityispiirteisiin tällä hetkellä vastataan, sekä kuinka tutkintavankeutta tulisi kehittää vastaamaan paremmin rikosseuraamusasiakkaan tarpeita. Työskentelemme molemmat Vantaan vankilassa rikosseuraamustyöntekijöinä ja tämä aihe kiinnosti meitä heti, kuin idea meille esitettiin. Saisimme tutkia sellaista erityisyyttä, jonka parissa työskentelemme päivittäin. Oli myös todella motivoivaa ajatella tutkimusta kehittämistyön kannalta, ainakin voisimme tuoda esiin kehitysideoita- ja tarpeita.

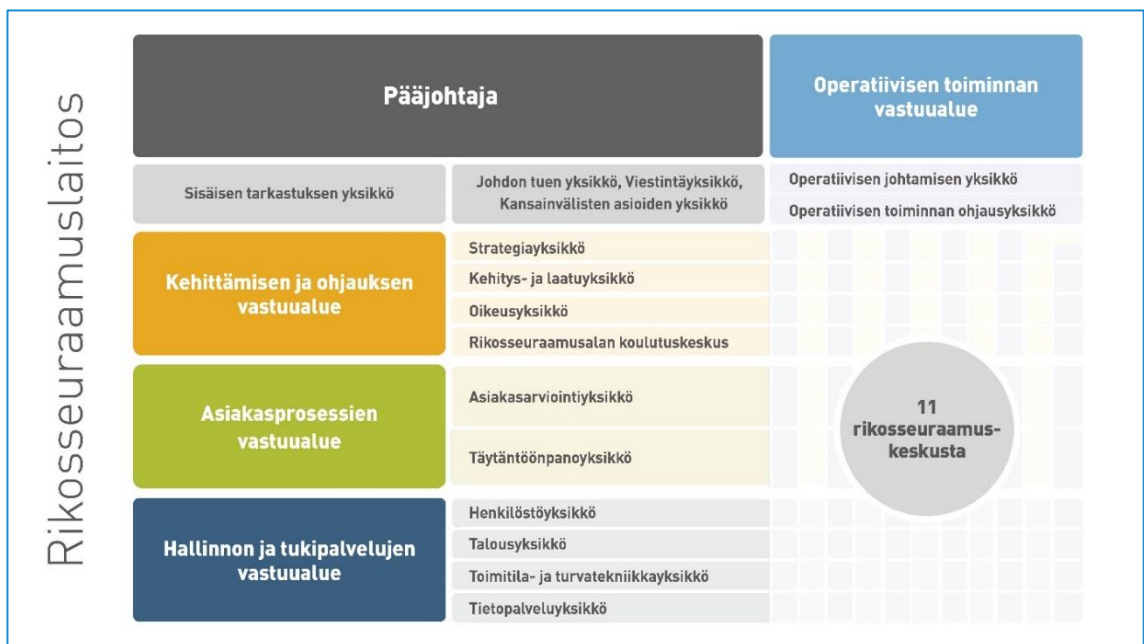
Tutkintavankeuslakia (768/2005) uudistettiin vuonna 2019 siten, että tutkintavangin säilyttämistä poliisin säilytystilassa lyhennettiin neljästä viikosta seitsemään vuorokauteen. Vuoden 2019 muutoksen jälkeen alettiin valmistelemaan tutkintavankeuslakimuutosta, jonka seurauksena tutkintavangit sijoitettaisiin vankilaan heti vangitsemista koskevan päätöksen jälkeen. Tämän tutkintavankeuslakimuutoksen odotetaan astuvan voimaan vuonna 2025, joten opinnäytetyömme aihe oli hyvin ajankohtainen. Lakiuudistuksen odotetaan lisäävän tutkintavankien määrää Rikosseuraamuslaitoksen säilytystiloissa huomattavasti. Ajankohtaisuutta lisäsi myös Vantaan vankilan lisärakennuksen valmistuminen ja käyttöönotto vuonna 2025. Lisärakennus lähes kaksinkertaistaa Vantaan vankilan vankipaikat, jolloin siellä on yhteensä 345 vankipaikkaa tehden siitä Suomen suurimman vankilan.

2 Toimintaympäristö

Tässä luvussa esitellään Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio, sen tärkeimmät tehtävät sekä organisaation arvot. Luvussa kerrotaan myös tarkemmin Vantaan vankilasta sekä sen toiminoista. Tämän lisäksi nostetaan esiin tietoa tutkintavankiloista valtakunnallisesti.

2.1 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio

Rikosseuraamuslaitos (kuvio 1) on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva virasto, jonka toiminta on valtakunnallista. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta pitää sisällään monenlaisia kehittämiseen ja ohjaukseen, asiakasprosesseihin, hallinto- ja tukipalveluihin sekä operatiiviseen toimintaan liittyviä toimintoja. Operatiivisen toiminnan vastuualueeseen kuuluu yhteensä 11 rikosseuraamusaluetta, mitkä pitävät sisällään vankiloita, yhdyskuntaseuraamustoimistoja sekä muita erilaisia yksiköitä. Valtakunnallisesti Rikosseuraamuslaitoksessa työskentelee noin 2600 henkilöä. Rikosseuraamuslaitoksen nykyinen pääjohtaja on Anna Arola-Järvi. (Rikosseuraamuslaitos 2024a.)

Kuvio 1: Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos 2024a)

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta (221/2022) säättää Rikosseuraamuslaitoksen hallinnosta, organisaatiosta ja tehtävistä. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on muun muassa valvontarangaistuksen, nuorisorangaistuksen, ehdottoman vankeusrangaistuksen ja yhdistelmärangaistuksen täytäntöönpano, sekä ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen valvonta. Lisäksi Rikosseuraamuslaitos valvoo ehdonalaisten vapauten päästettyjä henkilöitä, huolehtii tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä hoitaa muita sille säädettyjä tehtäviä.

Yleisenä tavoitteena kaikelle Rikosseuraamuslaitoksen toiminnalle on toimia turvallisesti ja lainmukaisesti, sekä vähentää uusintarikollisuuden riskiä. Vankiloiden yhtenä suurimmista

tehtävistä on tukea tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämään. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa puolestaan edistetään sosiaalista selviytymistä sekä lisätään valmiuksia rikoksettomasta elämästä suoriutumiseen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on myös tarjota asiakkaille kuntoutusta, mikä tukee rikollisuudesta irtautumista ja auttaa palaamaan rangaistusajan jälkeen osaksi yhteiskuntaa. Esimerkiksi koulutuksella ja työtoiminnalla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuden vähentymiseen. Koulutuksella ja työtoiminnalla on vaikutusta levien työmahdollisuuksien sekä yksilöiden itsetunnon parantamiseen. Kuntouttavalla toiminnalla on vaikutusta myös sosiaalisiin taitoihin, yleiseen arjen hallintaan ja hyvinvointiin. (Rikosseuraamuslaitos 2023a.)

Organisaation arvot ovat pysyviä, organisaation toimintaperiaatteita kuvaavia käsitteitä. Usein arvoissa viitataan henkilökuntaan, asiakkaisiin, laatuun ja uudistuksiin. Suurten muutosten yhteydessä arvoja voidaan muovata muutoksiin soveltuviksi. Tärkeintä arvoja muodostaessa on ajatella, mitä arvot organisaatiolle merkitsevät ja kuinka ne näkyvät organisaation toiminnassa. On myös tärkeä huomioida millainen toiminta ei ole arvojen mukaista ja kuinka arvojen vastaiseen toimintaan tulisi reagoida. (Hyppänen 2013, 49-50.)

Arvot, joita Rikosseuraamuslaitos sitoutuu toiminnassaan noudattamaan ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa, sekä turvallisuus. Käytännössä arvoihin sitoutuminen merkitsee perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista, sekä jokaisen kohtelemista tasa-arvoisesti ja inhimillisesti. Rikosseuraamuslaitoksen kaiken toiminnan perusta on oikeudellisuus, kohtuus, sekä lainmukaisuus. Täytäntöönpano tulisi toteuttaa siten, että se tukee yksilön valmiuksia rikoksettomaan elämään. (Rikosseuraamuslaitos 2024b.)

Visio kuvaa organisaation tavoitetilaa pitkällä tähtäimellä. Vision on oltava selkeä, yksinkertainen, uskottava, joustava ja realistinen. (Hyppänen 2013, 50). Rikosseuraamuslaitoksen visio on olla arvostettu ja vaikuttava osa yhteiskunnan palvelujärjestelmää. Visiossa painotetaan, että yhteistyöllä päästään kohti rikoksetonta elämäntapaa. (Rikosseuraamuslaitos 2024b.)

2.2 Vantaan vankila

Vantaan vankila on suljettu tutkintavankila ja se on aloittanut toimintansa vuonna 2002. Vankilassa on tällä hetkellä 185 vankipaikkaa ja työntekijöitä vankilassa on noin 140. Vankilassa työskentelee erilaisissa virkatehtävissä muun muassa valvontahenkilökunta, koulutus-, kuntoutus-, ja sosiaalityön ammattilaiset, assistentit, notaarit, laitoksen esihenkilöt ja johto, pastori, psykologi, sekä vankiterveydenhuollon henkilökunta. Vankilan perustehtäviin kuuluu esitutinnan ja oikeudenkäynnin turvaaminen, vankikuljetukset, sekä tutkintavankeuden toimeenpano. Erilaisia kuljetuksia on vuositasolla yli 9000. Vantaan vankilassa on pääasiassa miesvankeja, mutta naisvangeille on myös erillinen matkaselliosasto lyhytaikaisempaan asumiseen. Vankilassa on myös psykiatrinen vankisairaala. Vankilassa keskitytään tutkintavankien muutosmotivaation herättämiseen, rangaistuksen suorittamiseen tai vapautteen valmentamiseen, sekä päihdekuntoutuksen aloittamiseen. Rikosseuraamuslaitoksen arvot, visio ja strategia ohjaavat Vantaan vankilassa tehtävää työtä. (Rikosseuraamuslaitos 2023b.)

Tutkintavangilla ei ole lain määräämää toimintavelvoitetta, mutta motivoituneet vangit voivat kuitenkin hakeutua mukaan työtoimintaan. Vantaalla on työsasto, jonka työmiehet työskentelevät muun muassa siivoustehtävissä tai verstaalla. Lisäksi jokaisella osastolla on oma puhdistajavanki, joka huolehtii oman osastonsa siisteydestä ja avustaa ruoan jaossa. Selliopin-toja on mahdollista suorittaa tutkintavankeuden aikana. Halukkaille pyritään myös järjestämään mahdollisuus osallistua erilaisiin kuntouttaviin ohjelmiin. (Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Vantaan vankilan toimintaa säätelee muun muassa tutkintavankeuslaki, vankeuslaki, pakkokeinolaki, alan asetukset ja ohjeet, sekä vankilan järjestyssäännöt. Vantaan vankilan osastot ovat keskenään hyvin erilaisia; vankilasta löytyy esimerkiksi osastot alaikäisille sekä nuorille tutkintavangeille, minkä lisäksi on myös matkaselliosastot niin miehille kuin naisillekin. Osastojen päiväjärjestykset vaihtelevat osastokohtaisesti. Päiväjärjestyksissä huomioidaan lakisäätiset toiminnot, kuten ruokailu, ulkoilu ja viikoittainen kirjasto. Lisäksi vangeille pyritään järjestämään mahdollisuus liikuntaan ja saunavuoroihin, sekä aikaa osastolla vapaasti oleskeluun. (Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Väestönmuutokset ja lakiuudistukset ovat nostaneet tutkintavankien määrää, eikä kasvu näytä laantuvan lähivuosien aikana. Tämän vuoksi Vantaan vankilalle rakennetaan laajennusosa, jonka tulisi valmistua vuoteen 2025 mennessä. Laajennusosaan tulee 160 vankipaikkaa, jolloin Vantaan vankilassa tulee olemaan yhteensä 345 vankipaikkaa. Vantaan vankilasta tulee muutoksen myötä Suomen suurin vankila. Laajennuksen jälkeen olisi tarkoitus keskittää Etelä-Suomen alueen tutkintavangit Vantaan vankilaan. (Oikeusministeriö 2022.) Lisärakennukseen rakennetaan asuintilojen lisäksi myös poliisin kuulustelutiloja ja tapaamistiloja, jotka tukevat esitutinnan toteuttamista. Rakennus edesauttaa erilaisten vankiryhmien joustavampaa sijoittelua ja sen myötä myös yhteydenpitorajoitusten toteuttamista voidaan paremmin

valvoa. Uudisrakennuksella pyritään varautumaan tutkintavankien määrän kasvuun tutkintavankeuslain muutoksen myötä. (Senaatti-kiinteistöt 2024.)

2.3 Muut tutkintavankilat Suomessa

Miehille tarkoitettuja tutkintavankiloita Suomessa ovat Vantaan vankilan lisäksi Helsingin, Jokelan, Kuopion, Kylmäkosken, Mikkelin, Oulun, Pelson, Pyhäselän, Riihimäen, Sukevan, Turun ja Vaasan vankilat. Naisille tarkoitettuja tutkintavankiloita ovat Hämeenlinnan, Kuopion, Oulun, Turun ja Vaasan vankilat. (Oikeusministeriön asetus tutkintavankiloina toimivista vankiloista 1055/2022.) Tutkintavankia ei saa sijoittaa avolaitokseen, eikä suljetussa vankilassa samalle osastolle rangaistusta suorittavien vankien kanssa. Vankeusvankien kanssa samalle osastolle sijoittaminen on kuitenkin mahdollista, mikäli tutkintavanki niin itse toivoo ja haluaa asua rangaistusta suorittavien vankien kanssa. (Tutkintavankeuslaki 768/2005.) Kaikki tutkintavankilat ovat keskenään hyvin erilaisia, mikä tuo jokaiselle yksikölle omat haasteensa tutkintavankeuden erityispiirteiden huomioimiseen.

Suljetuissa laitoksissa on mahdollista suorittaa erilaisia opintoja sekä osallistua työtoimintaan. Helsingin vankilassa on mahdollista osallistua esimerkiksi kilpituotantoon, kirjapainotyöhön sekä metalli- ja konepajatöihin. Jokelan vankilassa vangit tekevät erilaisia pakkaus- ja kokoonpanotöitä, sekä vaatehuollon työtehtäviä. Kuopiossa työtoiminta keskittyy käsityöalan valmentavaan työhön, kiinteistöhoitoon ja kirjaston töihin. Turun vankilassa on tarjolla töitä kokoonpanon, pintakäsittelyn, konepuusepän, sitomon, metallin, verhoomon, vaatekorjaamon ja ompelimon parissa. Kaikissa laitoksissa on saatavilla jonkinlaista työtoimintaa. Lisäksi vankiloissa järjestetään erilaista ryhmä- ja yksilömuotoista kuntouttavaa toimintaa. (Rikosseuraamuslaitos 2024c.)

Joissain vankiloissa on lisäksi mahdollista suorittaa ammatillisia perustutkintoja. Riihimäen vankilassa voi opiskella ajoneuvon asentajaksi, koneistajaksi sekä talonrakentajaksi. Tutkinonosia voi suorittaa myös Hämeenlinnan naisvankilassa. Hämeenlinnan vankilan työpisteitä ovat kiinteistöryhmä, tekstiilihuolto, ompelimo, kirjasto, puutarhatyö ja siivoustyö. Hämeenlinnan vankilassa voi opiskella myös ulkomaalaisille suunnattua suomen kieltä (S2). Myös tutkintoon valmentaviin opintoihin (Tuva-opinnot) voi osallistua vankeusaikana, esimerkiksi Pyhäselän vankilassa. (Rikosseuraamuslaitos 2024c.)

3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat

Tässä luvussa kuvataan Rikosseuraamuslaitoksen strategisia linjauksia, tärkeimpiä tutkintavankeuteen liittyviä lakeja, sekä avataan tarkemmin vuonna 2025 voimaan astuvaa tutkintavankeuslakiuudistusta ja sen tuomia mahdollisia haasteita. Taustoitusluvussa nostamme esiin tutkintavankeuteen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua. Mainitsemme myös muutamia aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia, sekä niissä esiin nousseita huomioita.

3.1 Rikosseuraamuslaitoksen strategiset linjaukset

Organisaatio rakentaa strategiansa omien arvojen ja visionsa pohjalta. Strategiassa pohditaan konkreettisesti sitä, millaisella toiminnalla organisaatio aikoo saavuttaa tavoitteensa. Strategian tulisi olla vahvasti läsnä työntekijöiden jokapäiväisessä työssä. Ilman hyvää ja jatkuvaa johtamista ei voida luoda strategialähtöistä organisaatiota. Strategiakartta on työkalu, jonka avulla organisaatio voi pohtia eri näkökulmia strategiansa tavoitteiden toteutumisen kannalta. Kiteytettynä voi strategiakartan avulla todeta, että henkilökunnan osaaminen ja motivaatio johtaa korkeampaan asiakastyytyväisyyteen, joka taas johtaa taloudellisesti parempiin tuloksiin. Jokainen organisaatio laatii oman, toimintaansa sopivan strategiakartan. (Hyppänen 2013, 51, 54.)

Rikosseuraamuslaitoksen uusi strategia on luotu vuosille 2024-2027. Strategiset tavoitteet on kiteytetty yhdelle sivulle mahtuviksi ja kaikille Rikosseuraamuslaitoksen yksiköille suunnatuiksi. Strategia on rakennettu Rikosseuraamuslaitoksen arvojen ja vision pohjalta. Kaiken toiminnan perustana on oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus ja turvallisuus. Tulevien vuosien strategisiin tavoitteisiin on kirjattu asiakkaiden valmiuksien vahvistaminen rikoksettomaan elämäntapaan sekä laadukkaan asiakastyön toteuttaminen ja vankeusaikaisen rikollisuuden torjuminen yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. Strategisiksi tavoitteiksi on määritelty myös, että Rikosseuraamuslaitos on haluttu ja vakaa työpaikka, työhyvinvointiin ja työturvallisuuteen panostetaan, sekä se, että tulevaisuuden tarpeet ohjaavat Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan, osaamisen ja rakenteiden kehittämistä. (Rikosseuraamuslaitos 2024b.)

Kuvio 2: Rikosseuraamuslaitoksen strategiset tavoitteet 2024-2027 (Rikosseuraamuslaitos 2024b).

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa ei ole huomioitu erikseen tavoitteita tietyille asiakasryhmille, yksiköille tai seuraamustyypeille. Perustehtävien mukaan Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävä on vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano sekä tutkintavankeuden toimeenpano (Rikosseuraamuslaitos 2024b). Näin ollen tutkintavankiloiden toiminnan tulisi tukea yllä mainittujen strategisten tavoitteiden saavuttamista vuoteen 2027 mennessä.

3.2 Tutkintavankeutta säätelevät lait

Tutkintavankeutta säädellään monessa eri laissa ja asetuksessa. Suomen perustuslain (731/1999) 6§:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia keskenään. Tutkintavankiin sovelletaan pitkälti samaa lainsäädäntöä, mitä vankeuslaissa (767/2005) vangista säädetään. Lisäksi tutkintavankeudesta ja tutkintavankien oikeuksista säädetään tutkintavankeuslaissa (768/2005). Tutkintavankiin sovelletaan pakkokeinolakia (806/2011), mikäli hänen yhteydenpitoaan rajoitetaan tutkinnan turvaamiseksi. Hyvän hallinnon perusteista ja tutkintavankien kohtelusta hallintoasioissa säädetään hallintolaissa (434/2003). Lakien lisäksi tutkintavankeutta säätelee alan eri asetukset ihmisen perusoikeuksista ihmisoikeussopimukseen. Esimerkiksi tutkintavankeuslakia täsmennetään valtioneuvoston asetuksessa tutkintavankeudesta (549/2015).

Yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksistä säädetään Pakkokeinolain (806/2011) 4 luvun 1§:ssä. Tutkintavangin yhteydenpitoa voidaan esitutkinnan ollessa kesken rajoittaa tiettyyn henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitorajoituksia voidaan jatkaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, mikäli yhteydenpito vakavasti vaarantaisi tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa on mahdollista rajoittaa myös yleisellä tasolla, nimeämättä henkilöitä, joita rajoitus koskee. Tuolloin yhteydenpitorajoitus on voimassa enintään 60 päivän ajan vapaudenmenetyksen alkamisesta. Tämän jälkeen tuomioistuin voi tarvittaessa pidentää aikaa enintään 30 päivää kerrallaan. Yhteydenpitorajoitukset eivät koske asianajajaa, julkista oikeusavustajaa, tai luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa. Yhteydenpitoa ei myöskään saa rajoittaa säilytystilan tai vankilan henkilökunnan kanssa.

Tutkintavankeuslakia (768/2005) uudistettiin vuonna 2019 siten, että tutkintavangin säilyttämistä poliisin säilytystilassa lyhennettiin neljästä viikosta seitsemään vuorokauteen. Lisäksi säilyttämisen edellytyksiä tiukennettiin eri valvontaelinten arvostelujen seurauksena. Vuoden 2019 muutoksen jälkeen alettiin valmistelemaan tutkintavankeuslakimuutosta, jonka seurauksena tutkintavangit sijoitettaisiin vankilaan heti vangitsemista koskevan päätöksen jälkeen. Lakiuudistusta varten perustettiin oikeusministeriön ja sisäministeriön yhteistyönä hanke, jonka tarkoituksena on valmistella muutokset tutkintavankien säilytystehtävien siirtämisestä Rikosseuraamuslaitokselle. Samalla uudistetaan vanginkuljetusta koskevat säädökset. Vanginkuljetuksissa on nähty ongelmana muun muassa vanginkuljetusten pitkät kestot,

kuljetusvälineiden puutteellisuus, sekä vankien terveydentilaan liittyvät haasteet, kuten lääkitysten antaminen kuljetuksen aikana. (Oikeusministeriö 2024.)

Uuden tutkintavankeuslainsäädännön odotetaan astuvan voimaan vuonna 2025, jolloin tutkintavankeja ei enää pääsääntöisesti säilytetä poliisin säilytystiloissa vangitsemispäätöksen jälkeen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tutkintavankien määrä tulee nousemaan ja yhteydenpitorajoitusten valvontaan joudutaan kiinnittämään lisää resursseja. (Oikeusministeriö 2024.) Rikosseuraamuslaitos on yhteistyössä Delfoi Oy:n konsulttien kanssa mallintanut tulevaisuuden vankilukuja ja laskenut tutkintavankiennusteen vuodelle 2035. Vuonna 2020 tutkintavankien keskimäärä on ollut 632, josta naisten osuus on ollut noin 10 %. Ennusteen mukaan vuonna 2035 Suomen vankiloissa olisi 818 tutkintavankia. Ennuste on arvio, joten todellisudessa määrä voi poiketa arviosta paljonkin. (Kirilov 2021, 8, 12.)

Tutkintavankeuslakiuudistuksen syynä on muun muassa kansainväliset, Suomea koskevat kannanotot tutkintavankien säilyttämisestä poliisin tiloissa. Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) on vuosien 2014, 2016 ja 2020 tehtyjen tarkastuskäyntien perusteella kehottanut Suomea siihen, ettei tutkintavankeja enää säilytettäisi poliisin tiloissa. CPT kiinnitti käynneillään huomiota varsinkin yhteydenpitorajoitettujen vankien huonoon tilanteeseen. Vangit viettivät jopa 21-23 tuntia vuorokaudessa lukittuina sulleihinsä, eikä heillä ollut lainkaan, tai vain vähän järjestettyä toimintaa. Myös vähäiset sosiaaliset kontaktit puhuttivat. CPT on vuoden 2008 käynnillään Suomessa todennut, että tutkintavankien kohtelu on ankarampaa kuin vankeusvankien, sillä heille ei tarjota tarpeeksi toimintaa. Vantaan vankilaa on tuolloin kehoitettu lisäämään erityisesti naisille ja nuorille tutkintavangeille toimintoja. Myös oikeusasiamiehen ratkaisuisissa on todettu, että sellin ulkopuolista aikaa tulisi olla kohtuullisesti, vähintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa. Tuona aikana vangeille tulisi järjestää kehittävää ja mielekästä toimintaa, kuten liikuntaa, kuntoutusta, koulutusta tai työtä. (Kirilov 2021, 23-25.)

Rikosseuraamuslaitos julkaisi vuonna 2021 tutkintavankien sijoittamista pohtivan työryhmän loppuraportin, jossa nostetaan esiin tutkintavankeuslakiuudistukseen liittyviä haasteita ja kysymyksiä. Työryhmän tehtävänä on ollut pohtia, kuinka yhteydenpitorajoitusten toteutuminen Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa voidaan varmistaa, lisätä videoneuvottelumahdollisuuksia kuulustelujen ja pakkokeinoistuntojen järjestämisessä, parantaa viranomaisyhteistyötä siten, että vankikuljetukset vähenevät, sekä arvioida ehdotuksien taloudellisia vaikutuksia. Mikäli ennuste tutkintavankien lukumäärän noususta 818 henkilöön vuoteen 2035 mennessä pitää paikkansa, on nykyisen toimitilaverkoston vankipaikkamäärä liian alhainen niin mies- kuin naisvankipaikkojen suhteen. Selvityksen pohjalta on todettu, että poliisin tiloissa säilytetään päivittäin noin 18-50 tutkintavankia. Lakiuudistuksen myötä tutkintavankien lukumäärä Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa kasvaisi noin 34 vangilla päivittäin. Viranomaisyhteistyöstä todetaan, että Rikosseuraamuslaitoksen tulisi saada pikaisesti käyttöoikeus tuomioistuinviraston/-laitoksen tietojärjestelmään, jossa näkyvät käräjätilaukset. Yhteydenpitorajoitusten ja

säilytysturvallisuuden turvaamiseksi Rikosseuraamuslaitos tarvitsee käyttöoikeudet poliisin tietojärjestelmään (Patja). Tutkintavankien passeihin tulisi kirjata tarvittavat tiedot muun muassa karkaamisalttiudesta, väkivaltaisuudesta tai itsetuhoisuudesta sekä tuomioistuimen määräämät erillään pitämistä koskevat rajoitukset. Toimitilat tulisi saada lähekkäin siten, että poliisivankilat, käräjäsali ja tutkintavankilat olisi samalla tontilla. Vantaan uusi poliisivankila tullaan esimerkiksi rakentamaan lähelle Vantaan vankilaa ja poliisi tekee suunnitelussa tiivistä yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. (Kirilov 2021, 4, 13, 40-46.)

Juha-Pekka Karkkola teki vuonna 2023 Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön aiheena: "Tutkintavankeuslain muutosten vaikutukset poliisin operatiiviseen toimintaan Pohjois-Suomessa". Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella on havaittavissa muutamia mahdollisia haasteita lakiuudistuksen seurauksena. Esitutkintaprosessin kesto mahdollisesti pitenee sen seurauksena, että tutkintavankien säilytys tapahtuu Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa. Syitä tähän oli muun muassa se, että matkustaminen kuulusteluihin tulee viemään aikaa muulta operatiiviselta toiminnalta. Vaihtoehtona tälle olisi lisätä etäyhteyksin tehtäviä kuulusteluja. Huolia nousi esiin myös liittyen Rikosseuraamuslaitoksen resursseihin valvoa yhteydenpitorajoitusten toteutumista. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että seitsemän päivää on monissa tutkinnoissa riittänyt vangitsemisajaksi, jonka jälkeen henkilö on voitu vapauttaa tutkintavankeudesta. Määrä Rikosseuraamuslaitoksen tiloihin siirretyistä tutkintavangeista on pysynyt pienempänä, kun säilytysaika on ollut viikon. Heräsi myös kysymyksiä siitä, paranevatko tutkintavankien olot yliasutetuissa tutkintavankiloissa. Opinnäytetyön tuloksissa käy ilmi, ettei poliisi kannata Patja-järjestelmän oikeuksien antamista Rikosseuraamuslaitokselle. Vankipassiin tulisi kirjata yhteydenpitorajoitukset selkeästi, minkä pohjalta Rikosseuraamuslaitos valvoo rajoitusten noudattamista. (Karkkola 2023.)

3.3 Yhteiskunnallinen keskustelu ja aikaisemmat tutkimukset

Tutkintavankeuserityisyyttä on tutkittu Suomessa varsin vähän. Vankeuteen ja vankiloihin liittyvää kirjallisuutta, tutkimuksia ja opinnäytteitä on löydettävissä runsaasti, mutta tutkintavankeutta, sen erityispiirteitä ja kehityskohtia käsitteleviä lähteitä ei kovin kattavasti löydy. Vertailukohteita ja tutkintavankeuserityisyyden esiin nostavia teoksia on täten suppeasti saatavilla.

Vaikka tutkintavankeuteen liittyviä virallisia tutkimuksia ei juuri ole tehty, herättää se keskustelua alan kolumneissa ja artikkeleissa. Yle julkaisi vuonna 2022 Aleksis Salusjärven kolumnin tutkintavankeuden merkityksestä yksilön mielenterveydelle. Kolumni herätti kommentteissa kiivasta keskustelua tutkintavankeuden haittavaikutuksista. Erityisesti yhteydenpitorajoitukset, yleinen epätietoisuus ja ajoittain pitkät ajat tutkintavankeudessa lisäävät tutkintavankien mielenterveysongelmia. Kolumnissa painotetaan niitä haittoja, jotka seuraavat ihmisen eristämisestä. Kaikkein eniten kärsivät vangit, joille on asetettu tiukkoja tutkinnallisia eristyksiä. Eristykset takaavat tutkinnan suorittamisen ilman sotkemisvaaraa, mutta lisäävät

Salusjärven mukaan uusintarikollisuutta, päihdeongelmia, sekä mielenterveysongelmia. Tiukimmat eristykset tarkoittavat sitä, että tutkintavanki ei saa olla yhteydessä läheisiinsä tai muihin vankeihin. Hänellä on kuitenkin oikeus tunnin ulkoiluun päivässä, sekä itsenäiseen toiminta-aikaan. (Salusjärvi 2022.)

Tulevaisuudessa tulisi keskittyä nimenomaan tutkintavankien kuntouttamiseen, jotta syrjäytymistä ja ongelmia ei syntyisi tutkintavankeuden aikana, vaan yksilöllä olisi silloin mahdollisuus kuntoutua. Kommenteissa kirjoitettiin muun muassa sen puolesta, ettei rankaiseminen kuntouta ihmistä, vaan päinvastoin toivottiin ihmisten inhimillisempää kohtelua. Keskustelussa tuotiin esiin myös toinen ääripää, jossa nähtiin vankien oltavat nykytilanteessa liian hyvinä ja tämän taas haittaavan rikollisuudesta irrottautumista. Keskustelussa nousi esiin myös tutkintavankia koskeva syyttömyysolettama, sekä sen huomioiminen tutkintavankeudessa. (Salusjärvi 2022.)

Ville Salli, Ronja Sjöholm ja Markus Frantsi tekivät vuonna 2022 Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyön aiheena: ”Tutkintavankien kokemuksia tutkinnallisen eristyksen vaikutuksista.” Vaikka kyseessä ei ole virallinen tutkimus, tukevat opinnäytetyön tutkimustulokset Salusjärven mielipiteitä tutkintavankeuden tilasta. Tutkimuksessa haastateltiin Vantaan ja Vaasan vankiloiden tutkintavankeja. Haastatteluiden perusteella voitiin todeta, että tutkinnalliset eristykset vaikuttavat yksilöön niin psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Vähäinen toiminta aiheuttaa vangeilla ahdistusta ja masennusta, sosiaaliset suhteet kärsivät yhteydenpitorajoitusten vuoksi ja siviilissä olevia yksityisasiointia on lähes mahdotonta hoitaa. Tutkimuksen pohjalta nähtiin tarpeelliseksi, että tutkintavankiloiden resursseja saataisiin nostettua ja vangeille järjestettäisiin enemmän toimintaa. (Salli, Sjöholm & Frantsi 2022.)

Mikko Tasanto selvitti yhteydenpitorajoitettujen vankien kokemuksia tutkinnallisesta eristämisestä ja toiminnan kehittämisestä tutkintavankilassa vuonna 2022 julkaistussa Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään. Tutkimuksessa selvisi, että niistä tutkintavangeista, joille tarjottiin erilaisia toimintoja, oli 80 % halukkaita osallistumaan niihin. Tuloksissa selvisi myös, että tutkintavankien fyysinen ja psyykinen hyvinvointi lisääntyi toimintojen lisäämisen myötä. Vangit kertoivat haastatteluissa, että sellin ulkopuolisen ajan lisääminen ja tutkintavankien välisen yhteisen vuorovaikutuksen lisääminen vaikutti heidän jaksamiseensa positiivisesti. Myös henkilökunnan läsnäolo osastoilla sekä lähityön merkitys nähtiin huomattavana. Todettiin esimerkiksi osaston ilmapiirin olleen rauhallisempi, kuin rikosseuraamustyöntekijä vietti enemmän aikaa osastolla keskustellen vankien kanssa. Lähityön lisääminen vahvisti laitoksen dynaamista turvallisuutta. Poliisivankilaan verrattuna vangit kiittivät tutkintavankilassa saatuja terveydenhuollon palveluja. (Tasanto 2022.)

Yhteydenpitorajoitusten vaikutuksista vangit mainitsivat esimerkiksi sen, että huoli läheisistä on huomattava, kun ei tiedä mitä vankilan ulkopuolella tapahtuu. Ahdistus yltyi varsinkin iltaisin osaston suljettua. Se, että vanki sai olla vuorovaikutuksessa toisten tutkintavankien kanssa,

auttoi jaksamisessa, varsinkin jos hänellä oli täydet yhteydenpitorajoitukset siviiliin. Yhteydenpitorajoitukset hankaloittivat arkisten asioiden hoitamista. Haastattelussa eräs vanki kertoi, ettei ollut pystynyt ilmoittamaan työnantajalleen olevansa vankilassa. Monissa haastatteluissa mainittiin jatkuvan yksinolon olevan yhteydenpitorajoitusten suurin haaste. Psykkistä pahoinvointia aiheutti yksinäisyys, stressi, ahdistus, masennus ja epätietoisuus. Fyysistä hyvinvointia huononsi vähäinen sellin ulkopuolinen aika ja sitä kautta rajalliset mahdollisuudet kuntoiluun. (Tasanto 2022.)

Oulun vankilan psykologina työskentelevä Heli Siltala julkaisi kesäkuussa 2023 blogikirjoituksen otsikolla: "Yksikin itsemurha on liikaa - vankien mielenterveyden riskit tärkeää tunnistaa etenkin tutkintavankiloissa". Kirjoituksessa käsitellään tutkintavankeuden aiheuttamaa kuormitusta, joka pahimmillaan voi johtaa itsemurhaan. Tutkintavankeus alkaa useimmiten yllättäen, mikä aiheuttaa vangeille suurta ahdistusta, kun asiat siviilissä jäävät hoitamatta. Monet tutkintavangit ovat päihderiippuvaisia ja kärsivät vankeuden alkuvaiheessa voimakkaista viroitusoireista. Näiden asioiden päälle asetetaan monille yhteydenpitorajoituksia, pahimmillaan vanki on täysin erillään muista vangeista, eikä siviiliin saa pitää yhteyttä. Itsemurhariski on korkeimmillaan vankeusajan alussa. Tuolloin uusi tilanne voi tuntua liian raskaalta ja ihmismieli etsii helppoa ulospäisyä ylikuormittavasta tilanteesta. Vanki kokee usein häpeää, pelkoa, epätietoisuutta, ahdistusta ja epätoivoa. Päätös itsemurhasta voi syntyä spontaanisti, mutta usein se on pidentyneen psykkisen kuormituksen tulos. Ensimmäisten viikkojen jälkeen itsemurhariski laskee. Tuolloin vankilan arkeen ja käytäntöihin on totuttu ja rikosprosessi on saattanut hieman selkiytyä. (Siltala 2023.)

Itsetuhoisia ajatuksia saattaa kuitenkin ilmetä myös myöhemmin. Lähestyvä oikeudenkäynti, ongelmat siviilissä, tai muut uudet kuormitustekijät on otettava huomioon vangin kanssa työskenneltäessä. Pitkäaikainen tuki ja aktiivinen lähiyö on tärkeässä asemassa itsemurhien ehkäisyssä. Siltala (2023) nostaa esiin myös vankilan psykologin ja vankiterveydenhuollon tärkeyden. Vankien on mahdollista saada lääkitystä mieliala- ja ahdistusoireisiin. Keskusteluapu auttaa kriisitilanteissa ja psykologi pystyy vaikuttamaan myös uusintarikollisuuden vähentymiseen. Kirjoituksessa Siltala (2023) mainitsee myös henkilökunnan koulutuksen merkityksen itsetuhoisten vankien tunnistamisessa. Itsemurhariskissä olevien vankien tunnistaminen voi olla hankalaa. Vanki ei välttämättä halua keskustella henkilökunnan kanssa, jopa suoranaista virkamiesvastaisuutta ilmenee. Itsemurhariski vaikuttaa koko vankilan turvallisuuteen. Huonosti voiva vanki saattaa kohdistaa väkivaltaa muita vankeja tai vankilan henkilökuntaa kohtaan. Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön osaamista mielenterveysasioissa, erityisesti itsemurhien ehkäisystä, tulisi lisätä. (Siltala 2023.)

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön koordinoima työryhmä laati vuonna 2021 selvityksen tutkintavankien itsemurhien ehkäisystä Vantaan vankilassa. Työryhmässä oli mukana myös vankiterveydenhuollon edustajia. Raportissa tarkasteltiin vankilaan tulovaiheen prosesseja ja palveluohjausta, Rikosseuraamuslaitoksen sisäisen viestinnän tiedonkulkua, sekä

viranomaisyhteistyön toimivuutta. Selvityksessä tarkasteltiin myös henkilöstön osaamista ja koulutustarpeita. Vuoden 2021 marraskuussa valmistuneessa raportissa esitellään suosituksia ja kehittämis ehdotuksia itsemurhien ehkäisyyn tutkintavankilassa. Selvityksen mukaan itsemurhat ovat yleisempiä miesvankien kuin naisvankien keskuudessa. Myös maahanmuuttajataustaisten vankien itsemurhia esiintyy yleisväestöä enemmän. (Juuti, Saarinen, Eriksson, Kirilov & Jalava 2021.)

Kehittämissuosituksissa nostettiin esiin tulotilanteen merkitys itsemurhariskin tunnistamisessa. Vastaanottovaiheessa tulisi vangin vastaanottavan virkamiehen keskustella vangin tuoman virkamiehen, kuten poliisin, kanssa. Keskustelussa kysyttäisiin muutama ennalta määrätty kysymys muun muassa liittyen vangin itsetuhoisuuteen ja päihteiden käyttöön. Vastaanotosta vanki ohjattaisiin tulo-osastolle, jossa häntä havainnoitaisiin tietyn aikaa, ennen lopullista osastolle sijoittamista. Tämä lisäisi alkuvaiheen vankituntemusta ja vähentäisi itsemurhariskin huomioimatta jättämistä. Rikosseuraamustyöntekijöitä haluttiin tuoda mukaan vastaanottotilanteeseen nykyistä vahvemmin. Vankilan intranettiin tulisi saada helpommin esille itsemurhien ehkäisyyn ja arviointiin liittyviä ohjeita henkilöstölle. Myös vankiterveydenhuollon mahdollisuutta henkilöstön koulutuksiin itsemurhariskin arvioimisessa suositeltiin. Selvityksessä toivottiin myös Rikosseuraamuslaitoksen sisällä henkilöstöressurssien kohdentamista siten, että vankipaikkamäärän lisäksi huomioitaisiin vankilakohtainen vankivirtauma. (Juuti ym. 2021.)

4 Tietoperusta

Tässä luvussa käydään läpi opinnäytetyön tietoperusta. Tietoperustassa avataan tutkintavankkeutta yleisesti, sekä käydään läpi vankiloissa toteutettavia palveluita ja ohjelmatyötä. Lisäksi tietoperustassa avataan muutostyöskentelyä ja -motivaatiota, sekä dynaamista turvallisuutta ja sen merkitystä vankiloissa.

4.1 Tutkintavankeus

Tutkintavankeus ei ole rangaistus, vaan rikosoikeudellinen pakkokeino, jonka tarkoituksena on turvata esitutkinta, oikeudenkäynti ja täytäntöönpano. Poliisilla on oikeus ottaa kiinni ja pidättää rikoksesta epäilty henkilö, mikäli tietyt edellytykset pidätykselle täyttyvät. Yksi edellytys täyttyy, jos epäilystä rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Lievemmästäkin rikoksesta on mahdollista pidättää, mikäli ankarin rangaistus siitä on vähintään vuosi vankeutta. Jälkimmäisen edellytyksen lisäksi on oltava perusteltu syy epäillä, että epäilty saattaisi vapaudessa ollessaan yrittää paeta, tai muilta osin karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Syitä pidättämiseen ovat myös epäilyt siitä, että epäilty yrittäisi esitutkinnan aikana kätkeä tai hävittää todistusaineistoa, tai pyrkiä vaikuttamaan rikosasian asianosaisiin tai asianomistajiin. Pidättämisen edellytykset täyttää myös epäily siitä, että henkilö pyrki siviilissä jatkamaan rikollista toimintaansa. (Hartoneva, Martikainen, Pajuoja & Vartia 2023, 246-247.)

Tutkintavankeudesta säättää tutkintavankeuslaki (768/2005). Tutkintavankeuslain mukaisesti tutkintavankeuteen sijoittamisesta päättää tuomioistuin. Esitutkintaviranomainen voi päättää epäillyn pidättämisestä ja lain mukaisesti pidätysaika voi kestää enimmillään kolme päivää, jolloin neljäntenä päivänä vangitsemisvaatimus on otettava käsittelyyn ja tuomioistuimen on päätettävä vangitsemisesta ja tutkintavangiksi siirtymisestä. (Tutkintavankeuslaki 768/2005.) Mikäli pidättämisen edellytykset jatkuvat neljän vuorokauden jälkeen, voi tuomioistuin päättää henkilön vangitsemisesta tutkinnan turvaamiseksi. Tuolloin pidätetystä henkilöstä tulee tutkintavanki ja hänet siirretään poliisin tiloista Rikosseuraamuslaitoksen tiloihin. Tutkintavanki pyritään sijoittamaan syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilaan. Tutkintavangilla on oikeus pyytää vangitsemisasian uudelleen käsittelyä tuomioistuimelta. Tuomioistuimen on otettava asia uudelleen käsittelyyn, kun edellisestä käsittelystä on kulunut vähintään kaksi viikkoa. (Hartoneva ym. 2023, 246-248.)

Tutkintavankeus on viimesijainen pakkokeino, jota tulee käyttää vain sen aikaa kuin rikostutkinnan turvaamiseksi on välttämätöntä. Tutkintavankeuden lainsäädäntö pohjautuu vahvasti kansainvälisiin sääntelyihin, kuten Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Tutkintavankeja tulee kohdella perusoikeuksia ja ihmisarvoa kunnioittaen. Tutkintavangit on sijoitettava siten, etteivät he ole rangaistusta suorittavien vankien kanssa samalla vankiosastolla, eikä heitä saa sijoittaa avolaitokseen. Nuoria alle 21-vuotiaita vankeja ei lähtökohtaisesti tulisi sijoittaa aikuisten tutkintavankien joukkoon samoille vankiosastoille. (Tutkintavankeuslaki 768/2005.)

Tutkintavankeuslaissa ja vankeuslaissa on hyvin samankaltaisia säännöksiä, mutta vankien oikeusasema eroaa toisistaan jonkin verran, samoin kuin vangin oikeudet ja velvollisuudet. Tutkintavankeja koskee syyttömyysolettama, minkä vuoksi heidän oikeuksiensa tulee olla jossain määrin vankeusvankeja laajemmat, eikä heidän kohtelunsa tule olla yhtä rajoitettua. Esitutkinnan turvaamisen takia esitutkinnan ajan kuitenkin myös tutkintavangin oikeuksia ja

etuuksia voidaan rajoittaa. Tutkintavankeuslaissa on tarkkaan määritelty ne tilanteet, milloin ja miten oikeuksia voidaan rajoittaa. (Mohell & Pajuoja 2006, 231.) Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään toimintaan (Tutkintavankeuslaki 768/2005).

Tutkintavankeuden ajaksi voidaan asettaa yhteydenpitorajoituksia, jotka rajoittavat yhteydenpitoa siviilissä oleviin henkilöihin tai muihin tutkintavankeihin. Rajoitukset voivat vaikuttaa siihen, kuinka vanki voi olla yhteydessä lähiomaisiinsa. Toisinaan yhteydenpito sallitaan vain valvotusti, välillä taas yhteydenpito voi olla estetty kokonaan, jos tutkinnalliset seikat sitä vaativat. (Rikosseuraamuslaitos 2022a.) Yhteydenpitoa tutkintavangin oikeudenkäyntiasiamieheen ei saa rajoittaa ja tutkintavangille on mahdollistettava yhteydenpito oikeudenkäyntiasiamieheensä puhelimitse (Hartoneva ym. 2023, 251).

Tutkintavangin tie voi olla hyvin pitkä ja monivaiheinen, tutkintavankeusaika pitää sisällään paljon odottamista, eikä sen kesto voi etukäteen määritellä. Poliisin ja vankeinhoitolaitoksen ylläpitämät tilastot näyttävät tutkintavankien määrän nousseen viime vuosien aikana. Syitä tutkintavankien määrän nousuun on arvioitu olevan muun muassa vaikeasti selvitettävien huumorikosten lisääntyminen, lakimuutokset, sekä käsittelyaikojen pidentyminen muutoksenhakutuomioistuimissa. Myös tutkintavankeusajat ovat pidentyneet aiemmasta. (Mohell & Pajuoja 2006, 221-224.) Tutkintavankeusaika päättyy, kun vanki saa lainvoimaisen tuomion käräjä- tai hovioikeudesta. On myös mahdollista, että jo ennen lainvoimaista tuomiota tutkintavankeudelle ei nähdä perusteita ja tutkintavanki voidaan vapauttaa odottamaan oikeudenkäyttöä. Tuolloin tuomioistuin vapauttaa tutkintavangin vangitsemisasian uudelleenkäsitteilyn yhteydessä. (Rikosseuraamuslaitos 2022a.)

4.2 Palvelut ja ohjelmatoiminta

Vankeuslain mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vankiloissa tulisi edistää vankien elämänhallintaa, vähentää syrjäytymisen riskiä vapautumisen jälkeen, sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana. Tätä varten on Rikosseuraamuslaitoksella pohdittu eri rikosseuraamusasiakkaiden palveluiden tarpeita. Palvelulla tarkoitetaan asiakkaan tarpeisiin räätälöityä tuotetta, jossa jokaisen asiakkaan tarpeet ja riskit on huolellisesti määritelty. Palveluissa tulisi toimia moniammatillisessa yhteistyössä myös siviilissä toimivien tahojen kanssa, sekä hyödyntää digitalisaation tuomia mahdollisuuksia esimerkiksi opiskelun kohdalla. (Puolakka 2020.) Tutkintavangeilla ei ole vankeusvankien tapaan lainkaan osallistumisvelvoitetta mihinkään vankilan järjestämään toimintaan, mutta toimintaa voidaan mahdollisuuksien mukaan järjestää (Rikosseuraamuslaitos 2022a).

Tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvussa on säädetty tutkintavankien oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltoon. 6 luvun 4§:ssä määritellään, että tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus neuvontaan, tukeen ja hoitoon, esimerkiksi psykologin vastaanotolla. 6 luvun 5 §:ssä säädetään sosiaalisen kuntoutuksen oikeuksista; tutkintavankia on

tuettava sosiaalisessa kuntoutuksessa sekä perhe- ja läheissuhteiden ylläpitämisessä. Sosiaali- seen kuntoutukseen sisältyy myös oikeus hoitaa asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaa- lietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyviä asioita. Sosiaalinen kuntoutus muodostaa näin ollen tärkeän osan vangeille tarjottavista palveluista.

Rikosseuraamuslaitos on jakanut palvelut seitsemään osa-alueeseen: päihteet ja riippuvuudet, arvot, ajattelu ja käyttäytyminen, arkielämän taidot, koulutus- ja työelämän taidot, terveys ja hyvinvointi, lapset, vanhemmuus ja ihmissuhteet, sekä yhteiskuntaan kiinnittyminen ja rikoksettomuus. Työskentelyn kulmakivenä pidetään arvioivaa ja suunnitelmallista rangaistus- ajansuunnitelmatyöskentelyä. On myös huomioitava turvallinen toimintaympäristö, sekä laa- dukas, ammattimainen ja kunnioittava vuorovaikutus. (Puolakka 2020.) Jos vangilla on toimin- tavelvoite, hän on velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään toimintaan, mikäli hänen terveydentilansa sen sallii. Tutkintavankeja tämä toimintavelvoite ei koske. (Vankeuslaki 767/2005.) Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea CPT on vuoden 2021 Suomen vierailunsa jälkeen suositellut Rikosseuraamuslaitoksen ryhtyvän toimenpiteisiin parantaak- seen tutkintavankien toiminta-aikaan liittyviä haasteita. CPT on suositellut mielekkään toi- minnan lisäämistä. Etenkin yhteydenpitorajoituksia omaaville vangeille tulisi tarjota enem- män toimintoja, varsinkin sellin ulkopuolella. CPT:n tavoitteen mukaista olisi, että kaikille vangeille tarjottaisiin vähintään kahdeksan tuntia sellin ulkopuolista aikaa päivässä. Yhtey- denpitorajoitusten kohteena oleville tutkintavangeille suositus olisi tarjota vähintään kaksi tuntia päivässä mielekästä kanssakäymistä muiden ihmisten kanssa. (Suomen hallituksen vas- taus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toi- mivan eurooppalaisen komitean (CPT) selontekoon sen käynnistä Suomessa 7.-18.9.2021, 15.)

Palvelupolun ei tulisi katketa missään vaiheessa asiakkaan rangaistusajan aikana. Onkin to- dettu, että eri nivelvaiheet ovat niitä riskialttiita kohtia, joissa palvelupolku saattaa katketa. Nivelvaiheita ovat vankilassa tulovaihe, keskivaihe, ja vapauttamisvaihe. Vankeuden alkuvai- heessa palvelut ovat lähinnä vankeuteen sopeutumiseen liittyviä palveluita, kuten psykologin vastaanotto, kirjastossa käynti, liikuntamahdollisuudet, sekä vaihteleva kevyt työtoiminta. Tutkintavankeudessa hyvän toimintakyvyn omaavaa henkilöä tulisi pystyä sijoittamaan nopea- stikin vaativampaan työtoimintaan, mikäli se edistäisi asiakkaan sopeutumista ja tämä olisi asiakkaan oma tahto. Asiakkaan motivaatio ja kunto määrittävät palveluiden laadun. (Puo- lakka 2020.)

Työtoiminta ja opiskelu ovat merkittävä osa vankiloiden arkea. Työtoiminta ja kouluttautumi- nen vähentää uusintarikollisuutta ja normalisoi vankielämää. Vangeista noin puolet osallis- tuvat vuosittain työtoimintaan. Opintoja suorittaa keskimäärin joka neljäs vanki. Suljetussa laitoksessa työtoiminta ja opiskelu tapahtuu vankilasta käsin. Avovankiloissa on mahdollista anoa lupaa opiskeluun vankilan ulkopuolella. Korkeakouluopintoja suoritetaan suljetuissa van- kiloissa etänä omaan tahtiin. Lähiopetusta on mahdollista saada perusopetukseen, lukiokoulu- tukseen, tutkintoon valmentavaan koulutukseen (TUVA) sekä toisen asteen ammatilliseen

koulutukseen. Lisäksi on olemassa lyhyempiä kursseja esimerkiksi suomen kielen opiskeluun. Opiskelu ja työtoiminta on useassa vankilassa yhdistetty siten, että työtoiminnalla on mahdollista suorittaa ammatillinen tutkinto. Tämä toteutetaan niin, että vankien työtä ohjaava henkilöstö toimii vangin työpaikkaohjaajana koulutus- tai oppisopimuksessa. (Rikosseuraamuslaitos 2023c.)

Suomalaisissa vankiloissa on järjestetty ohjelmatoimintaa noin 20 vuoden ajan. Tärkeimpinä tavoitteina ohjelmatoiminnan järjestämisessä voidaan nähdä rikoksettoman elämäntavan edistäminen sekä uusintarikollisuuden vähentäminen. Vankiloiden ohjelmatyö voidaan jakaa ohjelmien tavoitteiden perusteella motivointiohjelmiin, rikosperusteisiin ohjelmiin, päihdeohjelmiin sekä yleisohjelmiin. Ohjelmia toteutetaan niin yksilö- kuin ryhmämuotoisenakin. Useimmat ohjelmista perustuvat kognitiivisbehavioraaliseen lähestymistapaan sekä viime vuosien aikana myös voimavarasuuntautuneeseen, eli Hyvän elämän mallin (Good Lives Model) mukaiseen työskentelyotteeseen. (Tyni & Aaltonen 2021, 39-40.)

Rikosperusteiset ohjelmat on suunnattu sellaisille vangeille, jotka ovat syyllistyneet johonkin tiettyyn rikokseen. Henkilön, joka näihin ohjelmiin osallistuu, ei kuitenkaan tarvitse juuri sillä hetkellä suorittaa tuomiota nimenomaisesta rikoksesta, riittävää on, että taustalla on aikaisempia tämän suuntaisia tekoja ja henkilö kokee tarvitsevänsä niihin liittyen apua. Rikosperusteisilla ohjelmilla pyritään vaikuttamaan juuri niihin tekijöihin ja käyttäytymismalleihin, jotka ovat tiettyyn rikokseen johtaneet. Rikoksia, joihin rikosperusteisten ohjelmien kautta pyritään vaikuttamaan, ovat esimerkiksi seksuaali- ja väkivaltarikokset. Järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumista tuetaan JR-Exit ohjelman avulla. (Rikosseuraamuslaitos 2022b.)

Ohjelmatoiminnalla pyritään vaikuttamaan ihmisen jokaiseen osa-alueeseen, niin fyysiseen, psyykkiseen kuin sosiaaliseenkin puoleen. Ohjelmien avulla voidaan ylläpitää ja parantaa vankien toimintakykyä. Toiminnan päämääränä on vähentää taipumusta uusintarikollisuuteen ja lisätä mahdollisuuksia liittyä yhteiskunnan hyödylliseksi jäseneksi. Ohjelmatoiminnan ja kuntoutuksen kautta myös yleiset elämänhallintakeinot kehittyvät. Vankilassa harjoitellaan sosiaalisia ja arkielämän taitoja, joiden avulla on mahdollista ohjautua opintoihin tai työelämään. Toiminta tukee päihhteettömyyttä ja vähentää uusintarikollisuutta. (Rikosseuraamuslaitos 2022b.) Yleisellä tasolla ohjelmatyön voidaan ajatella olevan myös vankien arkea rikastuttamassa oleva seikka, josta he saavat sisältöä päiviinsä, ja jonka ansiosta he pysyvät virkeämpinä ja aktiivisempinä.

4.3 Muutos ja muutosmotivaatio

Yksi Rikosseuraamuslaitoksen arvoista on usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. (Rikosseuraamuslaitos 2024b). Vankiloissa työskennellessä saattaa nousta esiin tiettyjä ristiriitoja vankien muutosmotivaation herättelyssä ja muutokseen tukemisessa. Työntekijöiden tehtävänä on vankeusrangaistuksen tai tutkintavankeuden täytäntöönpano sekä lakisääteisten toimintojen, kuten ruokailun ja ulkoilun järjestäminen. Vankilaturvallisuus ja valvontatyö luovat perusteet vankilan arjelle. Samalla halutaan keskittyä vankien kuntouttamiseen, muutosmotivaation herättelyyn ja valmistaa heitä palaamaan yhteiskuntaan uusintarikollisuutta vähentäen. Kuntouttavan työn ja valvonnan välille pitää pyrkiä luomaan tasapaino, eikä se aina ole helppoa. Henkilökunnan tulisi osata arvioida vankien mahdollisuuksia muutokseen, sekä tunnistaa mahdolliset riskitekijät muutoksen tiellä. (Stinson & Clark 2017, 1-2.)

Tutkimusten mukaan on voitu tunnistaa vangeissa kaksi piirrettä, jotka ennustavat onnistunutta muutostyöskentelyä. Ensimmäinen piirre on se, että vanki sitoutuu noudattamaan vankilan järjestysääntöjä ja käytäntöjä, eikä hän syyllisty seuraamuskaudellaan rikkomuksiin. Hyvää käytöstä kannattaa palkita siten, kuin se vankilassa on mahdollista, esimerkiksi kohdentamalla kuntoutussektorin resursseja moitteettomasti käyttäytyneisiin vankeihin. Toinen positiivinen merkki kuntoutuksen onnistumisen suhteen on vangin oma motivaatio ja kyky muutostyöskentelyyn. Halu muutokseen syntyy yksilössä itsessään, mutta ulkopuolelta tuleva tuki on ratkaisevassa asemassa muutoksen onnistumisen ja pysyvyyden kannalta. Tällaisten vankien kanssa motivoiva keskustelu ja muu muutostyöskentely on tärkeää. Mikäli vanki ei opi uusia käyttäytymismalleja ja muuta omaa arvomaailmaansa pysyvästi, tulee muutos olemaan ainoastaan väliaikainen. (Stinson & Clark 2017, 1-2.)

Muutosta ei ole mahdollista saavuttaa ilman motivaatiota. Abraham Maslow'n mukaan ihmisen motivaatio selittyy sillä, kuinka hyvin hänen tarpeensa ovat tyydyttyneet. Maslow jakoi tarpeita erilaisiin hierarkkisiin kategorioihin pyramidin muodossa. Pohjalla ovat primitiiviset tarpeet kuten ruoka, vesi, hengittämien ja uni. Ilman näiden tarpeiden tyydyttymistä ei ole mahdollista pohtia muiden tarpeiden tärkeyttä ja motivoitua niiden saavuttamiseen. Seuraavaksi hän jakoi tarpeet turvallisuuteen liittyviin seikkoihin, kuten taloudellinen, fyysinen ja psyykinen turvallisuus, perhe ja terveys. Tämän jälkeen ihminen pyrkii tyydyttämään tarpeitansa liittyen yhteenkuuluvuuteen, arvostukseen, itsensä toteuttamiseen, ja lopulta tosiasioiden hyväksymiseen. (Lappalainen 2015, 257-259.) Rikosseuraamuslaitoksen muut arvot, turvallisuus ja ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus, ovat näin ollen erittäin tärkeitä arvoja ja tukipilareita asiakkaan muutoksen mahdollistamiseen.

Edward L. Decin ja Rikhard M. Ryanin yhdessä kehittänyt itsemääräämisteoriat on yksi tunnetuimmista ihmisen motivaatiota selittävästä teorioista. Teorian mukaan ihminen on luontaisesti utelias, itseään ohjaava ja motivoituva. Sosiaalisella ympäristöllä on suuri vaikutus yksilön psykologiseen kehitykseen ja kasvuun. Sosiaalinen ympäristö voi tukea tai haitata yksilön

motivaatiota muutokseen. Toimimme tietyllä tavalla saavuttaaksemme jotakin, jota kaipaamme ja josta pidämme. Saatamme toimia tietyllä tavalla myös ulkoisten vaikutteiden ansiosta. Itsemääräämisteoria jakaa motiivit sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Sisäinen motivaatio tarkoittaa sitä, että yksilö motivoituu tekemään jotakin itse tekemisen mielekkyyden vuoksi. Tekeminen on henkisesti merkityksellistä ja personoitua. Ulkoinen motivaatio liittyy vahvasti sosiaalisesti hyväksytyihin tapoihin ja arvoihin. Ihminen saattaa yhteiskunnan odotuksiin perustuen opiskella ammattin, vaikka hänellä ei olisi siihen suurta sisäistä motivaatiota. (Salmela-Aro & Nurmi 2017, 54-56.)

Motivoivalla keskustelulla on mahdollista herättää muutosmotivaatiota. Motivoivan keskustelun avulla on mahdollista löytää muutostarve, avustaa asiakasta tulevissa valinnoissa, sekä tukea muutospäätöksessä pysymisessä. Yksilön on itse nähtävä muutoksen hyödyt ja palkinnot, keskustelu ohjaa motivaatiota sisäiseen motivaatioon. (Oksanen 2014, 39.) Vankien kanssa työskentelevän työntekijän yksi tärkeimmistä taidoista motivoivassa keskustelussa on taito kuunnella. Tavoitteena on olla ennakkoluuloton ja kohdata ihminen ihmisenä ilman, että hänen tekemänsä rikos tai muut taustat vaikuttaisivat työskentelyyn. Emme tiedä henkilön syytä muutoshalukkuuteen, ellemmme kuuntele häntä ja pyri ymmärtämään häntä. Ammatillaiset puhuvat usein liikaa ja vastaukset voivat olla hyvin ratkaisukeskeisiä. Kuuntelemalla ja heijastamalla toisen puheita voidaan tuoda keskusteluun uusia näkökulmia ja motivaatiota muutokseen. Heijastavalla kuuntelulla tarkoitetaan sitä, että toistetaan toisen kertoma asia hieman eri tavalla muotoillen. Heijastavalla kuuntelulla osoitetaan toiselle osapuolelle, että heitä kuunnellaan ja heidän ajatuksillaan on merkitystä. (Stinson & Clark 2017, 31-37.)

Myös fyysisellä ympäristöllä on suuri merkitys motivoivan keskustelun onnistumisessa. Motivoivan keskustelun aikana on oltava rauhallinen ympäristö ja tarpeeksi aikaa olla läsnä. Vankiloissa rauhallisen tilan ja ajan löytäminen ei aina ole helppoa ja häiriötekijöitä on paljon. On kuitenkin hyvä muistaa, että papereiden silmäily tai kesken tapaamisen kollegan kysymykseen nopeasti vastaaminen saattaa vesittää koko keskustelun. (Stinson & Clark 2017, 35.) Toinen huomioon otettava asia vankien kanssa työskennellessä on riippuvuuden vaikutus muutokseen, sillä riippuvuus hidastaa ja monimutkaistaa muutosprosessia. Muutos voi olla henkilön elämässä rinnastettavissa kriisiin. Kübler-Ross julkaisi vuonna 1969 muutoksen kriisin vaiheet: kieltäminen, viha, kaupanteko, masennus ja tyhjyys, sekä hyväksyminen. Ihminen pyrkii kieltämään ongelmaa, keksimään syytä miksi muutosta voisi siirtää, sekä kokea herkästi suurta tyhjyyden tunnetta muuttaessaan omaa tuhoavaa käytöstään. Muutoksessa päästetään irti vanhasta ja hyväksytään uusi, eikä se tapahdu ilman kipuilua. (Oksanen 2014, 39-40.)

Muutoksesta puhuttaessa nostetaan usein esiin DiClementen ja Prochaskan vuonna 1998 kehittämä muutoksen vaihemalli, joka tunnetaan myös nimellä muutoksen kehä. Malli on ympyrän muotoinen ja se kuvastaa muutoksen eri vaiheita. Vaiheita ovat esiharkinta, harkinta, päätös, toiminta, vakiintuminen/ylläpitovaihe ja retkahdus. Esiharkinta on muutoksen ensimmäinen vaihe, jossa työntekijältä vaaditaan taitoa ottaa ongelmat ja mahdollinen muutos puheeksi.

Harkintavaiheessa henkilö alkaa suunnittelemaan muutostoimintaa konkreettisesti, mikä saattaa johtaa päätökseen. Päätöksen tehtyä on siirryttävä toimintavaiheeseen, jossa asiantuntija tukee tavoitteiden saavuttamisessa ja toiminnan vakiinnuttamisessa. On hyvin yleistä, ettei muutos onnistu vakiintumisen osalta ensimmäisillä kerroilla. Retkahtaminen on yksi osa muutosprosessia ja usein voidaan myös prosessin keskellä siirtyä askel taaksepäin, esimerkiksi päätöksestä harkintaan ja niin edelleen. Tämä kaikki kuuluu asiaan, sillä muutos on hyvin hidas ja usein hankala prosessi, joka vaatii paljon työtä ja motivaatiota onnistuakseen. (Oksanen 2014, 41-42.)

4.4 Dynaaminen turvallisuus

Rikosseuraamuslaitoksen strategisissa tavoitteissa todetaan turvallisuuden olevan toiminnan perusteista. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksissa nostetaan esiin erityisesti dynaamisen turvallisuuden merkitys alalla. Tavoitteena on luoda turvallisuutta ensisijaisesti positiivisin keinoin. Henkilökunnan ja rikosseuraamusasiakkaan välisen vuorovaikutuksen on oltava Rikosseuraamuslaitoksen arvojen mukaista. (Rikosseuraamuslaitos 2015, 5-6, 11, 13.)

Dynaamisella turvallisuudella tarkoitetaan toiminta- ja työskentelytapaa, jossa priorisoidaan vankien ja työntekijöiden välinen päivittäinen kanssakäyminen. Ajatuksen ydin on, että työntekijöiden ja vankien välillä hyvillä, ammattimaisilla suhteilla lisätään laitosturvallisuutta vankiloissa. Työskentelyssä korostuu dialogisuus, yhdessä tekeminen, luottamussuhteen rakentuminen ja sitä kautta tiedon kerääminen. Dynaamiseen turvallisuuteen kuuluu suurena osana myös tiedon jakaminen sitä analysoivalle taholle. Laitoksen sisäisen tiedonjaon tulisi toimia mahdollisimman avoimesti. Havaintoja on mahdollista tehdä esimerkiksi radikalisoitumisesta, laittomasta kaupankäynnistä tai suunnitteilla olevasta paosta. (Trainers' Manual on Dynamic Security 2018, 9, 28-29.) Dynaamisessa turvallisuudessa keskitytään laadullisiin turvallisuusseikkoihin ja painotetaan resurssien tärkeyttä lähityön toteutumiseen parhaalla mahdollisella tavalla (Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence 2015, 31).

Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksissa mainitaan terveydenhuollon merkityksestä asiakas- ja vankituntemuksessa. Suuri turvallisuutta lisäävä tekijä on vankien vieroittaminen päihteistä. Päihteidenkäyttö ja vieroitusoireet aiheuttavat impulsiivista käytöstä ja nostavat itsemurhariskiä. Jokaiselle vankilalle tulisi mahdollistaa korvaushoidon turvallinen toteuttaminen. Turvallisuuslinjauksissa todetaan jokaisella henkilökunnan jäsenellä olevan itsemurhien ehkäisyyn eettinen velvoite. Yksiköissä tulisi pyrkiä mahdollisimman avoimeen tiedonkulkuun ottaen huomioon vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus. (Rikosseuraamuslaitos 2015, 12-13.)

Työntekijän on oltava perillä laitoksessa vallitsevasta tunnelmasta, vankien mielialoista ja mahdollisista pinnan alla kyteivistä muutoksista. Valvontahenkilökunnan ja vankien väliset hyvät välit mahdollistavat sen, että uhkatilanteisiin päästään tarttumaan varhaisessa vaiheessa. Henkilökuntaa tulisi kouluttaa, jotta he osaavat toimia dialogisesti ja ammattimaisesti, sekä tunnistaa mahdollisia uhkia. On tutkittu, että yleinen sosiaalinen viihtyvyys lisääntyy

laitoksessa, jossa työntekijöillä ja vangeilla on hyvät välit toisiinsa. Työntekijän on oltava jämmäkkä, oikeudenmukainen ja ymmärtäväinen, minkä lisäksi hänen on omattava hyvät vuoro-vaikutustaidot, joita hyödyntää niin vankien kuin kollegoidenkin kanssa työskennellessä. Työntekijöillä on oltava hyvät ihmissuhdetaidot ja heidän tulisi ymmärtää ihmisen käyttäytymismalleja. Turvallisuuskulmasta empaattisuus sekä kyky toimia kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisesti on tärkeää. (Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence 2015, 29-31.)

Dynaamiseen turvallisuuteen liittyy vahvasti työntekijöiden korkea ammattietiikka. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksissa todetaan yhtenä turvallisuuden perustana olevan henkilökunnan ammatillinen osaaminen, sekä suunnitelmallinen toiminta. (Rikosseuraamuslaitos 2015, 11.) Dynaaminen turvallisuus ei tarkoita sitä, että työntekijöiden tulisi ystävystyä vankien kanssa. Kyse on ammattimaisista ja asiallisista väleistä, jossa vallitsee molemminpuolinen kunnioitus. On oltava oikeudenmukainen, mutta ei manipuloitavissa. Turvallisuuskulmasta on myös tärkeää kouluttaa henkilökuntaa manipuloinnin ja korruptoituneisuuden estämiseksi. On myös koettu hyväksi, että henkilökunta työskentelisi eri toimipaikoilla eri kierroissa, jotta välttyttäisiin aina samojen vankien kanssa työskentelyltä. Myös alan palkkauksella voidaan vaikuttaa korruptoituneisuuden ilmenemiseen. (Trainers' Manual on Dynamic Security 2018, 17, 37.)

Vankien sijoittaminen toimintaan parantaa laitosturvallisuutta. Vankeusajalla tulisi olla mahdollisuus kohdentaa energiaa mielekkääseen, lailliseen tekemiseen, joka parhaassa tapauksessa helpottaa vangin paluuta yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Toiminta voi liittyä esimerkiksi opiskeluun, kuntoutukseen, työskentelyyn, kulttuuriin tai uskontoon. Tärkeintä on, että tekeminen olisi vangille positiivista ja motivoivaa. (Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence 2015, 38-39.) Urheilu ja kaikki fyysinen tekeminen on todella tärkeää niin fyysisen kuin psyykkisenkin hyvinvoinnin kannalta. Tämä korostuu varsinkin niiden vankien kohdalla, jotka asuvat erinäisistä syistä normaalia rajoitetuimmissa vankilaolosuhteissa. (Trainers' Manual on Dynamic Security 2018, 24.)

5 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa kerrotaan, mitkä ovat opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite. Lisäksi kuvataan tutkimusmenetelmä, kuinka tutkimus on toteutettu sekä miten siihen tarvittava aineisto on kerätty ja kuinka se on analysoitu. Lopuksi on vielä pohdittu tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Toive opinnäytetyön aiheelle tuli Vantaan vankilan apulaisjohtajalta, joka toivoi, että tutkimuksen kautta saataisiin rehellinen kuva tutkintavankeuden tämänhetkisestä tilasta ja sen mahdollisista kehityskohteista. Aihe on hyvin ajankohtainen siitä näkökulmasta, että tutkintavankeus tulee kokemaan mullistuksen vuonna 2025 tutkintavankeuslain muutoksen myötä ja tutkintavankien määrä Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa tulee kasvamaan merkittävästi. Lisäksi tutkimus on ajankohtainen juuri Vantaan vankilan toiminnan kannalta, sillä samaan aikaan vuoteen 2025 mennessä on määrä valmistua Vantaan vankilan uuden lisärakennuksen, jolloin vankilan vankipaikkojen määrä lähes kaksinkertaistuu. Vankipaikkojen lisääntyminen sekä uudet tilat tuovat mukanaan uusia mahdollisuuksia sekä myös haasteita tutkintavankeuden toteuttamiselle ja esimerkiksi toimintojen järjestämiselle.

Tutkimuskysymyksiä mietittäessä tulee huomioida, että kysymykset ovat riittävän rajattuja. Jos aiheesta on tutkimustietoa ennalta vähän, ei aiheiden rajaaminenkaan ole silloin helppoa. Tulee kuitenkin muistaa, ettei liian ympäröivää tutkimuskysymys anna riittävän tarkkoja vastauksia, vaan aihetta on vaikea hallita. Hyvän tutkimuskysymyksen avulla voidaan muun muassa ratkaista ongelmia sekä saada lisää teoretietoa. Kysymyksen tulee olla yksinkertainen, selkeästi muotoiltu ja hyvin ymmärrettävissä. Tutkimuskysymyksen tulee myös olla avoin, sillä suljettu kysymys, johon vastataan ”kyllä” tai ”ei”, ei tuota riittävästi tietoa. Jos aikaisempaa tutkimustietoa ei ole paljon, niin on hyvä, että tutkimuskysymys on kuvaileva, eikä sen avulla pyritä etsimään ilmiöille selityksiä. Kun taas tietoa on ennakkoon hyvin olemassa, voidaan etsiä tarkempaa tietoa ja selittävämpiä ilmiöitä. (Metsämuuronen 2006, 22-23.) Opinnäytetyön aiheesta ei aikaisempaa tutkimustietoa ollut merkittäviä määriä saatavilla, minkä vuoksi ensimmäisen kaksiosaisen tutkimuskysymyksen haluttiin tietoisesti olevan kuvailevampi. Toisesta opinnäytetyön kysymyksestä haluttiin puolestaan selittävämpi, minkä avulla toivottiin löydettävän tarkempia ilmiöitä ja tietoa, sekä ajatuksia millä tuloksia voisi kehittää edelleen. Opinnäytetyössä pyrittiin hakemaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mitkä ovat tutkintavankeuden erityispiirteet ja kuinka niihin tällä hetkellä vastataan?
- Miten tutkintavankeutta tulisi kehittää vastaamaan paremmin rikosseuraamusalan asiakkaiden tarpeita?

Tutkintavankeuden aikana vangit ovat odottavassa tilanteessa, sillä he elävät jatkuvassa epä-tietoisuudessa tulevan tuomion pituuden, vankeusvankina suoritettavan tuomion sijoituspaikan tai mahdollisen vapautumisen suhteen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa tutkintavankeuden ja -vankien parissa toimivien asiantuntijoiden ajatuksia tutkintavankeuden nykytilasta ja koostaa näiden ajatusten pohjalta rehellinen tilannekatsaus. Tarkoituksena oli selvittää esimerkiksi, kuinka rikosseuraamusasiakkaan palvelujatkumo toteutuu, millaista

ohjelmatoimintaa tutkintavankeuden aikana olisi syytä järjestää ja minkälaisilla toimenpiteillä muutosmotivaatiota saisi herätettyä jo tutkintavankeuden aikana.

Tavoitteena opinnäytetyöllä oli tuottaa selkeä koonti tutkintavankeuden kannalta oleellisimmista erityispiirteistä, tuoda esille suurimmat haasteet sekä tätä kautta tuoda Vantaan vankilalle ja Rikosseuraamuslaitokselle tietoa, minkä avulla tutkintavankeutta voidaan kehittää ja millaisiin asioihin olisi hyvä kiinnittää toiminnassa huomiota. Ennen tutkimushaastatteluiden toteuttamista ei ollut tarkkaa tietoa minkälaisia aihealueita nousee haastatteluiden tiimoilta esille, sillä avoimien kysymysten avulla oli tarkoitus selvittää, millaisia haasteita tutkintavankeudessa tällä hetkellä nähdään. Vasta saadun aineiston pohjalta rakennettiin lopullinen teoreettinen viitekehys kiinnostavimpien tutkimustulosten ympärille. Vaikka opinnäytetyö on Vantaan vankilan toimeksiantona toteutettu, ovat saadut tulokset valideja yleisesti kaikkien Suomen tutkintavankiloiden osalta.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin laadullisena, eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusmenetelmänä kvalitatiivinen tutkimus pyrkii löytämään tulkintoja ja yhteyksiä, sekä ymmärtämään toimijoiden näkökulmia. Kvalitatiivisella tutkimuksella halutaan löytää merkityksiä ilmiöiden taustalta ja sen avulla selvitetään tieteellisiä lainalaisuuksia, ei niinkään säännönmukaisuuksia, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisen tutkimuksen haastatteluissa myös haastateltava ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa keskenään, minkä vuoksi tulosten luominen on usein yhteistyön tulosta. Yhteistyö aiheuttaa sen, että tutkija saattaa vahvistaa haastateltavan ajatuksia, missä piilee omat riskinsä tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 22-23.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana voidaan pitää todellisen elämän kuvailua. Todellisuuteen liittyy merkittävästi ajatus siitä, että se on monipuolista ja tilanteiden mukaan muokkautuvaa. Tapahtumat vaikuttavat toisiinsa, minkä seurauksena eri tapahtumien ja ilmiöiden välillä voi löytää useanlaisia suhteita. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on nimittäin löytää tosiasioita tai uusia havaintoja, ei niinkään vahvistaa olemassa olevaa tietoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161.)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää tutkintavankeuden nykytilaa, siihen liittyviä onnistuneita toimenpiteitä sekä haasteita ja kehittämiskohteita, sekä pohtia tutkintavankeuden tulevaisuuden suuntaa ja mahdollisuuksia. Tämän vuoksi päädyttiin kvalitatiiviseen tutkimukseen, sillä sen avulla voidaan selvittää käyttäytymisen merkityksiä sekä asiayhteyksiä. Lisäksi kvalitatiivinen tutkimus mahdollistaa haastateltavien laajempien havaintojen esittämisen sekä tilanteiden kehityksen huomioimisen. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan tuotua esille haastateltavien ääni ja näkökulma, sekä päästään lähemmäs merkityksiä, joita eri tapahtumille ja ilmiöille annetaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 27-28.)

Kvalitatiivisista tutkimusmenetelmistä käytettiin haastatteluita, tarkempaan aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua eli teemahaastattelua. Teemahaastattelussa ajatuksena on, että haastattelussa edetään valmiiksi valittujen teemojen mukaisesti ja ennakkoon mietittyjen tarkentavien kysymysten avulla. Teemat ja kysymykset pohjautuvat tutkimuksen viitekehukseen ja haastattelun tarkoituksena on pyrkiä löytämään tutkimuskysymyksiin merkityksellisiä vastauksia. Teemahaastattelu jättää valmiiden kysymysten lisäksi tilaa myös tarkentaville kysymyksille ja kokemusperäisille havainnoille. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Haastatteluteemoiksi (liite 1) valikoituivat tutkintavankeuden tehtävät ja erityispiirteet, toiminnot tutkintavankiloissa sekä tutkintavankeuden kehittämisajatuksukset. Näiden teemojen alle suunniteltiin apukysymyksiä ja -sanoja, jotka tukivat haastatteluiden eteenpäin viemistä.

Tutkimustavaksi valikoitui teemahaastattelu, sillä tutkintavankeuden ympärillä oli selkeitä teemoja ja tarkasteltavia näkökulmia, minkä avulla haastatteluita sai keskitettyä tutkimuskysymysten ympärille. Kuitenkin teemahaastattelu mahdollisti täysin strukturoitua haastattelua laajemman pohdinnan ja ennalta määräämättömien näkökulmien esille tuomisen. Avoimessa haastattelussa olisi puolestaan haasteeksi saattanut tulla liian laajalle levinnyt keskustelu ja fokuksen herpaantuminen tutkittavasta aiheesta.

5.3 Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu

Tutkimuksen aineiston keräämistä varten haastateltiin 11 rikosseuraamusalalla tai muuten tutkintavankeuden parissa toimivaa asiantuntijaa. Alkuperäisenä tavoitteena oli haastatella kahdeksasta kymmeneen asiantuntijaa erilaisista tehtävistä. Haastatteluihin toivottiin sellaisia asiantuntijoita, jotka tekevät tiiviisti töitä tutkintavankeuden parissa, mutta joilla on keskenään hyvin erilaisia työtehtäviä ja näkökulmia tutkintavankeuden toteuttamisesta. Alun perin valikoitui 14 henkilöä, jotka haastatteluihin haluttiin kutsua. Määrään oli valmiiksi suhtauduttu siten, ettei kaikki välttämättä onnistu, mutta muutaman poisjäänti ei aiheuttaisi aineiston keräämisen kannalta haittaa. Suunnitellulle joukolle lähetettiin sähköpostilla kutsu haastatteluun (liite 2) marraskuun 2023 alkupuolella. Sähköpostissa kerrottiin opinnäytetyöstä ja sen tarkoituksesta, sekä pyydettiin vastaamaan halukkuudesta osallistua haastatteluun. Suurin osa kutsun saaneista vastasi heti olevansa halukkaita osallistumaan. Kaksi kutsun saanutta ohjasi ottamaan yhteyttä henkilöön, jolla voisi olla parempi näkökulma tutkittavaan aiheeseen. Yksi kutsun saaneista vastasi olevansa estynyt vastaamaan, yhdeltä ei vastausta saatu lainkaan ja yhden haastateltavan kanssa ei onnistuttu sopivaa haastatteluajankohtaa löytämään.

Kutsujen ja vastausten jälkeen jäljelle jäi 11 haastateltavaa, mihin oltiin erittäin tyytyväisiä. Näiden henkilöiden joukossa oli niin Rikosseuraamuslaitoksen johtohenkilöitä, Vantaan vankilan erityishenkilöstöä kuin oikeusministeriön edustajiakin. Kokemusta alalta oli kaikilla haastatteluilla useampi vuosi, toisilla usean vuosikymmenen ajalta. Haastatteluihin osallistui niin naisia kuin miehiäkin. Ajatuksena oli, että haastatteluihin halutaan henkilöitä erilaisista työtehtävistä ja erilaisella kokemuksella, jotta näkökulmia myös saadaan mahdollisimman

monipuolisesti. Näkökulmien pohjalta oli ajatuksena saada poimittua sellaisia tekijöitä, jotka näyttäytyivät yhdistävinä kaikille tutkintavankeuden parissa työskentelevillä haastateltaville.

Haastattelut sovittiin marras-joulukuun 2023 ajalle. Ajankohta toi omat haasteensa haastatellaikojen sopimiseen, sillä haastattelut haluttiin järjestää ennen joulua, mutta monilla oli loppuvuoden työkiireitä. Kaikki haastattelut saatiin kuitenkin sovittua suunnitellussa aikataulussa. Haastateltaville tarjottiin mahdollisuutta saada haastattelun aihio ennakkoon, jotta heillä oli mahdollisuus pohtia aiheita jo ennen haastattelua. Haastatteluita toteutettiin niin kasvokkain Vantaan vankilan tiloissa kuin myös Teams-yhteyden välityksellä. Molemmat opinäytetyön tekijät olivat mukana lähes kaikissa haastatteluissa. Aikatauluhaasteiden vuoksi kolme haastattelua toteutettiin ainoastaan toisen tekijän toimesta, mutta näiden haastatteluiden luotettavuuden takaamiseksi litterointi tapahtui poissaolleen tekijän toimesta. Haastattelut kestivät keskimäärin 45 minuuttia. Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella ja litteroitiin haastatteluiden jälkeen. Äänitteet ja litteroinnit hävitettiin tutkimusaineiston analysoinnin jälkeen.

Haastattelut sujuivat todella mutkattomasti ja niissä oli avoin ilmapiiri. Haastateltavat kertoivat olevansa haastateltavina mielellään ja jokainen toi esille, kuinka tärkeästä aiheesta heidän mielestään oli kyse. Haastatteluiden alussa muistutettiin haastattelun vapaaehtoisuudesta, varmistettiin lupa haastattelun tallentamiselle sekä vahvistettiin, että haastattelun äänitteet ja litteroinnit tullaan hävittämään aineiston analysoinnin jälkeen. Lisäksi haastateltaville muistutettiin, että haastattelun voi keskeyttää koska tahansa ja ettei heitä tulla lopullisissa tuloksissa tunnistamaan vastauksista, eikä ketään ole yksilöitävissä vastauksista. Haastateltavia kannustettiin myös mahdollisuuteen kertoa kaikesta mieleen tulevasta, aiheeseen liittyvästä ja muustakin, minkä avulla saatiin keskustelu pidettyä rentona eikä liian ohjattuna. Haastattelun yhteydessä keskusteltiin haastateltavien työnimikkeistä ja -historiasta, mutta aineiston keruun kannalta näillä ei ollut merkitystä, joten tietoja ei varsinaisesti haastateltavilta kerätty nimien lisäksi lainkaan.

Rikosseuraamuslaitoksen säännösten mukaisesti rekisteriaineistojen käyttöön sekä vankien haastatteluun tarvitaan Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupa. Kuitenkaan Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstölle tai yhdyskuntaseuraamusasiakkaille suunnattuihin haastatteluihin ei tutkimuslupaa tarvita. (Rikosseuraamuslaitos 2022c.) Asiantuntijahaastatteluja varten emme tämän vuoksi tutkimuslupaa tarvitse.

5.4 Aineiston analyysi

Aineistoa lähdettiin analysoimaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysillä voidaan analysoida kaikenlaisia laadullisia tutkimuksia, aina strukturoidusta täysin strukturoimattomaankin aineistoon. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tiivistetty ja yleistetty kuva tutkittavasta ilmiöstä. Lyhyesti, aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä valitaan ensin keskeinen ilmiö ja päätetään ne seikat, jotka aineistossa kiinnostavat. Tätä ei voi tehdä ennakoon, vaan ilmiöt valitaan täysin saadun aineiston perusteella. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja etsitään päätettyihin kiinnostuksenaiheisiin liittyvät huomiot, ja jätetään muu pois tutkimuksesta. Sen jälkeen aineisto teemoitetaan ja kirjoitetaan yhteenveto saaduista tuloksista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 109-113.) Koska ennakoon ei ollut tiedossa, millaiset aiheet haastatteluiden pohjalta nousisivat eniten esille, oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi tämän aineiston analysointiin hyvä valinta. Analyysimalli auttoi nostamaan saadusta aineistosta esille oleellimmat teemat ja sellaiset tekijät, jotka toistuivat useammassa haastattelussa.

Analysointi lähti käytännössä liikkeelle siitä, että ensin kuunneltiin ja litteroitiin kaikki haastattelut. Litterointia tehtiin täsmällisesti ja sanatarkasti. Teams-yhteyden kautta pidetyistä haastatteluista saatiin valmiit litteroinnit Teams-ohjelman litteroimana, mutta ne olivat laadultaan heikkoja, minkä vuoksi vaadittiin myös näiden osalta tarkempaa litterointia. Litteroitua materiaalia kertyi yhteensä 64 sivua (fontti 10, riviväli 1,25). Litteroinnin jälkeen aineisto luettiin vielä huolellisesti läpi ja merkittiin tutkimuskysymyksiin vastaavat kohdat. Aineistosta nousi myös heti esille selkeitä teemoja, mitkä merkittiin myös muun tekstin joukosta erottuvasti.

Kun kohdat oli merkitty, ruvettiin pelkistämään aiheisiin liittyviä lauseita. Pelkistämisen jälkeen yhdistettiin saman suuntaisia lauseita uusiin alaluokkiin, minkä jälkeen alaluokat yhdistettiin edelleen pääluokiksi. Pääluokat yhdistivät kaikkia sen alla olevia alaluokkia, pelkistämisiä ja alkuperäisilmaisuja. Sisällönanalyysi toteutettiin Microsoft Excelin avulla, listaamalla ensin merkittyjä lauseita allekkain, sen jälkeen tehden pelkistystyökaluista niistä, jonka jälkeen niitä liitettiin uusien alaluokkien ja edelleen pääluokkien alle. Yhdistäviä pääluokkia nousi aluksi ajateltua enemmän, lopulta niitä oli seitsemän: yhteydenpitorajoitukset ja pakkokeinot, vankeuteen joutuminen ja muutosmotivaatio, kuntoutus, palvelujatkumo, turvallisuus, lakimuutos ja strategia. Taulukosta (taulukko 1) näkee esimerkin siitä, miltä näytti toteutettu sisällönanalyysi.

Taulukko 1: Esimerkki sisällönanalyysista.

Alkuperäisilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Pääluokka
Uskon, että eristämällä voi olla vaikutus ehkä sitä kautta, että jos ihminen siinä kovasti katkeroituu, niin sitten se saattaa nostaa taas semmoista yhteiskunnan vastaisuutta, joka sitten taas osaltaan murentaa halua noudattaa yhteiskunnan sääntöjä. (H1)	Eristäminen voi aiheuttaa katkeroitumista ja yhteiskunta-vastaisuutta.	Tutkinnallinen eristäminen	Yhteydenpitorajoitukset
Kyllähän Risellä on siinä tosi tärkeä esitutkinnan turvaamistehtävä, että kun se tutkintavankeus toimeenpannaan niin turvataan se esitutkinta ja myöskin oikeudenkäynti. (H10)	Tutkintavankeuden tehtävänä turvata esitutkinta ja oikeudenkäynti.	Tutkinnan turvaaminen	
Onhan se varsinkin sitten jos se niinku ajallisesti se kesto on kovin pitkä, niinku se jossain tapauksissa voi olla jopa viikkoja ja jopa ehkä kuukausia, niin kyllähän se ihmistä lamaannuttaa henkisesti ja fyysisesti. (H6)	Pikäkestoinen eristäminen lamaannuttaa henkisesti ja fyysisesti.	Eristämisen vaikutukset	

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaisesti hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat rehellisyys, luotettavuus, vastuunkanto ja arvostus. Rehellisyydellä varmistetaan, että kaikki tieteelliseen toimintaan liittyvä suunnittelu, toteutus, arviointi, raportointi ja viestintä ovat avointa, puolueetonta ja oikeudenmukaista. Luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu kaikessa tekemisessä, kuten tutkimuksen suunnittelussa ja tutkimusmenetelmissä. Vastuunkannolla peräänkuulutetaan sitä, että kannetaan vastuu koko tutkimuksen elinkaaresta, aina ideasta julkaisuun ja siitä seuraaviin vaikutuksiin. Arvostuksella tarkoitetaan, että osoitetaan arvostusta muita kohtaan, niin kollegoita, tieteellisen toiminnan osapuolia, yhteiskuntaa kuin myös esimerkiksi ympäristöäkin kohtaan. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa 2023, 12.)

Tämän opinnäytetyön tutkimuksessa luotettavuus näkyy siinä, että tutkimusta tehdessä on käytetty hyväksytyjä ja tunnettuja menetelmiä, jotka ovat soveltuneet tähän

tutkimustarkoitukseen. Haastatteluun osallistuneiden anonymiteettia ja tietosuojaa on kunnioitettu koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksessa käytetyt tiedonhankinta-, tutkimus- ja analysointimenetelmät täyttävät tieteellisen tutkimuksen kriteerit. Opinnäytetyö on toteutettu Laurea-ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaisesti, aina suunnittelusta toteutukseen. Rehellisyyttä on tuotu tutkimuksessa ilmi siten, että saadun aineiston analysointiin ei ole tuotu tekijöiden omia mielipiteitä tai ajatuksia sekaan. Ulkopuolisista teksteistä tai tutkimuksista saatua informaatiota ei ole vääristelty, sekä kerrotaan, mikä teksti on muista aineistoista lainattua. Arvostus näkyy esimerkiksi muita tutkijoita ja kirjailijoita kohtaan siten, että lähdeviittaukset ovat ohjeistuksien mukaiset ja niitä on käytetty aina, kun on tuotu valmista materiaalia osaksi opinnäytetyötä. Keskinäinen arvostus on ollut myös koko opinnäytetyön tekemisen ajan läsnä opinnäytetyön tekijöillä. Arvostus näkyy myös toimintaympäristöä ja yhteiskuntaa kohtaan aitona tahtona kehittää asioita entistä toimivampaan suuntaan. Vastuunkanto on huomioitu opinnäytetyösopimuksen noudattamisena. Sopimukseen on kirjattu jokaisen osapuolen vastuut ja oikeudet ennakkoon. Opinnäytetyön tekijät ottavat opinnäytetyön ja tutkimuksen sisällöstä täyden vastuun.

Luotettavuuden ja avoimuuden kannalta on myös syytä tuoda esille, että opinnäytetyön kirjoittajat ovat työsuhteessa Rikosseuraamuslaitokseen ja työskentelevät Vantaan vankilassa. Yleisesti työsuhte voidaan nähdä sidonnaisuutena, eli mahdollisena eturistiriitana, sillä työsuhte edellyttää työntekijän sitoutuvan yrityksen yhteisiin arvoihin ja strategiaan. Sidonnaisuus on hyvä tehdä näkyväksi, jotta se voidaan huomioida tieteen luotettavuutta tarkasteltaessa. (Louhiala 2018.) Tämän kyseisen tutkimuksen osalta sidonnaisuutta ei tarvitse nähdä tutkimustuloksia heikentävänä tekijänä, sillä tutkimus tehdään samalle organisaatiolle kuin mihin sidonnaisuus on. Tämä osaltaan varmistaa, että yrityksen arvot ja strategia on monipuolisesti huomioitu tutkimusta toteuttaessa.

Ammattieettinen toiminta oli vahvasti mukana aineiston keräämisen vaiheessa. Jokainen haastattelu perustui haastateltavan vapaaehtoisuuteen ja suostumukseen. Haastattelut olivat tarpeen tullen mahdollista keskeyttää, jos haastateltavasta olisi tuntunut siltä. Haastattelutilanteet pyrittiin kuitenkin järjestämään mahdollisimman miellyttävässä tunnelmassa, turvallisessa ja luottamuksellisessa ympäristössä, sekä ne rakennettiin siten, että niiden etenemistä oli helppo haastateltavan mukaan mukailla. Haastattelut äänitettiin henkilökohtaisille laitteille ja huolehdittiin äänitteiden salassapidosta ja tietosuojasta. Tiedostot tallennettiin OneDrive-palvelimelle, johon pääsy on jaettu ainoastaan opinnäytetyön tekijöille. Ennen haastatteluja osallistujille kerrottiin myös haastattelun äänittämisestä ja saadun aineiston litteroinnista, sekä henkilötietojen, litteroidun aineiston ja äänitteiden hävittämisestä asianmukaisin keinoin opinnäytetyön valmistuttua.

Opinnäytetyön toteutuksessa huomioitiin ammattietiikka koko prosessin ajan. Huolehdittiin, etteivät opinnäytetyön kirjoittajien arvot ja asenteet pääse vaikuttamaan opinnäytetyön lopputulokseen, eikä virka-aseman anna liikaa ohjata opinnäytetyön etenemistä. Oman

seurannan lisäksi opinnäytetyöstä pyydettiin myös kommentteja ja palautetta niin ohjaavalta opettajalta kuin toimeksiantajaltakin, jolloin mahdollisiin epäkohtiin päästiin tarpeen mukaan puuttumaan. Huomioitavaa opinnäytetyötä tehtäessä olivat myös Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalialan arvot, ja niiden pohjalta syntyneen ammattietiikan noudattaminen, mikä nojaa vahvasti normaalisuusperiaatteeseen ja oikeudenmukaisuuteen.

Tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia on laadullisessa tutkimuksessa haasteellista mitata. Termit liitetään usein määrälliseen tutkimukseen, sillä siinä ne ovat helpommin mitattavissa. Laadullisen tutkimuksen osalta reliabiliteettia, eli luotettavuutta, voidaan tarkastella esimerkiksi siltä kulmasta, kuinka tarkasti tutkimuksen toteuttaminen on selostettu. On tärkeää kertoa haastatteluiden toteuttamisesta, haastattelutilanteiden paikoista ja olosuhteista sekä häiriötekijöistä, käytetystä ajasta sekä mahdollisista haastattelujen virhetulkinnoista. Analysointivaiheessa on tärkeää perustella analysoinnin työvaiheet sekä aineiston luokittelun perusteet. Tuloksissa ja johtopäätöksissä on tärkeää tuoda esille perustelut tulkinnoille ja miten saatuihin johtopäätöksiin on päädytty. Validiutta, eli tutkimuksen tarkkuutta, voidaan haastattelututkimuksen osalta vahvistaa esimerkiksi siten, että tutkimuksesta saadun aineiston keräämiseen ja analysointiin osallistuu useampi henkilö ja näin ollen voidaan tarkentaa, että osallistujat saavat aineistosta samankaltaisen tuloksen. (Hirsjärvi ym. 2010, 232-233.) Tässä opinnäytetyössä on pyritty reliabiliteettia osoittamaan jokaisen työvaiheen riittävän tarkalla kuvaamisella ja validiteettia varmistamaan siten, että molemmat opinnäytetyön kirjoittajat osallistuivat aineiston keräämiseen sekä sen analysointiin.

6 Tulokset

Tässä luvussa käsitellään merkittävimmät haastatteluissa esille nousseet teemat. Aineiston analysoinnin myötä esille nousi selkeästi kuusi teemaa, jotka aikaansaiivat eniten keskustelua ja mielipiteitä haastateltavien joukossa. Teemoiksi valikoitui pakkokeinojen vaikutus tutkintavankeuteen, vankeuteen joutuminen ja vankeuden alkuvaiheessa syntyvä muutosmotivaatio, kuntoutuksen ja ohjelmatyön merkitys, palvelujatkumo vankeuden eri nivelvaiheissa, turvallisuuden merkitys tutkintavankeudessa sekä vuonna 2025 tulevan tutkintavankeuslain muutoksen tuomien muutosten huomioiminen.

6.1 Yhteydenpitorajoitusten vaikutus tutkintavankeusaikaan

Kaikissa haastatteluissa nähtiin pakkokeinojen ja etenkin yhteydenpitorajoitusten vaikutuksen vankeuteen olevan yksi tutkintavankeuden merkittävimmistä erityispiirteistä. Yhteydenpitorajoitusten avulla pyritään takaamaan tutkijoille työrauha, ettei tutkintaa päästä sotkemaan. Toisilla vangeilla yhteydenpitorajoitukset ovat niin tiukat, etteivät he saa olla tekemisissä edes muiden tutkintavankien kanssa. Haastateltavat pohtivat paljon sitä, millainen merkitys tällaisella sosiaalisella eristämällä voi olla yksilön hyvinvointiin. Yhteydenpitorajoitukset puuttivat myös siltä osin, kuinka resurssit mahdollistavat tällä hetkellä niiden täydellisen toteuttamisen.

Haastatteluissa keskusteltiin paljon yhteydenpitorajoitusten aiheuttaman yksinolon vaikutuksesta vankien hyvinvointiin sekä turvallisuuteen. Hyvin yksimielisesti haastateltavat uskoivat, että tämänkaltainen sosiaalinen eristäminen ei tee hyvää ihmiselle, eikä totaalinen eristäminen kuntouta ketään. Tuloksissa näkyi ajatus siitä, että yhteydenpitorajoitukset lisäävät epä-tietoisuutta vangin omasta tilanteesta, siviilissä olevien asioiden hoitumisesta ja läheisten hyvinvoinnista. Varsinkin se, ettei perheeseen ja läheisiin voi pitää yhteyttä, nähtiin vaikuttavan ihmiseen kovasti. Esille nostettiin myös se, että jatkuva odotus eristysten purkautumisesta voi tuntua vangeista epärealistiselta, mikä voi näkyä virkamiesvastaisuutena ja epärealistisuutena järjestelmää ja Rikosseuraamuslaitosta kohtaan. Eristäminen voi myös lisätä katkeroitumista, mikä saattaa lietsoa uusintarikollisuuteen.

Yhtä mieltä haastateltavat olivat siitä, ettei tiukkoja yhteydenpitorajoituksia aseteta turhaan, mutta kriittisyyttä niiden asettamisen suhteen peräänkuulutettiin. Yhteydenpitorajoitukset ovat tarpeen tutkinnan turvaamisen vuoksi ja vankiloissa toteutetaan oikeuden päätöstä yhteydenpitorajoituksista, eikä siihen voida omien tahtotilojen mukaisesti vaikuttaa. Useampi haastateltava kuitenkin nosti esille yleisen toiveen siitä, että yhteydenpitorajoituksia tarkasteltaisiin kriittisesti ja mietittäisiin, minkälaiset rajoitukset ovat välttämättä tarpeen. Tuloksista myös ilmeni tarve useammille sellaisille vankiosastoille, missä tutkintavangit saisivat vapaammin toimia keskenään, vaikka siviiliin kaikki yhteydenpito olisikin estetty. Haastateltavien mukaan tuomioistuimien ja poliisien passituksiin tulisi saada selkeyttä ja yhteydenpitorajoituksiin tulisi saada selkeyden lisäksi myös yhdenmukaisuutta. Haastatteluissa tuotiin ilmi myös yhteistyön kirkastaminen poliisin, tuomioistuimen ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä; todelliset resurssit tulisi huomioida, sillä nyt vaaditaan vangeille sellaisia yhteydenpitorajoituksia, jota on käytännössä mahdotonta toteuttaa nykyisten resurssien puitteissa.

”Parasta tietysti olisi, jos me pystyttäisiin toteuttamaan tutkinnalliset eristykset sillä tavalla, että siinä todella toteutuu se pakkokeino, mikä siinä on tarkoituksena, mutta sitten samaan aikaan pystyttäisiin vankilassa tarjoamaan semmoista vuorovaikutusta, joka ylläpitäisi sitä ihmisen hyvinvointia. Mutta

samaan aikaan ymmärrän sen, että tällä henkilöstömäärällä ja tällä vankimäärällä, niin se on aika vaikeata” H1

Osalla vangeista on niin tiukat yhteydenpitorajoitukset, että he eivät saa olla muiden tutkintavankien kanssa yhteydessä, vaan kaikki heidän toimintonsa toteutetaan yksin. Ainoa sosiaalinen kontakti on vankilan henkilökunta. Haastateltavat kokivat, että tällaisella eristämisellä kajotaan kovasti yksilön vapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Heidän olonsa nähtiin jopa epäinhimillisinä, sillä heidän tulisi saada riittävästi sosiaalista kontaktia päivittäin edes henkilökunnan toimesta, mutta siihenkään eivät resurssit tällä hetkellä riitä. Haastateltavat toivat esille tällaisten vankien mielenterveyteen liittyvät haasteet. Tuloksissa on nähtävissä, että eristämisellä uskotaan olevan niin mielenterveydellisiä seurauksia kuin myös vaikutusta fyysiseen terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin.

”Toimet yksin ja yhteydenpitorajoitukset pitkään jatkuessaan romuttaa ihmisen psyykeen, vangit ajetaan äärettömän huonoon kuntoon. Lamaantumista ja masentumista näkyy toimet yksin -vangeissa todella nopeasti, ihminen tarvitsee ärsykeitä toimiakseen. Jopa arkiset asiat alkavat tuntumaan ylivoimaisilta” H4

Yhtenä merkittävänä asiana yhteydenpitorajoitettujen vankien osalta nostettiin toimintojen merkitys. Haastatteluista ilmeni, että etenkin yksin toimiville vangeille tulisi saada selvästi enemmän yksilövastaanottoja ja muuta toimintaa, mutta resurssit eivät anna myöden järjestää riittävästi toimintaa. Hyvää toimintaa uskottiin olevan esimerkiksi työtoiminta, päihdekuntoutus, motivointi, suuttumuksen hallinta -ohjelma, sekä muut vastaavat lyhytaikaiset toiminnot. Haastatteluissa nostettiin esille jokaiselle vangille kuuluva kahden tunnin vuorovaikutuksellinen toiminta-aika päivässä, mikä on täysin mahdotonta nykyisillä resursseilla toteuttaa.

”On kymmeniä ja kymmeniä vankeja, joilla on täydet yhteydenpitorajoitukset päällä, ja jos heille antaisi tän 2 tuntia jollain tavalla henkilökunnalta sen sosiaalisen kontaktin, tulee niinku äkkiä kymmeniä, tai puhutaan sadoista työtunneista. Ja resurssit on todella surkeat, että pelkästään ne arkiset arkitoiminnot nielaisee sen ihmisten työajan, että saa vangin syötettyä ja ulkoilutettua ja käytettyä sitten käräjillä, niin että kyllä toi hankala on” H6

Haastateltavat uskoivat, että ihmisen psyyken pitää olla kunnossa, jotta hän pystyy kuntoutumaan. Täysin yhteydenpitorajoitusten toteuttaminen nähtiin mahdolliseksi toteuttaa lyhytaikaisena, mutta silloinkin haastateltavien mielestä olisi tarpeen olla jatkuvia kontakteja henkilökunnan puolelta, jotta vangin kuntoa voisi seurata ja olisi mahdollisuus tarjota tarvittaessa tukea. Tähän ei kuitenkaan uskottu tällä hetkellä olevan millään riittävästi resursseja.

Tuloksissa nousi esille myös alaikäisten ja nuorten yhteydenpitorajoitettujen huomiointi; heihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, sillä heidän kehityksensä on vielä kesken.

Myös häivähdyksellisiä vaikutuksia yhteydenpitorajoitusten luomasta tutkinnallisesta eristämisestä nähtiin haastateltavien keskuudessa. Yli puolet haastateltavista totesi, että yksinolo ja rajoitetut toiminnat ja kontaktit vahvistavat pakollista ja luonnollisesti syntyvää päihdekatkoa, mikä on monille vangeille tärkeä ja hyvä asia. Toisekseen uskottiin, että kohtuullisen mittaisessa eristämisessä saattaa olla mahdollisuus saada vanki pysähtymään ja miettimään asioita, mikä voi puolestaan vaikuttaa positiivisesti uusintarikollisuuden ehkäisemiseen.

Tärkeäksi asiaksi nostettiin se, että pitäisi olla mahdollisuuksia tukea enemmän eristettyjä vankeja, jotta he pääsisivät käsiksi muutosmotivaatioon ja henkilökunta voisi olla mukana myös tukemassa heidän mielenterveydellisissä haasteissaan. Koettiin, että tällä hetkellä yhteydenpitorajoitetut vangit kuormittavat todella paljon henkilöstöä, sillä yksilötyötä on huomattavan paljon, muttei silti riittävästi. Myös henkilökunnalle uskotaan olevan kuormittavaa asioida sellaisten vankien kanssa, jotka voivat henkisesti huonosti. Resurssien lisääminen nähtiin haastatteluissa avaintekijänä yhteydenpitorajoitettujen vankien tukemiseen. Esimerkiksi ohjaajia, psykologeja ja rikosseuraamustyöntekijöitä tulisi olla selvästi enemmän, jotta olisi riittävästi aikaa suunnitelmalliseen lähityöhön sekä arkisiin kohtaamisiin.

6.2 Vankeuden ensivaiheet ja muutosmotivaation herättely

Haastattelujen pohjalta tutkintavankeuden erityispiirteinä nähtiin myös se, että vankien tilanne on tulotilanteessa usein hyvin kaottinen, eikä vankeuteen ole monestikaan osattu varautua. Siviiliasiat ovat usein tutkintavangeilla hoitamatta, heillä saattaa olla mielenterveydellisiä haasteita ja syntyy herkästi shokkitila, kun he ymmärtävät oman tekonsa ja sen seuraukset. Haastateltavat nostivat esille, että itsetuhoisuus näyttäytyy etenkin tutkintavankeuden alkuvaiheessa vahvasti ja voidaan olla tilanteessa, jossa tärkeimpänä tehtävänä on yrittää pitää henkilöä elossa. Monilla tutkintavangeilla on vankilaan tullessaan myös usein vieroitusoireita, jotka tulisi saada hallintaan.

Tärkeäksi vankilatoimintojen osa-alueeksi etenkin vankituntemuksen ja kuntoutuksen näkökulmasta haastateltavat näkivät vankien vastaanottotilanteen sekä mahdollisen yllättävän vapautumisen. Jo vankien saapumisvaiheessa koettiin tärkeäksi, että vangeille luodaan kattava kokonaiskuvan kartoitus. Kartoituksella tulisi selvittää millaista apua vanki mahdollisesti tarvitsee vankeuden aikana esimerkiksi sosiaalityön puolelta, tai vanhemmuutta tai päihde- ja mielenterveys- ja terveys- ja sosiaalitoimen tukemista. Lisäksi tutkintavankeudessa nähtiin tärkeänä myös pohtia uusien vankien kanssa sitä skenaariota, että vanki vapautuukin nopeasti. Selvitettävä olisi, millaisia tukitoimia vanki tarvitsisi vaikkapa asuntoon tai toimeentuloon liittyen.

”Ja kyllähän se tutkintavankeuden niinku jännä juttu on se, että kun me ei voida tietää koska se loppuu. Että se voi loppua niinku hyvin pitkän ajan

päästä ja käytännössä vaan sillain, että se ikään kuin status vaihtuu. Mutta voihan se loppua siihenkin, että ilmoitetaan, että hänet vapautetaan ja sitten hänet vapautetaan. Niin sen takia mä pidän sitä aika tärkeänä osana sitä tutkintavankeutta, että autettaisiin sitä ihmistä hoitamaan niitä siviiliin jääneitä asioita semmoiseen malliin, että jos hän sitten vaikka huomenna vapautuukin, niin hänellä on joku paikka mihin mennä ja pankkikortti toimii ja niin edelleen” H1

Tulosten pohjalta voidaan nähdä, että yksi tutkintavankeuden tärkeimmistä tehtävistä on myös vankien henkilökohtaisessa elämässä tapahtuvien myllerrysten pysäyttäminen, akuuttien kriisien sammuttaminen sekä vangin elämänmuutoksessa tukeminen. Useilla tutkintavangeilla on siviilissä paljon haasteita esimerkiksi talouden, asumisen ja huoltajuusasioiden kanssa. Akuutit kriisit pitää saada ratkaistuksi, jotta vältetään niihin liittyviltä lisäongelmilta tutkintavankeuden aikana. Haastateltavien mukaan ensi kertaa vankilassa oleviin vankeihin tulisi myös kohdentaa enemmän resursseja. On suuri elämänmuutos joutua vankilaan kaiken epätie-toisuuden keskelle. Vangit kokevat usein vankilaan joutuessaan identiteetin muutoksen. Uusi identiteetti rakentuu vangiksi tulemisen ja uuden roolin omaksumisen ympärille, mihin vaikuttaa myös paljon onko ensikertalainen vai kokeneempi vanki. Haastateltavien kokemuksen mukaan vankilaan tullessa usein vähätellään omia tekoja tai juuri päinvastoin, kadutaan tekoja niin paljon, että syntyy itsetuhoisuutta.

Haastateltavat näkivät, että yksi tutkintavankeuden tärkeimmistä tehtävistä on motivoida tulevaan vankeuteen ja muutokseen, ja tutkintavankeuden aikana syntyykin usein otollinen hetki muutosmotivaation herättelyyn. Haastatteluiden pohjalta nähdään, että henkilökunnan tilaisuus vaikuttaa muutosmotivaatioon tulee nopeasti vankeuden alkuvaiheessa ja vankia tulisi pyrkiä motivoimaan esimerkiksi päiheteettömyyteen heti kun mahdollista. Jälleen resurssit koetaan haasteeksi tämän toteutumiselle.

”Tutkintavankeusaikahan olis hyvin otollinen aika edistää niitä valmiuksia rikoksettomaan elämään, koska silloin ihminen on vielä vastaanottavainen, kun kaikki on vähän auki ja levällään. Mutta siis, ei oo resursseja, enkä tiedä onko tahtotilaakaan, koska jos olis tahtotilaa, niin olis myös resursseja” H9

Haastateltavat kokivat, että tutkintavankeuden alussa tehtävät laajat tulohaastattelut ovat merkittävässä roolissa kartoittamaan ja tukemaan vangin matkaa tutkintavankeuden aikana. Koettiin, että on todella tärkeää, että tartutaan nopeammin tarvittaviin asioihin ja autetaan vankia käytännön asioiden hoitamisessa sekä muutokseen tähtäämisessä heti vankeuden ensimmäisistä päivistä lähtien. Ehdottomana puutteena myös tähän osa-alueeseen liittyen nähtiin resurssien puutteet; etenkin erityisohjaajia ja sosiaalityöntekijöitä tulisi olla enemmän, jotta voitaisiin kunnolla auttaa kaikkia apua tarvitsevia.

6.3 Kuntoutus ja ohjelmatoiminta

Tutkintavangeilla ei ole toimintavelvoitetta eikä syyttömyysolettaman alla oleville henkilöille voida määrätä toimintoja, kuten vankeusvangeille. Toimintavelvoite, toimintaan pääseminen sekä mahdollinen toimintasuositus herättivät haastatteluissa valtavasti keskusteltua. Nähtiin, että toisaalta on hyvä, ettei toimintavelvoitetta ole, vaan tutkintavangit voivat rauhassa keskittyä puolustukseen ja oikeudenkäyntiin. Koettiin kuitenkin, että monet vangit kaipaisivat nykyistä enemmän toimintaa. Toimintavelvoitteen puute nähtiin myös isona kompastuskivenä ja puutteena kuntoutuksellisesta näkökulmasta.

Kuntouttava toiminta ja erilainen ohjelmatyöskentely koettiin haastateltavien osalta todella tärkeäksi vankien hyvinvoinnin sekä dynaamisen turvallisuuden kannalta. Työtoiminta tuo vangeille rytmiä päivään ja yhteisöllisyyden tunnetta, mikä on tärkeää. Työtoiminta vaikuttaa myös välittömästi kuntoon ja psyykkiseen hyvinvointiin. Liikunnan lisääminen vankien arkeen nähtiin myös erittäin tärkeänä, sillä sen merkitys fyysiseen ja henkiseen terveyteen on todella suuri. Liikunnan lisääminen on yksi keino rauhoittaa yleistä tunnelmaa ja ilmapiiriä, sillä se rauhoittaa vankeja. Haastateltavien mielestä vangeille tulisi tarjota ehdottomasti enemmän sosiaalista aikaa, toisten vankien tai henkilökunnan kanssa, sillä monilla vangeilla on tarvetta keskustelulle, ihan arkisiinkin asioihin liittyen. Haastateltavat nostivat esille myös huomion siitä, että kuntouttava toiminta ja ohjelmatyö vaikuttavat vankilaturvallisuuteen, sillä se purkaa vangeille kertyvää energiaa ja ylläpitää sosiaalista toimintakykyä.

”Kyllä tärkeää olisi tää tämmöinen järkevä tekeminen. Että on se sitten työtä taikka liikuntaa tai jotain muuta sellaista mukavaa vapaa-ajan aktiviteettia, sellaista että vanki saa ajatuksia semmoisiin rennompiin asioihin, koska monella nyt sitten pyörii ikävät ajatukset koko ajan siellä päässä. Ja jos koko ajan kun on hereillä on jotain negatiivista ja rasittavaa mielessä, eikä pääse hengähtämään ollenkaan, käy se psyykkisen terveyden päälle ja aiheuttaa myös turhautumista ja arvaamattomuutta. Kyllä se toiminta on semmoista mistä olisi apua” H8

Haastateltavien yhteinen näkemys oli, että vangeille tarvitaan enemmän järkevää tekemistä, kuten liikuntaa, työtoimintaa ja opintoja. Ajatuksia tulisi saada ohjattua muihin asioihin kuin oman tilanteen murehtimiseen. Haastateltavien mielestä työskentelyn olisi tärkeää olla enemmän yksilöä auttavaa, sivistävää ja kehittävä, sellaista toimintaa missä on ajatusta takana. Vastausten pohjalta suosittiin ryhmämuotoista toimintaa mahdollisimman paljon niille, joilla ei yhteydenpitörajoituksia ole, sillä ohjaajien vetämät ryhmät ovat niitä, jotka tukevat sosiaalista kanssakäymistä ja tuovat mieluista sisältöä päivään. Koettiin, että myös tutkinnallisesti eristetyimmille vangeille tulisi olla tarjolla aktiivisesti selliopintoja ja -toimintoja, ja heidät tulisi saada ryhmämuotoisen toiminnan pariin heti kun rajoitukset puretaan.

Toimintojen laadusta kysyttäessä haastateltavilla oli hyvin vahva ajatus siitä, että ohjelmatyötä kaivattaisiin niin lyhyt- kuin pitkäaikaisenaikin, minkä lisäksi niitä olisi syytä olla jatkuvasti tarjolla. Vastauksissa näkyi tarve lyhytaikaisille ohjelmakokonaisuuksille, kuten uusintarikollisuuteen vaikuttaville motivointiohjelmille sekä päihdeistä irrottautumiselle. Ryhmämuotoisen ohjelmatyön olisi hyvä kohdistua myös merkityksellisiin asioihin, kuten vanhemmuuden panostamiseen. Nähtiin tärkeäksi, että saatavilla olisi jatkuvasti päihde- ja mielenterveyskuntoutusta, ja että olisi sellaisia non-stop-ohjelmia, joihin voisi koska tahansa hypätä mukaan. Vaikka tutkintavankilat on räätälöity tekemään lyhytkestoista työtä, niin monipuolisen vankimateriaalin vuoksi myös pidempikestoisille työskentelymuodoille nähtiin tarvetta.

Useat haastateltavat olivat sitä mieltä, että tutkintavankeus unohtetaan toimintoja suunniteltaessa, sillä usein puhutaan täytäntöönpanoihin liittyvistä tekijöistä sekä vankeusvankina tapahtuvasta toiminnasta. Jos vangilla on tulossa lyhyempi tuomio, josta hän valittaa hovioikeuteen, voi olla, että hän viettää koko tuomionsa tutkintavankilassa. Haastateltavien mukaan tutkintavankeusaikaa olisi hyvä hyödyntää osana kokonaisrangaistusaikaa, eli kuntoutus ja uusintarikollisuuteen vaikuttaminen olisi tärkeää käynnistää jo tutkintavankeuden aikana.

”Kyllä olis tärkeää, että tutkintavankeusaikaa hyödynnetään osana kokonaisrangaistusaikaa. Mä katson tätä sillä tavalla, että tutkintavankila ei ole pelkästään säilyttävä yksikkö, vaan myös kuntouttava ja sen yksi keskeinen tavoite on tää uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen on pitkäjänteistä, hidasta, motivoivaa, kannustavaa, vaikuttamiseen pyrkivää. Niin tota se aika mitä meillä on käytettävissä, niin se kyllä pitäisi käyttää niinku maksimaalisesti” H7

Toiminnan ja kuntoutuksen osalta heräsi keskustelua jälleen resursseista ja niiden puutteesta. Koettiin, että käytännön toiminnan tasolle tarvittaisiin paljon lisää resursseja, jotta voitaisiin turvata edes riittävä päivittäinen toiminta-aika ja eristetyille vangeille riittävät sosiaaliset kohtaamiset. Valvontaan tarvittaisiin riittävät resurssit, jotta muu henkilöstö pääsisi tekemään kuntouttavaa työtä; kivijalan on oltava kunnossa, jotta kuntouttavaa toimintaa voidaan kehittää ja vankilaturvallisuutta parantaa. Jos valvonnan resurssit saataisiin kuntoon, olisi haastateltavien mukaan sen jälkeen tarpeen panostaa erityishenkilöstön resursointiin. Sosiaaliryöön resursseja tarvitaan, jotta siviiliasiat saadaan kuntoon ja vanki on sen myötä vastaanot-tavaisempi kuntoutukselle ja muutokselle. Psykologi- ja erityisohjaajaresursseja tarvitaan, jotta vangeille tarjoutuu keskusteluseuraa ja sosiaalisia kontakteja, minkä lisäksi myös psyykkistä tukea pitäisi pystyä tutkintavankeuden aikana tarjoamaan kaikille.

”Tutkintavankeudenkin aikana olisi helppo tarjota vangeille heidän tarpeitaan vastaavaa ohjelmaa, kuten seri-vangeille ”uusi suunta” tai väkivaltarikollisille suhaa, mutta nykyisillä resursseilla se ei ole mahdollista. Näistä ohjelmista

olisi valtava hyöty vangeille ja on tosi iso sääli, että mahdollisuuksia näiden toteuttamiselle tarvittavassa mittakaavassa ei ole” H4

Haastateltavien mukaan resurssien puute pitää laitoksia sulkuutilassa, jolloin vähäisestäkin toiminta-ajasta karsitaan, mikä näkyy lisääntyvinä asiakasmäärinä myös vankiterveydenhuollon puolella. Ihmisoikeuksien ja lain näkökulmasta tilanne ei saisi koskaan olla sellainen, että laitos on sulkuutilassa ja kaikki toiminnot ulkoilua ja ruokailua lukuun ottamatta on poistettu. Haastateltavat näkivät, että tilanne on kuitenkin väistämätön. Kaikille halukkaille ei riitä tällä hetkellä toimintoja, sillä henkilöstöresurssit eivät mahdollista toimintojen tarjoamista vangeille. Näin ollen tutkintavankeusaika nähtiin olevan otollinen luomaan vangeille toiminnallisen tyhjiön.

”Melkoinen osa näistä tutkintavangeista haluaa olla jossakin toiminnassa, oli se mitä tahansa. Se katkaisee sitä arjen tylsyyttä, mutta nykyisin on paljon tutkinnallisesti eristettyjä vankeja eikä enää vaikka mitään selliaskarteluita ole, niinku joskus 90-luvulla vielä, elikkä sillä tavalla huolehdittiin siitä, että muista erillään olevat pysty jotakin semmoista toimintaa edes omatoimisesti tekemään. Nyt sitä ei ole, niin sitten se radio ja telkkari melkein se ajanviete on. Näkisin että just tyhjiö toiminnallisuuteen tästä tulee” H7

Haastatteluissa nousi esille myös keskustelua aktiivisemmasta yhteistyöstä toimintojen kehittämiseksi. Nähtiin, että Rikosseuraamuslaitoksen sisällä voidaan tehdä paljon, mutta myös ulkopuolisia toimijoita olisi hyvä hyödyntää enemmän kuntouttavan toiminnan tekemiseen vankilassa. Jonkin verran kerrottiin olevan jo yhteistyötä käytössä esimerkiksi Marttojen ja diakonien kanssa, mutta tätä yhteistyötä voisi entisestään lisätä. Eräs haastateltava tiesi kertoa, että RETS:ltä (Rikoksettoman elämän tukisäätiö) on ollut henkilöitä työskentelemässä alakäisten parissa, mutta koronan myötä yhteistyö katosi. Tällaisia yhteistyökuvioita toivottiin voitavan herättää takaisin henkiin. Haastatteluissa tuli myös esille ajatus kokemusasiantuntijatyöskentelystä, etenkin lasten ja nuorten parissa. Nähtiin, että nuorten kanssa kokemusasiantuntijatyöstä voisi olla hyötyä, sillä se voisi auttaa muutostimulaation herättämisessä.

Vaikka toimintavelvoitetta ei tutkintavangeilla ole, herätti haastatteluissa mielenkiintoa ajatus tutkintavankien toimintasuosituksesta, minkä myötä tutkintavangeille tarjottaisiin aktiivisemmin mahdollisuutta osallistua toimintaan ilman pakotteita. Toimintasuositus voisi olla selkeä, yksilöity suunnitelma, jonka mukaisesti vankeja sijoitettaisiin erilaisen työ- ja ohjelmatoinnin pariin ja näin ollen tuettaisiin kuntoutumisessa jo vankeuden varhaisemmassa vaiheessa. Toimintasuosituksen avulla uskottiin saatavan perusasioita yhdenmukaistettua samantapaiseksi ja tasapuolisemmaksi kaikissa tutkintavankiloissa. Toimintasuositus voisi toimia myönteisenä kannustimena, sillä se toisi rutiineja ja parantaisi dynaamista turvallisuutta.

”Toi toimintasuositus, niin se voisi tehdä siitä kaikesta toiminnasta vähän niinku juoksevampaa ja sitten tota myös voisi ajatella sen niinku sen dynaamisen turvallisuuden kannalta, kun pysytään paremmin kärryillä, minkälainen se henkilö on. Mutta tää resurssijuttu on siinä tosi tärkeä, kun se henkilökunta on hyvin läsnä, niin sitten mä uskoisin, että se olisi semmoinen myönteinen vaikutus. Ja kun tutkintavankeus päättyy vankeusaikaan, niin sitten siinä jo vähän tiedetään, että missä sen vangin kanssa mennään” H2

Nähtiin, että tutkintavangeille on syytä rauhoittaa aika tuomioistuinkäsittelyn valmisteluun, minkä vuoksi toimintasuositus heti tutkintavankeuden alussa voi olla haasteellinen. Varsinkin hovioikeuden käsittelyä odottavat tutkintavangit voivat odottaa pitkään, minkä vuoksi olisi tärkeää sijoittaa vangit viimeistään siinä vaiheessa aktiivisesti työ- ja ohjelmatoimintaan mukaan. Haastateltavat pohtivat, että vaihtoehtona olisi myös käynnistää rangaistusajansuunnitelmaa jo tutkintavankeusaikana, mikä voisi auttaa vankeusajan aloittamista, kun asioita olisi jo tutkintavankeuden aikana valmiiksi pohdittu. Haastateltavat pohtivat jälleen sitä, että vaikka ajatuksen tasolla toimintasuositus tai rangaistusajansuunnitelman laatiminen voisivat olla erinomaisia kehitysaskelia, tulevat resurssit jälleen toteutuksen tielle.

6.4 Palvelujatkumo vankeuden nivelvaiheissa

Vangeilla alkaa jo siviilissä sellaisia palveluita, joita on syytä jatkaa vankeusaikana. Lisäksi palveluita olisi usein tarpeen jatkaa läpi koko vankeuden sekä tukea niiden jatkumista jälleen vapautumisen jälkeen siviiliin. Haastatteluissa palvelujatkumot herättivät keskustelua niiden toimivuudesta sekä siitä, kuinka palvelujatkumoitaa tulisi kehittää.

Haastateltavat olivat melko yksimielisiä siitä, että palvelujatkumot eivät tällä hetkellä toteudu tutkintavankeuden osalta niin hyvin kuin pitäisi. Paljon jää sellaista tietoa siviiliin, joka ei siirry tutkintavankilan tietoon. Kaikkia tietoja eivät viranomaiset saa luovuttaakaan eteenpäin, mikä hankaloittaa palvelujatkumoiden toteutumista. Jopa vankiterveydenhuollon ja siviiliterveydenhuollon välillä on tiettyjä salassapitovelvoitteita, mikä hankaloittaa tiedonkulkua. Haastatteluissa oltiin sitä mieltä, että Rikosseuraamuslaitoksen ei missään nimessä tarvitsisi tuottaa kaikkia palveluita itse, vaan tulisi käyttää enemmän hyväksi hyvinvointialueiden palveluita, kuten perheneuvontaa ja lastensuojelua, sillä hyvinvointialueella on rahoitus näiden asioiden hoitamiseen. Koettiin kuitenkin, että hyvinvointialueiden yhteistyö toimii mahdollisesti avovankiloissa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, ehkä joissain suljetuissa vankiloissakin, mutta tutkintavankiloissa yhteistyö on jäänyt hyvin mitättömäksi. Toivottiin, että hyvinvointialueen tuki Rikosseuraamuslaitokselle olisi vahvempaa.

Hyvänä asiana palvelujatkumon suhteen nähtiin se, että aikaisempien seuraamuskausien ja tuomioiden pohjalta voi löytää esimerkiksi päihdehistoriaa ja tietoa mahdollisista palveluista, joita vangilla on ollut. Myös siviilikäyttäytyminen tulisi tuntea, jotta tiedetään millaisia

palveluita vangille voisi tarjota. Koettiin, että vankilassa aloitetut palvelut jatkuvat hyvin tutkintavankeuden aikana, mutta katkeavat herkästi toisiin laitoksiin siirryttäessä tai vapautumisen yhteydessä. Akkreditoitujen ohjelmien jatkuminen varsinkin toisiin laitoksiin siirryttäessä olisi tärkeää, mutta henkilökunnan vaihtumisen koettiin rikkovan toimivuutta. Haastateltavat näkivät, että vankeuden keskivaiheessa pitäisi palvella myös tulevia yksiköitä, eli toimintasuosituksia ja toteutuneita toimintoja pitäisi viedä aktiivisesti eteenpäin tiedoksi muille laitoksille. Haasteita koettiin tulevan ROTI-järjestelmän myötä, sillä tällä hetkellä rangaistusajansuunnitelman tekemiseen menee liian pitkä aika ja järjestelmä nähtiin muutenkin todella kankeaksi kirjausten tekemisen osalta. Haasteena uskottiin olevan myös se, että jos tutkintavankeuden aikana ei ole saatu palveluita kunnolla toimimaan, on hankalaa lähteä työstämään asioita alusta asti vankeusvankina.

”Vankeusvankina suljetussa talossa vaaditaan itsenäistä kuntoutumista ja ransun mukaista työskentelyä. Mutta siihen on sitten vaikeaa lähteä, kun tutkintavankilassa on asiat olleet sekaisin, niin se kontrasti on valtava. Ensin ei siis tarjota riittävästi apua ja sitten taas seuraavassa paikassa kaatuvatkin liian suuret vaatimukset niskaan” H4

Terveystuhoon osalta koettiin, että palvelujatkumo toteutuu osittain, varsinkin silloin, kun vanki itse tietää ja muistaa kertoa, että on jotain palveluita kesken. Tällöin vankilasta on mahdollista niitä jatkaa. Paljon koettiin kuitenkin jäävän vangin omalle vastuulle, sillä on vangista itsestään kiinni, että hän muistaa kertoa asioista vankiterveydenhuollolle. Tutkintavankiloiden sisällä nähtiin palvelujatkumoiden toteutuvan hyvin terveydenhuollon puolella, esimerkiksi sairaanhoitajat saattavat ohjata vankeja psykologille tai toisen avun ääreen. Kun vanki lähtee tutkintavankilasta eteenpäin, pyritään hänelle antamaan jatko-ohjeita mukaan. Haastattelujen pohjalta haasteita ajateltiin aiheuttavan kuitenkin se, jos vanki lähtee nopealla aikataululla, jolloin tietoja saattaa jäädä jakamatta.

Tuloksista ilmeni, että tutkintavankeuden sisääntulovaiheessa saadaan tulohaastatteluiden ja alkutarkastusten muodossa tietoa turvallisuuteen ja terveydenhuoltoon liittyen, mutta panostusta tarvittaisiin myös muihin sosiaalisiin asioihin, kuten perheeseen ja asumiseen liittyen. Nähtiin tärkeänä, että palvelujatkumot toteutuisivat kaikkien siviilissä olevien asioiden osalta, mutta siinä koettiin olevan paljon haasteita. Sosiaalityön resursseja tulisi olla jo heti tulovaiheessa enemmän siviilipuolen asioiden hoitamisen tukemiseen, asiointilomakkeisiin ei ehditä vastaamaan riittäväällä nopeudella ja vastaanottoaikoja ei ole, asiat jäävät herkästi avoimeksi, kun tutkintavankeudesta lähdetään eteenpäin. Haastateltavien mukaan kontaktit siviiliin eivät valitettavasti pysy. Olisi hyvä voida hyödyntää ulkopuolisia kontakteja jo alkaneiden palvelusuhteiden osalta, esimerkiksi päihdetyössä.

”Voisi ehkä olla hyödyllisempää se, että jo tunnettu päihdekontakti pystyisi jatkamaan sitä työskentelyä vankeusaikana. Ja mä näe ongelmana, miksei se

voisi toimia vaikka videoyhteyksinkin. Niin ku mieltii sitä strategiaakin sähköisen asioinnin ja yhteydenpidon kehittämisen suhteen, niin mun mielestä se voisi olla yks osa sitäkin. Mä näen näiden siviilissä alkaneiden palveluiden jatkumisen tarpeelliseksi, mutta valitettavasti se ei nyt toteudu. Ja vähän ihmetyttää, että miksi ei” H11

Tärkeiksi huomioiksi haastateltavat nostivat sen, että vankien siirtyessä vankilasta toiseen tulisi henkilökunnan lisätä aktiivista kommunikointia. Vankilasta toiseen siirtyessä info ei riittävästi tällä hetkellä kulje, eikä sen vuoksi ymmärrys vankien tilanteesta seuraa seuraaviin laitoksiin. Myös tutkintavangin nopea vapautuminen nähtiin suurena haasteena. Tiedonsiirto on silloin erittäin hankalaa, minkä vuoksi huoli-ilmoituksia tulisi tehdä herkästi, jos huoli vapautuneesta herää. Vapautumiseen pitäisi haastateltavien mielestä muutenkin enemmän panostaa, sillä nyt vanki lähtee liian usein tyhjän päälle, mikä ei tue yhteiskuntaan sopeutumisessa.

6.5 Turvallisuuden merkitys tutkintavankeudessa

Vankilaturvallisuus nousi haastatteluissa esille useiden muiden aiheiden yhteydessä. Turvallisuus on merkittävässä roolissa kaikessa, mitä vankilassa tapahtuu ja on vuodesta toiseen määrittänyt myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa. Haastatteluissa keskustelua herätti muun muassa vankituntemus, kokonaisvaltainen turvallisuus sekä jälleen kerran - resurssit.

Tutkintavankeudessa, kuten vankiloissa yleisestikin, koettiin olevan tärkeää huomioida turvallisuus kokonaisvaltaisesti. Vankeihin liittyvät turvallisuustekijät tulee huolehtia niin, ettei vanki aiheuta turvallisuusuhkaa muita henkilöitä kohtaan, eikä myöskään häneen kohdistu uhkaa. Huomioitava uhka voi haastateltavien kokemuksen mukaan olla myös siviilissä, minkä lisäksi myös vankien läheisten turvallisuuteen on muistettava kiinnittää huomiota. Lisäksi nostettiin esille myös itsetuhoisuuden mahdollisuus, joten on tärkeää huomioida, ettei vanki ole vaaraksi myöskään itselleen.

Haastateltavien mielipide hyvin yhtenäisesti oli, että krooninen henkilöstöpula tekee sen, ettei ole mahdollisuutta niin laadukkaalle asiakas- ja lähityölle kuin mikä olisi tarpeen. Jatkuvat henkilöstön puutteesta johtuvat sulkutilat kuormittavat niin vankeja kuin henkilökuntaakin, mikä heijastuu heikentävästi myös turvallisuuteen. Haastateltavien mukaan aikaa ja resursseja ei ole riittävästi siihen, että vangit pääsisivät työstämään asioitaan. Kun asioita ei pääse käsittelemään, syntyy herkästi katkeroitumista, mikä jälleen näkyy turvallisuusuhkana. Haastateltavien kokemuksen mukaan vankien epätietoisuus päivien sujumisesta sulkutilojen vuoksi sekä siitä aiheutuva epäreiluuden tunne voivat näkyä virkamiesvastaisuutena. Tämä voi purkautua häiriökäyttäytymisenä ja aiheuttaa haasteita henkilö- ja laitosturvallisuuden näkökulmasta.

”No kyllä se niin on, että se epätietoisuus ja semmonen epävarmuus ihan päivien kulusta näkyy herkästi turhautumisena ja just vartioita kohtaan

aggressiivisena käytöksenä. Se aiheuttaa levottomuutta osastoilla, sellasta vankien välistä kähinää ja sit kans luo henkilökunnalle turvattomampaa työskentelyilmapiiriä” H11

Resurssit puhuttivat haastateltavia myös siitä näkökulmasta, että kun aikaa ei lähityölle ole riittävästi, vähenee myös vankituntemus. Lähityöllä ja vankitoiminnoilla nähdään olevan suuri vaikutus laitosturvallisuuteen, kun päästään aktiivisemmin olemaan kontaktissa vankeihin. Mitä paremmin vangit tunnetaan, sitä paremmin pystyy heidän toimintaansakin havainnoimaan. Haastateltavat kertovat, että vankituntemus lisää valtavasti dynaamista turvallisuutta ja myös yleistä turvallisuuden tunnetta. Tuloksissa toivottiin, että turvallisuuteen, niin laitoksen kuin henkilöturvallisuuteenkin, panostettaisiin enemmän yksilön näkökulmasta. Jokaisesta vangista tulisi löytyä informaatiota esimerkiksi siltä osin, keitä hänen lähipiiriinsä kuuluu, millaisia riskejä hänen toimintaansa liittyy sekä mitä huomioita laitosturvallisuuteen liittyen tulisi ottaa huomioon. Tässä uskottiin tulohaastatteluilla olevan jälleen suuri merkitys, sillä niiden avulla voidaan päästä heti yhteyteen turvallisuuden kannalta merkittäviin vankeihin.

”Keskittämällä ehkä niin kun turvallisuuden näkökulmasta, että on riittävä resurssi ja määritellään tietyn tyyppiset toiminnat mitä tehdään sisään tulevien vankien kanssa, niin pystyttäisi ehkä rakentamaan ihan muutamassa yksikössä semmoisia järkeviä toimintamalleja AAY:n päätöksenteon tueksi ja seuraavaa vankilaa varten. Resursseja keskittämällä me voitaisiin saada toimivat mallit tuntea vangit turvallisuuden näkökulmasta oikeasti paremmin” H5

Yleisesti ottaen haastatteluissa korostettiin jälleen resurssien tarvetta, mutta myös turvallisuuden prosessien selkeyttämistä. Haastateltavat peräänkuuluttivat selkeitä prosesseja, jotta esimerkiksi vankilaan tulevien vankien tietoihin päästään riittävän hyvin perille, sillä nyt koettiin ison osan tiedosta valuvan vankiloista ohi. Koettiin tärkeäksi, että olisi järkevät turvallisuuden kartoittamiseen suunnitellut toimintamallit, niin tutkintavankilan toimintaa, asiakasarviointiyksikön päätöksentekoa kuin vangin mahdollista seuraavaa vankilaakin tukemaan. Tähän tarvittaisiin koko Rikosseuraamuslaitos mukaan, ei riitä, että yksittäiset tutkintavankilat toteuttavat laajempaa turvallisuusstrategiaa.

6.6 Tulevan lakimuutoksen tuomat haasteet

Vuodelle 2025 suunnitteilla oleva tutkintavankeuslain muutos herätti haastatteluissa paljon keskustelua. Yleinen tunnelma lakimuutosten tuomista muutoksista oli hyvin odottavainen ja epävarma. Haastateltavien kommentit keskittyivät pitkälti huoleen resurssien riittämisestä, tulevien toimintojen organisoinnista sekä vankilaan saapuvien vankien hyvinvoinnista ja vankiterveydenhuollon roolista.

Useissa haastatteluissa nousi esille huoli siitä, että tulevaa lakimuutosta ja kasvavaa vankimäärää ei ole vielä mietitty riittävästi. Vuonna 2025 lakimuutoksen myötä tutkintavankien

määrä tulee kasvamaan valtavasti. Haastateltavat olivat huolissaan siitä, etteivät nykyiset resurssit sekä niiden luoma kuva tulevasta resursseista riitä kattamaan tulevaa tarvetta juuri miltään osin; valvonnan henkilökuntaa on tällä hetkellä tutkintavankiloissa niukasti, eikä uskota, että tilanne muuttuu ainakaan parempaan suuntaan tämän muutoksen myötä. Lisäksi haastateltavien näkemyksen mukaan erityishenkilöstön voidaan nähdä olevan tälläkin hetkellä kuormittunutta, eikä toimintaa ja yksilötyöskentelyä ole mahdollisuuksia riittäväällä tasolla järjestää.

Myös jo entisestään haasteellisesti toteutettavissa olevat tutkintavankien yhteydenpitorajoitukset nähdään haastateltavien mukaan haasteellisena tulevaisuudessa. Tutkintavankeuslain muutoksen myötä henkilöitä siirretään vankilaan heti vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen, jolloin suurimmalla osalla vangeista on yhteydenpitorajoituksia. Haastateltavien keskuudessa yhteisesti tärkeänä pidettiin sitä, että oikeuden määräämät yhteydenpitorajoitukset toteutetaan juuri niin kuin ne on asetettu, ja etenkin tutkintavankeuden alkuaika on näiden osalta kriittistä aikaa. Haastateltavien näkemyksen mukaan haasteeksi tulee jälleen resurssit ja niiden puute, sillä lakimuutos luo paljon haasteita yhteydenpitorajoitusten asianmukaiselle toteutukselle.

”Kyllä mä ajattelen niin, että tässä vaiheessa nyt kun tää tutkintavankeuslaki on muuttumassa, niin se tuo sellaisia erityispiirteitä. 2025 kun se on uudistumassa, niin sen jälkeenhän sitten suoraan vangitsemisoikeudenkäynnistä siirretään vankilaan ja on arvioitu, että siinä kohtaa noin 70 %:lla on näitä yhteydenpitorajoituksia. Eli se on sellainen kyllä, mikä tulee haastamaan meidän rakenteita ja meidän henkilöstöresurssien riittävyttä” H10

Tulosten perusteella tulevan lakimuutoksen mukanaan tuomat haasteet henkilö- ja laitosturvallisuuteen sekä vankien hyvinvointiin liittyen herättivät myös haastateltavissa huolta. Muutama haastateltava toi ilmi ajatukset siitä, että kun vangit eivät enää jatkossa vietä päiviä poliisin säilytyksessä ennen vankilaan tuloa, ei enää saada poliiseilta yhtä kattavaa taustatietoa heidän käytöksestään ja tuntemusta heidän toimintamalleistaan. Haastateltavien näkemysten mukaan vankien käytöstä ei jatkossa tunneta välttämättä lainkaan, minkä vuoksi tulee olla entistä enemmän varuillaan mahdollisiin uhkatilanteisiin liittyen.

Hyvinvointiin liittyen haastateltavat pohtivat sitä, että lakimuutoksen myötä tärkeää olisi lisätä myös vankiterveydenhuollon resursseja huomattavasti. Haastateltavat uskovat, että itsetuhoisuus tulee luultavasti nousemaan ja siihen tulisi myös reagoida. Kun uusia tutkintavankeja tuodaan vankilaan, ovat he usein päihtyneenä ja juuri teon tehneenä. Kun he selviävät päihitystilanteestaan ja ymmärtävät tekonsa, aiheuttaa se herkästi itsetuhoisuutta. Tulokista ilmeni, että tärkeänä pidetään sitä, että Rikosseuraamuslaitos perehdyttäisi henkilökuntaa tunnistamaan itsetuhoisia vankeja ajoissa ja heille tarjottaisiin apua jo heti siinä vaiheessa, kun he saapuvat vankilaan.

”Ja sitten mä toivoisin myös, että kun se tutkintavankeuslaki muuttuu, niin meidän Rise tavallaan reagoisi jotenkin siihen, onko se sitten kaikki vartijat vai osa vartijoista, jotka ehkä työskentelee tulo-osastoilla, niin heidän koulutusta tavallaan siihen, että miten selvität tän tyypin, mikä sen henkinen kantti ja kestävyys on ja onko hän niinku kartalla siitä, että nyt on tulossa mahdollisesti pitkää tuomiota. Tavallaan, että meidän omakin henkilökunta saisi kykyä vangin kanssa itsetuhoisuuden ja arvaamattomuuden ja tän tyyppisten asioiden havainnoimiseen” H6

Yhteenvedona tulevan tutkintavankeuslain lakimuutoksen tuomista muutoksista tuloksissa nousi selkeästi esille se, että valmistautumiseen ja tulevan työn organisointiin tulee panostaa riittävän ajoissa. Tulosten mukaan resurssit luovat haasteita yhteydenpitorajoitusten järjestämiseen liittyen, sekä kasvavan vankimäärän nousun myötä myös valvonnan järjestämiseen sekä erityishenkilöstön ohjelmatoiminnan toteutukseen. Poliisien säilytysajan poistuessa on vankien tutkintavankilaan saapuessa heistä entistä vähemmän ennakkotietoa, minkä lisäksi päihtyneiden ja itsetuhoisten vankien määrä todennäköisesti lisääntyy. Tämä vaatii huomiota erityisesti turvallisuuden osalta tehtäviin linjauksiin sekä vankiterveydenhuollon resursointiin.

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata tutkimuskysymyksiin, jotka olivat “Mitkä ovat tutkintavankeuden erityispiirteet ja kuinka niihin tällä hetkellä vastataan?” sekä “Miten tutkintavankeutta tulisi kehittää vastaamaan paremmin rikosseuraamusalan asiakkaiden tarpeita?”. Tässä luvussa tarkastellaan, kuinka tutkimuksen tulokset vastaavat tutkimuskysymyksiin. Osi-ossa käsitellään tutkimuksen tuloksia peilaten niitä aiemmin esiteltyyn teoriaan.

7.1 Tutkintavankeuden erityispiirteet ja niiden huomioiminen tällä hetkellä

Tutkintavankeuden merkittävimpana erityispiirteenä voidaan tulosten perusteella todeta olevan pakkokeinojen ja etenkin yhteydenpitorajoitusten vaikutukset vankeuteen. Toisilla vankeilla on niin tiukat yhteydenpitorajoitukset, etteivät he saa pitää lainkaan yhteyttä vankilan ulkopuolelle, eivätkä he saa olla muiden vankien kanssa tekemisissä. Mohellin & Pajuojaan (2006, 233) mukaan pakkokeinot ovat perusteltuja, mikäli ne tukevat tutkintavankeuden tarkoitusta turvata esitutkinta, oikeudenkäynti ja täytäntöönpano.

Haastatteluissa nousivat vahvasti esiin pakkokeinojen vaikutukset yksilön hyvinvointiin. Sosiaalinen eristäminen ei tee hyvää ihmismielelle, eikä se kuntouta ketään. Vangit voivat huonosti, mikä kuormittaa myös heidän kanssaan työskenteleviä virkamiehiä. Eristäminen muista ihmisistä voi myös lisätä katkeruutta ja virkamiesvastaisuutta, mikä vaikuttaa vankilan turvallisuuteen. Tasannon (2022) tutkimuksen tuloksissa nousi esiin paljon samoja teemoja kuin

tässäkin tutkimuksessa. Yhtenäiset teemat olivat muun muassa yhteydenpitorajoitusten vaikutukset vankien hyvinvointiin sekä yksinolon vaikutukset yksilön jaksamiseen. Tutkinnalliset eristykset aiheuttivat tutkintavangeille ahdistusta ja huolta läheisistä, kun siviiliin ei saanut pitää yhteyttä. Pakkokeinot vaikeuttivat myös omien asioiden, kuten raha-asioiden hoitamista siviiliin. Jatkuva yksinolo oli yhteydenpitorajoitettujen tutkintavankien mielestä pakkokeinojen suurin haitta ja vangeille tulisikin tarjota sosiaalista aikaa muiden tutkintavankien kanssa. Olisi kaikkien edun mukaista, ettei yhteydenpitoa muiden tutkintavankien kanssa rajoitettaisi, ellei se tutkinnan turvaamisen vuoksi olisi aivan välttämätöntä.

Myös Siltalan (2023) kirjoitus tukee tutkimuksen tuloksia yhteydenpitorajoitusten vaikutuksista yksilön hyvinvointiin. Kirjoituksen mukaan vankien itsemurhariski on korkeimmillaan kahden ensimmäisen viikon aikana tutkintavankeuteen saapumisesta. Tutkintavankeus alkaa usein yllättäen ja asiat siviilissä jäävät selvittämättä. Yksinolo ja yhteydenpitorajoitukset lisäävät vankien psyykkistä kuormitusta ennestään ja lisäävät keskusteluavun tarvetta vankilan henkilökunnan suunnalta. Henkilökuntaa tulisi kouluttaa tunnistamaan itsemurhariskissä olevat vangit.

Tutkintavankiloiden resurssit puhuttivat lähityön ja kuntouttavan toiminnan näkökulmasta. Tutkintavankeus ja pakkokeinot voivat pakottaa ihmisen pysähtymään tekojensa äärelle. Tutkintavankeus tuo pakollisen katkon päihteidenkäyttöön, jolloin olisi mahdollista herätellä muutosmotivaatiota esimerkiksi motivoivan keskustelun keinoin. Motivoivan keskustelun avulla on mahdollista löytää muutostarve, avustaa asiakasta tulevissa valinnoissa, sekä tukea muospäätöksessä pysymisessä (Oksanen 2024, 39-40). Nykyiset resurssit eivät mahdollista sosiaalista kanssakäymistä tutkintavankien kanssa niin paljon, kuin tarvetta olisi. Tutkintavankiloissa on motivoituneita vankeja, jotka haluaisivat osallistua esimerkiksi kuntouttaviin ohjelmiin ja aloittaa muutostyöskentelyyn. Kaikille halukkaille ei riitä paikkoja ryhmämuotoisissa toiminnoissa eikä henkilökunnalla riitä aikaa yksilötyöskentelyyn. Stinsonin & Clarkin (2017, 1-2) mukaan resursseja kannattaisi kohdentaa vankeihin, jotka ovat sitoutuneet noudattamaan vankilan sääntöjä, sekä ovat itse motivoituneita muutokseen. Tutkimuksen tulosten pohjalta voidaan todeta, että monet potentiaaliset kuntoutujat jäävät tällä hetkellä tutkintavankeuden aikana ilman tarpeellisia toimintoja.

Tutkintavankeuden yhtenä erityispiirteenä nousi haastatteluissa esiin tutkintavankeuteen saapuminen ja tulovaiheen kaoottisuus. Asiat siviilissä jäävät hoitamatta, huoli läheisistä kalvaa, päihteidenkäyttäjät kärsivät vieroitusoireista, oman teon alkaa ymmärtämään ja saattaa ilmetä shokkitiloja. Asiat siviilissä pitää saada selvitettyä ja akuutit terveyshuolet hoidettua, vasta tämän jälkeen voidaan keskittyä vangin kuntouttamiseen. Samat asiat nousivat esiin tutkimuksemme haastatteluissa, sekä Siltalan (2023) kirjoituksessa. Tietoa mahdollisuudesta muutokseen tukee Abraham Maslow'n määritelmä ihmisen motivaation selittymisestä. Hänen mukaansa ihmisen primitiiviset tarpeet tulevat ensin; ihminen motivoituu saamaan itselleen ruokaa, vettä ja unta. Kun nämä asiat ovat kunnossa, pystyy hän miettimään esimerkiksi

turvallisuuteen liittyviä tarpeita. Yksilön on koettava psyykkistä ja fyysistä turvaa, minkä lisäksi perhe- ja terveysasioiden pitää olla kunnossa. Kun nämä tarpeet on tyydytetty, on mahdollista edetä etsimään motivaatiota muuhun, kuten kuntoutukseen ja elämäntapamuutokseen. (Lappalainen 2015, 257-259.) Mikäli vangilla on siviilissä jotakin terveyden- tai päihdehuollon palveluita, tulisi palveluita pystyä jatkamaan tutkintavankeuden aikana. Puolakan (2020) mukaan palvelupolun ei tulisi katketa missään vaiheessa asiakkaan rangaistusaikana. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, etteivät palvelujatkumot tällä hetkellä toteudu riittävän hyvin tutkintavankeuteen saapuessa.

Erityispiirteinä tuloksissa näkyi mahdollisuus tukea vangin muutosmotivaation löytymistä tutkintavankeuden aikana. Tällä hetkellä tutkintavankiloissa ei resurssien vähäisyyden ja yhteydenpitorajoitusten vuoksi pääse toimintoihin niin kuin pitäisi. Ohjelmatyötä tehdään harvakseltaan, eikä täysin yhteydenpitorajoitettujen vankien kanssa ehditä tekemään lähityötä siten kuin olisi tarvetta. Vankeusvankeja ja tutkintavankeja asutetaan samoille osastoille, mikä parantaa toiminnan tarjoamisen mahdollisuuksia. Samalla nousee esiin haasteita, kun eri vankeuslajeja sekoittuu.

Haastatteluissa nousi esiin myös tutkintavankeuden erityispiirteinä se, ettei tutkintavangeilla ole lain määräämää toimintavelvoitetta (Tutkintavankeuslaki 768/2005). Tutkintavankiloissa järjestetään erilaisia kuntouttavia ohjelmia niistä kiinnostuneille. Myös opiskelu ja työskentely on mahdollista. Tuloksien perusteella voidaan kuitenkin todeta, ettei toimintoja ole saatavilla kaikille niistä kiinnostuneille. Vaikka toimintavelvoitetta ei ole, tulisi halukkaille löytyä jotakin mielekästä tekemistä. Toimintoihin osallistuminen vähentää uusintarikollisuutta, edistää vangin terveydentilaa, sekä parantaa laitosturvallisuutta. Vankilan dynaaminen turvallisuus paranee, kun vangit ovat sijoitettuna mielekkääseen ja lailliseen toimintaan. Toiminta voi olla fyysistä hyvinvointia tukevaa, opiskelua, työtoimintaa, tai vaikka vaihtelevaa harrastustoimintaa. Tärkeintä on, että tekeminen olisi vangille positiivista ja motivoivaa. (Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence 2015, 38-39.)

Dynaamisen turvallisuuden teoria nousi tuloksissa esiin voimakkaasti. Dynaamisella turvallisuudella tarkoitetaan toiminta- ja työskentelytapaa, jossa priorisoidaan vankien ja työnteekijöiden välinen päivittäinen kanssakäyminen. (Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence 2015, 38-39.) Vankilaturvallisuuteen vaikuttaa suuresti vankituntemus ja tutkintavankiloissa vangin tulotilanteella on suuri merkitys laitosturvallisuuteen. Dynaamisen turvallisuuden merkitys on yksi tutkintavankeuden erityispiirteistä muun muassa sen vuoksi, että tulotilanteessa uudesta vangista ei ole juuri mitään tietoja. Tietämättömyys luo epävarmuutta vankilan turvallisuuden näkökulmasta. Tulovaiheessa tulisi kartoittaa vangin rikostausta, terveydentila, mahdollinen itsetuhoisuus ja muut turvalliseen sijoittamiseen liittyvät tiedot. Tulovaiheessa dynaamista turvallisuutta lisäävä tekijä on vankien vieroittaminen päihdeistä. Päihdeidenkäyttö ja vieroitusoireet aiheuttavat impulsiivista käytöstä ja nostavat itsemurhariskiä. (Rikosseuraamuslaitos 2015, 14-15.) Haastateltavien mielipide hyvin yhtenäisesti oli, että

kroonisen henkilöstöpulan vuoksi laadukas lähityö kärsii, jolla on suora vaikutus laitosturvallisuuteen.

Resurssit nousivat puheenaiheeksi myös laitoksen sulkutiloista puhuttaessa. Henkilöstöpulan vuoksi vankiloiden toimintoja on jouduttu supistamaan ja osastoja on pidetty päiväsaikaan kiinni. Tämä aiheuttaa vangeille pinnan kiristymistä, mikä aiheuttaa turvallisuusriskaa vankiosastoilla. Turvallisuus on merkittävässä roolissa kaikessa, mitä vankiloissa tapahtuu. Turvallisuus on myös yksi arvoista, joita Rikosseuraamuslaitos sitoutuu toiminnassaan noudattamaan (Rikosseuraamuslaitos 2024b). Sulkutilat ja osastojen negatiivinen ilmapiiri ovat suoraan yhteydessä yksilön motivaatioon muutostyöskentelyä kohtaan. Salmela-Aron & Nurmen (2017 54-56) mukaan sosiaalisella ympäristöllä on suuri merkitys yksilön psykologiseen kehitykseen ja kasvuun. Huono sosiaalinen ympäristö heikentää motivaatiota muutokseen. Henkilöstön resurssipula vaikuttaa näin ollen muun muassa vankien henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, laitosturvallisuuteen, uusintarikollisuuteen, sekä henkilökunnan omaan jaksamiseen ja pysyvyyteen.

Yhtenä Rikosseuraamuslaitoksen strategisena tavoitteena vuosille 2024-2027 on ”Teemme laadukasta asiakastyötä ja torjumme vankeusaikana rikollisuutta yhteistyössä kumppaneidemme kanssa” (Rikosseuraamuslaitos 2024b). Haastatteluiden pohjalta voidaan todeta, että resurssipula on suoraan laadukkaan asiakastyön esteenä. Vankeuslain mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään (Puolakka 2020). Tutkintavangeilla ei vielä ole tuomiota, jota voisi panna täytäntöön. Henkilöstön resurssit vaikuttaisivat ohjautuvan tuomion, varsinkin pitkän tuomion, saaneille, vaikka uusintarikollisuuteen päästäisiin tutkimusten mukaan vaikuttamaan tehokkaasti jo tutkintavankeuden alkuvaiheissa. Kaikille halukkaille ei samasta syystä tarjoudu mahdollisuutta osallistua erilaiseen työhön tai kuntouttavaan toimintaan. Resurssien vähyyden vuoksi yhteydenpitörajoitetuille vangeille ei usein voida tarjota muuta kuin lakisääteiset toiminnot. Sosiaaliset kontaktit henkilökuntaan ovat vähäiset ja vangit viettävät suurimman osan vuorokaudesta yksin sellissään. Tulosten pohjalta voi vetää sen johtopäätöksen, ettei tutkintavankeuden erityispiirteitä huomioida tällä hetkellä tarpeeksi, jotta resurssit tukisivat strategisten tavoitteiden mukaista työskentelyä.

7.2 Tutkintavankeuden kehittäminen

Tehdyt haastattelut olivat hyvin hedelmällisiä siinä mielessä, että jokaisessa haastattelussa nousi esiin lukuisia ajatuksia tutkintavankeuden kehittämisestä. Kehittämisehdotusten avulla olisi mahdollista vastata paremmin rikosseuraamusalan asiakkaiden tarpeisiin. Muutokset edesauttaisivat myös Rikosseuraamuslaitoksen strategisten tavoitteiden mukaista työskentelyä tutkintavankiloissa.

Pakkokeinojen osalta nousi esiin toive siitä, että yhteydenpitorajoituksia tarkasteltaisiin kriittisesti ja mietittäisiin, minkälaiset rajoitukset ovat välttämättömiä. Varsinkin täysien yhteydenpitorajoitusten tarpeellisuutta ja kestoja pyydettiin harkitsemaan tarkasti. Yhteydenpito on tällä hetkellä mahdollista rajoittaa yleisellä tasolla, nimeämättä henkilöitä, joita rajoitus koskee. Tuolloin yhteydenpitorajoitus on voimassa enintään 60 päivän ajan vapaudenmenetyksen alkamisesta. Tuomioistuin voi tämän jälkeen pidentää aikaa enintään 30 päivää kerrallaan. (Pakkokeinolaki 807/2011.)

Tulosten perusteella olisi tarvetta yhteydenpitorajoitusten selkeämpään ja yhdenmukaisempaan kirjaamiseen vankipasseihin. Yhteydenpitorajoitusten kirjaamisen merkitys nousi esiin myös Kirilovin (2021,46) raportissa, jossa pohdittiin tulevaa tukintavankeuslain uudistusta. Raportin mukaan tutkintavankien passeihin tulisi kirjata tarvittavat tiedot muun muassa karkaamisalttiudesta, väkivaltaisuudesta tai itsetuhoisuudesta, sekä tuomioistuimen määräämät erillään pitämistä koskevat rajoitukset.

Toimintoja tulisi olla saatavilla huomattavasti nykyistä enemmän, sekä henkilökuntaa tarpeeksi toimintojen järjestämiseksi. Etenkin yksin toimiville, täysin yhteydenpitorajoitetuille, tulisi olla enemmän yksilövastaanottoja ja muuta järjestettyä toimintaa. Tällä hetkellä resurssit eivät riitä toimintojen kehittämiseen ja lisäämiseen. Hyvää toimintaa uskottiin olevan erilaiset kuntouttavat ohjelmat, työtoiminta, opiskelu, urheilu, keskustelut ja sitä kautta vangin motivointi, sekä muut vastaavat lyhytaikaiset toiminnot. Tutkintavankiloissa tulisi olla jatkuvasti käynnissä olevia ohjelmia, joihin tutkintavangin on helppo osallistua. Henkilökuntaa tulisi olla riittävästi ja heille tulisi tarjota riittävät työskentelytilat. Stinson & Clark (2017, 35) nostavat kirjassaan esiin fyysisen ympäristön merkityksen muutostyöskentelyssä. Esimerkiksi motivoivaa keskustelua tulisi käydä rauhallisessa ympäristössä, ilman häiriötekijöitä. Muutostyöskentely on myös aikaa vievää ja keskusteluille tulisi varata tarpeeksi aikaa.

Yhteydenpitorajoitusten kohteena oleville tutkintavangeille on olemassa CPT:n suositus tarjota vähintään kaksi tuntia päivässä mielekästä kanssakäymistä muiden ihmisten kanssa (Suomen hallituksen vastaus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimivan eurooppalaisen komitean (CPT) selontekoon sen käynnistä Suomessa 7.-18.9.2021, 15). Nykyisillä resursseilla on mahdotonta tarjota jokaiselle täysin yhteydenpitorajoitetulle tutkintavangille suositeltua kahden tunnin vuorovaikutuksellinen toiminta-aikaa päivässä. Vaikka tutkintavangeilla ei ole lain määräämää toimintavelvoitetta, nähtiin heille tehtävä toimintasuositus hyödyllisenä. Toimintasuosituksen myötä tutkintavangeille tarjottaisiin aktiivisemmin toimintaa ilman pakotteita. Suositus voisi sisältää lyhytkestoista ohjelmatyötä, opiskelua, tai erilaista työtoimintaa.

Resursseja tulisi kohdentaa henkilökuntaan, joiden työnkuvaan kuuluu yhteydenpitorajoitetujen vankien tukeminen tutkintavankeuden haasteissa. Esimerkiksi ohjaajia, psykologeja, sosiaalityöntekijöitä ja rikosseuraamustyöntekijöitä tulisi olla enemmän. Myös ulkopuolisia

toimijoita tulisi hyödyntää nykyistä enemmän. Kaiken toiminnan ei tarvitse olla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää, esimerkiksi RETS:n ja Marttojen näkyvyyttä voisi haastattelujen perusteella lisätä. Hyvinvointialueiden sote-palveluita tulisi hyödyntää nykyistä paremmin ja yhteistyötä vankiloiden kanssa parantaa. Puolakka (2020) nosti myös esiin moniammatillisen yhteistyön merkityksen palveluiden järjestämisessä. Hänen mukaansa palvelu on asiakkaiden tarpeisiin vastaava, räätälöity tuote. Palveluissa tulisi toimia moniammatillisessa yhteistyössä myös siviilissä toimivien tahojen kanssa, sekä hyödyntää digitalisaation tuomia mahdollisuuksia esimerkiksi opiskelun kohdalla.

Moniammatillinen yhteistyö siviiliin vähentäisi myös palvelupolkujen katkeamista tutkintavankeuteen saavuttaessa. Palvelujatkumo tulisi jatkossa huomioida myös tutkintavangin muuttuessa vankeusvangiksi ja siirtyessä toiseen laitokseen. Tietoa vangin palveluista tulisi viedä oma-aloitteisesti ja aktiivisemmin eteenpäin seuraavaan yksikköön. Tässä korostettiin henkilökunnan keskeisen kommunikoinnin merkitystä. Puolakan (2020) mukaan nivelvaiheet ovat juuri niitä kriittisiä vaiheita, joissa vangin palvelupolku saattaa katketa. Tämä tukee tutkimuksen tuloksia siitä, että kommunikointia vangin siirtolanteessa tulisi kehittää paremmaksi ja tehokkaammaksi. Moniammatillinen yhteistyö siviilissä toimivien tahojen kanssa on tutkintavangille merkityksellistä senkin vuoksi, että vapautuminen saattaa tapahtua yllättäen, jolloin siviilistä löytyy jokin kontakti valmiina.

Ensi kertaa vankilaan saapuvia tutkintavankeja tulisi tukea nykyistä enemmän. Yleisesti tulotilanteeseen tulisi kohdentaa lisää resursseja. Tulotilanteessa tulisi olla esimerkiksi rikosseuraamustyöntekijä perehdyttämässä ja tekemässä tulohaastattelu uudelle vangille. Vankitunte-
musta saataisiin lisättyä jo varhaisessa vaiheessa ja esimerkiksi itsemurhariskin voisi tunnistaa nykyistä paremmin. Vangin terveydentilaan voitaisiin puuttua, vieroitusoireita ennakoita, ja saataisiin tietoa siviiliin jääneistä keskeneräisistä asioista. Tällöin myös palveluohjaus laitoksen sisällä käynnistyisi aikaisemmassa vaiheessa. Tärkeää turvallisuustietoa ja havaintoja saisi jaettua kollegojen kesken ja esimerkiksi osastosijoittelun turvallisuus paranisi. Tätä tukee myös dynaamisen turvallisuuden teoria. Dynaamiseen turvallisuuteen kuuluu suurena osana myös tiedon jakaminen sitä analysoivalle taholle (Trainers' Manual on Dynamic Security 2018, 28-29). Saatujen tietojen perusteella jokaisesta vangista voisi laatia "Turvallisuuden ABC:n", tiiviin tietopakettin, johon olisi listattuna turvallisuuteen liittyviä tietoja, kuten kontaktit, uhat, riskit ynnä muut tärkeät huomiot. Vantaan vankilassa tulohaastattelut on alkuvuodesta 2024 keskitetty rikosseuraamustyöntekijöille, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä vankilan rikosentorjuntatiimin kanssa. Tästä voisi mahdollisesti tulla yleinen toimintatapa myös muissa Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä. Samanlaisia kehittämissuosituksia nousi esiin myös Juutin ym. (2021) raportissa liittyen itsemurhien ehkäisyyn tutkintavankiloissa. Raportissa toivottiin juuri rikosseuraamustyöntekijöiden vahvempaa osallistumista vastaanottotilanteeseen. Raportissa nousi myös esiin yhteneviä ajatuksia tutkimuksen tulosten kanssa siitä, että henkilökuntaa tulisi kouluttaa itsemurhariskien tunnistamiseen nykyistä tehokkaammin.

Vuonna 2025 odotetaan astuvan voimaan uusi tutkintavankeuslainsäädäntö, jolloin tutkintavankeja ei enää pääsääntöisesti säilytetä poliisin säilytystiloissa vangitsemispäätöksen jälkeen (Oikeusministeriö 2024). Aihe oli tutkimusta tehdessä hyvin ajankohtainen ja se herätti paljon keskustelua myös haastatteluiden aikana. Tuloksien perusteella on olemassa useampi tärkeä kehitysehdotus tutkintavankeuden kehittämiseksi. Vankiterveydenhuollon henkilökuntaa toivottiin jatkossa olevan vankilassa aina paikalla. Terveys- ja huollon läsnäolo varsinkin lakiuudistuksen astuessa voimaan nähtiin tärkeänä. Siltalan (2023) kirjoituksen mukaan vankien ahdistus on pahimmillaan tutkintavankeuden alussa, jolloin myös itsemurhariski on korkeimmillaan. Myös päihytyneiden ja vieroitusoireisten tutkintavankien määrä tulee nousemaan, mikä lisää vankiterveydenhuollon resurssien tarvetta heti vangin saapuessa tutkintavankilaan. Tulo-osastojen ja vastaanoton henkilökunnalle tulisi järjestää lisäkoulutusta myös muiden uhkatilanteiden havainnointiin. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksissa (2015, 12) nostetaan esille henkilökunnan eettinen velvoite itsemurhariskien ehkäisyyn, sekä terveydenhuollon merkitys päihderiippuvaisten vankien vierottamisessa. Linjaukset tukevat tutkimuksemme johtopäätöksiä terveydenhuollon läsnäolon ja henkilökunnan kouluttautumisen tärkeydestä.

Tuloksissa toivottiin ongelmien ennaltaehkäisemistä. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi olla huolellisesti valmistautunut tulevaan lakimuutokseen ja sen aiheuttamiin haasteisiin. Asioihin pitäisi reagoida ajoissa ja organisaatioon toivottiin selkeitä prosesseja ja ohjeita, kuinka toimia uusia haasteita kohdatessa. Kuntouttaviin toimintoihin toivottiin lisää resursseja. Kuntouttavien toimintojen parissa työskentelevät muun muassa rikosseuraamustyöntekijät, sosiaalityöntekijät, psykologit, erityisohjaajat, sekä vankiterveydenhuolto. Myös valvonnalla pitää olla tarvittavat resurssit vankimäärän noustessa ja yhteydenpitorajoitusten yleistyessä. Kirilovin (2021) raportin selvitys tukee ajatusta tutkintavankimäärän noususta Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa. Selvityksen mukaan on todettu, että poliisin tiloissa säilytetään päivittäin 18-50 tutkintavankia. Lakiuudistuksen jälkeen tutkintavankien lukumäärä Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa nousi noin 34 vangilla päivittäin. On sanomattakin selvää, että tämä vaatii konkreettisesti lisää vankipaikkoja tutkintavankiloihin, sekä tarpeeseen mitoitettuja henkilöstöresursseja.

8 Pohdinta

Tässä opinnäytetyön viimeisessä luvussa kuvataan opinnäytetyöprosessia vaihe vaiheelta, kerrotaan lyhyesti ajatuksia prosessin varrelta sekä tuodaan esille tehtävien jakautumista tekijöiden kesken. Lisäksi tässä osiossa käsitellään tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta, ja sitä kuinka niiden toteutuminen on tässä opinnäytetyössä huomioitu. Lopuksi pohditaan vielä tulosten hyödyllisyyttä sekä sitä, millaisia jatkokehitysmahdollisuuksia aiheen ympärillä olisi.

8.1 Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kehittymisen reflektointia

Me molemmat opinnäytetyön kirjoittajat olemme rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijoita ja työskentelemme Vantaan vankilassa rikosseuraamustyöntekijöinä. Olemme aloittaneet työskentelyn Vantaan vankilassa vuoden 2023 aikana, eikä aikaisempaa kokemusta rikosseuraamusosalta ole, joten olemme verrattain uusia alalla. Opinnäytetyöprosessimme voidaan katsoa hiljalleen alkaneen kesällä 2023, kun keskustelimme opinnäytetyöstämme Vantaan vankilan apulaisjohtajan David Forderin kanssa. Hänellä oli useita ajatuksia mahdollisesta opinnäytetyöaiheesta, joista tutkintavankeuserityisyyteen perehtyminen oli yksi. Innostuimme tästä aiheesta ja vaikka vahvaa kokemuspohjaa ei meille alasta ole vielä ehtinyt syntyä, on molemmilla suuri kiinnostus aihetta kohtaan ja ymmärrys sen tärkeydestä, kun tutkintavankien parissa päivittäin työskentelemme.

Heinäkuussa 2023 istuimme alas opinnäytetyön suunnitelmaan liittyen ja keskustelimme enemmän aiheen tiimoilta apulaisjohtajan kanssa. Meille alkoi hahmottumaan aluksi niin massiiviselta aiheelta tuntuvan kokonaisuuden sijaan sellaisia suuntaviivoja, mitä kohti halusimme lähteä opinnäytetyötämme viemään. Elokuun alussa lähestyimme sähköpostitse Minna Anthonia, rikosseuraamusalan vastuupettajaa, joka vastaa myös opinnäytetöiden koordinoinnista. Kerroimme hänelle kiinnostuksesta toteuttaa opinnäytetyö Vantaan vankilalle ja avasimme hänelle lyhyesti ajatuksiamme opinnäytetyön aiheesta. Anthoni kertoi voivansa toimia itse opinnäytetyömme ohjaajana, mitä toivoimmekin, sillä Anthonilla on itsellään pitkä työkokemus rikosseuraamusosalta ja sen myötä myös paljon ymmärrystä aiheeseemme liittyen. Sovimme, että kirjoitamme vielä aiheesta selkeämmän aiheanalyysin ja etenemme sen palautettuumme.

Noin viikko ensimmäisestä yhteydenotosta palautimme aiheanalyysin ja sovimme Anthonin kanssa ensimmäisen ohjaustapaamisemme. Tapaamisessa kävimme läpi aiheemme, sekä keskustelimme opinnäytetyöprosessin etenemisestä. Seuraavana vaiheena oli opinnäytetyösuunnitelman laatiminen. Opinnäytetyösuunnitelma piti sisällään jo paljon tietoperustaa sekä alustavaa pohdintaa tutkimuksen menetelmä- ja analyysivalinnoista. Niiden tueksi kuuntelimme prosessin alkuvaiheessa tallenteita menetelmä- ja tiedonhankitapajoista, mikä auttoi alkuun pääsyssä. Halusimme panostaa opinnäytetyösuunnitelman tekemiseen, sillä uskoimme huolella tehdyn suunnitelman olevan myös avainasemassa varsinaisen opinnäytetyön toteuttamisessa ja kirjoittamisessa. Suunnitelmavaiheessa kokosimme myös Vantaan vankilan apulaisjohtajan avustuksella listan mahdollisista kiinnostavista haastateltavista. Opinnäytetyösuunnitelman valmistuttua teimme sen pohjalta opinnäytetyösopimuksen sen tilaajan, apulaisjohtaja Forderin kanssa.

Palautimme opinnäytetyösuunnitelman lokakuussa 2023 ja toivoimme pääsevämme pikimmiten suunnitelmaseminaariin, jotta saisimme käynnistettyä haastattelut. Meistä riippumattomien aikatauluhaasteiden vuoksi suunnitelmaseminaari lykkääntyi marraskuulle 2023. Itse

suunnitelmaseminaari oli todella miellyttävä kokemus, mistä saimme paljon hyviä kehitysideoita, mutta myös vahvistusta sille, että aiheemme on kiinnostava, suunnitelmamme on hyvin toteutettu ja olemme viemässä opinnäytetyötä oikeaan suuntaan.

Vaikka seminaarin ajankohta lykkääntyi, saimme lokakuun lopussa luvan lähestyä haastateltavia, jotta saimme haastatteluita mahdollisimman pian käyntiin. Pian sen jälkeen, marraskuun 2023 alussa, lähestyimme mahdollisia haastateltavia sähköpostitse ja saimme sovittua kaikki haastattelut marras-joulukuun ajalle. Kaikki haastattelut saimme toteutettua toiveidemme mukaisesti ennen joulua. Osa haastatteluista toteutettiin etäyhteyksin Teams-ohjelman avulla, osa kasvotusten, mahdollisuuksien mukaan. Koimme molemmat haastattelumuodot hyväiksi, eikä eroja haastatteluiden sujumisen tai vuorovaikutuksen osalta ollut juuri havaittavissa. Yhteydet toimivat etähaastatteluissa pääosin ongelmitta ja tunnelma oli luonteva ja rento niin kasvokkain kuin etäyhteyksinkin toteutetuissa haastatteluissa. Jokaisen haastattelun alussa oli mukavaa tutustua paremmin haastateltavaan, ennen kuin nauhoitus aloitettiin. Osa haastateltavista oli meille ennestään tuttuja, osan kohtasimme ensimmäistä kertaa. Oli kiinnostavaa kuulla haastatteluihin osallistuneiden työtehtävistä sekä urasta rikosseuraamusasiakkaiden parissa.

Tammikuussa 2024 aloitimme litteroimaan tutkimusaineistoja. Litterointi sujui melko nopeasti ja vaivattomasti, ja litterointi tuntui mieleiseltä prosessin vaiheelta, kun haastatteluihin pääsi rauhassa palaamaan uudestaan. Tammikuun aikana toteutettiin myös aineiston analysointi. Analysoinnin toteuttaminen oli huomattavasti haasteellisemmalta tuntuva prosessi. Litteroitua materiaalia oli niin paljon, että käyntiin pääseminen tuntui vaikealta. Kuitenkin, kun alkuun pääsi ja sai hyvän rytmin aineiston luokitteluun, alkoi se sujumaan. Tuntui jopa palkitsevalta, kun sai suuria aineistomääriä järjeistettyä selkeämmiksi kokonaisuuksiksi.

Tammikuun 2024 lopussa lähetimme opinnäytetyöohjaajalle senhetkisen version työstämme ja sovimme maaliskuun alkuun ohjaustapaamisen. Helmikuun aikana kirjoitimme tuloksia auki opinnäytetyöhömmme, samanaikaisesti täydentäen tutkimusasetelmaa, toimintaympäristöä ja tietoperustaa. Päätimme, että emme ota liian suuria paineita opinnäytetyön valmistumisen kiirehtimisestä, vaan edistämme kirjoittamista hyvässä hengessä, rauhallisin mieli ja siten, kuin muut elämän kiireet sen mahdollistivat. Lähetimme vielä ohjaajallemme uusimman version työstämme helmikuun lopussa, jotta hänellä oli mahdollisimman ajantasainen opinnäytetyö tutustuttavana ennen ohjaustapaamistamme. Ohjaustapaamiseen mennessä olimme saaneet työmme jo johtopäätöksiä lukuun ottamatta lähes valmiiksi ja kävimme tapaamisessa yhdessä tuotostamme läpi. Saimme hyvää palautetta ja ennen kaikkea valtavasti kannustusta työn loppuun saattamiseksi, olimme jo lähellä maalia!

Ohjaustapaamisen päätteeksi kävimme läpi prosessin viimeiset vaiheet ja sovimme, että sovimme opponijien kanssa sopivan ajan huhtikuussa arvioivaa seminaaria varten. Saimme opponijien kanssa ajankohdan sovittua, mikä täsmensi meillekin viimeisiä kirjoituksen

aikatauluja. Ennen arvioivaa seminaaria laitoimme vielä opinnäytetyön ohjaajalle uusia, valmiimpia ja paranneltuja versioita työstämme, jotta saimme kommentteja ja kehitysajatuksia, minkä mukaan pystyimme opinnäytetyötä vielä työstämään. Lopullisen valmiin tuotoksen palautimme arvioiville opettajille sekä opponoijille viikkoa ennen seminaaria. Opinnäytetyöprosessi oli pitkä ja sen varrelle mahtui monta haasteellista hetkeä, mutta yhteistyöllä saimme prosessin aikataulun mukaisesti päätökseen.

Olemme tehneet yhteistyössä opiskeluun liittyviä tehtäviä aikaisemminkin, minkä vuoksi tiesimme toistemme työskentelytavat ja pystyimme luottamaan siihen, että yhteistyö toimii. Alusta saakka molemmille oli tärkeää ja itsestään selvää, että työtä tehdään tasapuolisesti. Erilaiset elämäntilanteet ja arjen rytmi tekivät sen, että opinnäytetyön edistäminen painottui eri tavoin molemmilla, mutta kuitenkin pystyi molemmiin puolin luottamaan siihen, että työtä edistettiin yhtä lailla. Vaikka emme työtä fyysisesti kirjoittaneet yhdessä, oli meillä opinnäytetyön tekemiseen yhteinen jaettu tiedosto, mihin oli mahdollista kommentoida, kirjata ehdotuksia sekä myös kannustavia viestejä toiselle. Olimme aktiivisesti yhteydessä opinnäytetyön tiimoilta niin sähköpostein, viestein kuin myös kasvotustenkin. Molemmat tiesimme jatkuvasti missä vaiheessa opinnäytetyö oli menossa. Tunnelma ja yhteistyö jatkui läpi koko prosessin todella hyvänä ja koimme erittäin mieleiseksi tehdä tämä työ yhdessä.

8.2 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu

Tutkimusaineisto kerättiin asiantuntijahaastatteluilla siten, etteivät haastateltavat olleet tuloksista tunnistettavissa. Tämän voitiin nähdä haastattelutilanteissa antavan rohkeutta rehellisemmille ajatuksille ja mielipiteille, ja siten myös parantavan aineiston luotettavuutta ja todenmukaisuutta. Anonymiteetin takaamiseksi ei valmiissa työssä ole enempää täsmennetty tietoa siitä, mistä yksiköistä tai tarkemmista työtehtävistä haastateltavat olivat. Avomien kommenttien osalta haastateltavat on numeroitu, mutta suoria lainauksia on poimittu jokaiselta haastateltavalta, minkä vuoksi niistä ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Rikosseuraamuslaitoksen säännösten mukaisesti ei asiantuntijahaastatteluihin tarvinnut tutkimuslupaa, mutta jokaiselta haastateltavalta pyydettiin suostumus haastatteluun. Lisäksi haastateltaville tiedotettiin haastattelun anonymiteetista, vapaaehtoisuudesta, haastattelun keskeyttämisen mahdollisuudesta, haastatteluiden nauhoittamisesta sekä kaiken aineiston asianmukaisesta hävittämisestä tutkimustulosten analysoinnin jälkeen.

Opinnäytetyösuunnitelmaa tehdessä ajateltiin valitun tutkimusmenetelmän, teemahaastattelun, soveltuvan tutkimuksen tarpeisiin. Tutkimusmenetelmään päädyttiin myös sen vuoksi, että se tuntui molemmille opinnäytetyön tekijöille selkeältä. Haastatteluiden toteuttamisen ja aineiston keruun jälkeen todettiin, että oltiin tyytyväisiä valintaan, sillä se vastaisi juuri niihin tarpeisiin mihin toivottiin. Ennen tutkimusmenetelmän valintaa pohdittiin vaihtoehtoina myös täysin avointa sekä strukturoitua haastattelua, mutta teemahaastattelu koettiin parhaaksi, sillä se antoi tilaa pohdinnalle ja keskustelun laajentumiselle, kuitenkin pysyen koko

ajan haluttujen teemojen äärellä. Analyysimenetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli myös sellainen, mitä oli ajateltu jo opinnäytetyösuunnitelman teon aikana, sillä aihetta tutkittiin uudesta näkökulmasta, eikä osattu varmasti sanoa minkä teemojen ympärille merkittävimmät tulokset rakentuisivat. Tämä analyysimenetelmä antoi tilaa teemojen rakentumiselle aineiston keruun jälkeenkin. Jos analyysimenetelmäksi olisi valittu teorialähtöinen tai -ohjaava sisällönanalyysi, olisi aineistosta etsitty tiettyjä ennalta määriteltyjä asioita teorioiden pohjalta ja saadun aineiston analysointia olisi ohjannut teoria. Tämä olisi voinut jättää huomiomatta sellaiset haastatteluissa esille nousseet mielenkiintoiset seikat, joita ei osattu ennen aineiston keräämistä huomioida. Litterointi toteutettiin siten, että kuunneltiin nauhoitettuja haastattelut ja kirjattiin ne sanasta sanaan ylös. Alkuun käytettiin myös Teams-ohjelman automaatiolitterointia, joka saatiin etäyhteyksin toteutetuista haastatteluista, mutta siitä syntyi osittain virheellistä materiaalia. Tämän vuoksi myös ne litteroinnit tehtiin uudelleen haastattelut kuunnellen.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan usein esimerkiksi siitä näkökulmasta, kuinka tarkasti tutkimuksen toteuttaminen ja analysoinnin menetelmät on selostettu sekä toteutettuja menetelmiä on tarkasteltu ja perusteltu. Tässä opinnäytetyössä on luotettavuuden suhteen osoitettu edellä mainitut tekijät kuvaten tarkasti opinnäytetyöprosessin eteneminen sekä pohtien valittujen menetelmien toimivuutta. Kahdestaan tehty opinnäytetyö auttaa myös lisäämään luotettavuutta, sillä useamman näkökulman esille tuominen ja niiden pohjalta yhteisen näkemyksen vahvistaminen vahvistaa myös saatujen tuloksien kiistattomampaa tulkittamista. Lisäksi haastattelutilanteissa lisäkysymysten ja täsmennysten avulla myös tarkastettiin, että oli ymmärretty oikein haastateltavien vastaukset, eikä jätetty mitään tulkinnan varaan.

Opinnäytetyön toteutuksessa on noudatettu kautta linjan tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemiä tutkimuseettisiä toimintaohjeita. Käytännössä se näkyy esimerkiksi tunnettujen menetelmien käyttämisellä, kertomalla ulkopuolisen tekstin tai tutkimuksen käyttämisestä sekä huolehtimalla lähdeviittausten asianmukaisuudesta. Toteutus ja tulosten arviointi on toteutettu objektiivisesti; koko opinnäytetyön toteuttamisen ajan on pidetty objektiivisuus mielessä, jotta opinnäytetyön tekijöiden omat virkatehtävät eivät vaikuta lopputulokseen, eivätkä ennakoajatukset tai mielipiteet ohjaa tulosten käsittelyä.

8.3 Tuloksien hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää tutkintavankeuden nykytila ja miettiä, kuinka sitä voisi kehittää. Tutkintavankeutta on aikaisemmin tarkasteltu vankien näkökulmasta, vankien oloista ja yhteydenpitorajoituksista käsin, mutta käsityksemme mukaan tutkintavankeutta ja sen kehitysmahdollisuuksia ei tässä määrin ole aikaisemmin tutkittu, eikä sen erityispiirteistä ole tehty kattavaa koontia. Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esille selkeitä kehityskohtia ja sellaisia seikkoja, joita huomioimalla tutkintavankeudesta voisi saada entistä paremmin rikosseuraamusasiakkaita kuntouttavan ja yhteiskuntaan sopeuttavan vaiheen kokonaisvankeusaikaa ajatellen.

Opinnäytetyö on tilattu Vantaan vankilan toimesta. Tilaajaa ajatellen opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää vuonna 2025 aukeavan uuden vankilan lisäosan toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Tulokset antavat paljon näkökulmaa siihen, millaisiin toimintoihin tulisi panostaa ja kuinka tutkintavankeja voisi vankeusaikana tukea. Näitä tuloksia voi hyödyntää myös missä tahansa muussa tutkintavankilassa, kuin miksei myös muissa Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä. Ennen kaikkea tuloksia olisi varmasti syytä tarkastella päätöksiä tekevien osapuolten ja henkilöiden toimesta, sillä tulokset antavat suuntaa siihen, mihin asioihin tutkintavankiloissa olisi syytä panostaa ja mihin lisätä resursseja. Ensisijaisen tärkeää tämä olisi juuri nyt, sillä vuodelle 2025 suunnitteilla olevan lakimuutoksen myötä tutkintavankiloiden rooli tulee muuttumaan merkittävästi.

Tutkintavankeuteen liittyen voisi toteuttaa monenlaisia jatkotutkimuksia, esimerkiksi keskittyen yksittäisiin erityispiirteisiin ja niiden tuomiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Kiinnostavaa olisi myös tutkia ja kehittää tutkintavankeutta turvallisuuden näkökulmasta, esimerkiksi suunnitellen selkeät prosessit ja kokonaisuudet kokonaisvaltaisesti tutkintavankien turvallisuusasioiden selvittämiseksi sekä tiedon jakamiseksi viranomaisten välillä. Vangin vastaanottoon sekä äkilliseen vapautumiseen liittyvät tukitoiminnot ansaitsisivat myös omat tutkimuskokonaisuutensa, jotta vankeja voisi tukea myös siviilipuolen asioiden hoitamisessa sekä yhteiskuntaan liittymisessä entistä paremmin.

Konkreettisia jatkokehittämisideoita opinnäytetyöprosessimme aikana heräsi myös. Nopealla aikataululla olisi todella kiinnostavaa pohtia ennakkoon enemmänkin tulevan lakimuutoksen tuomia muutoksia. Jonkin verran pohdintaa tähän liittyen on olemassa, mutta tutkimus ja koonti lakimuutoksen syistä, seurauksista sekä käytännön toteutuksien järjestämisestä olisi juuri tähän hetkeen hyvin tarpeellinen. Uskomme, että olisi tärkeää panostaa selkeisiin ohjeisiin ja prosesseihin, jotta lakimuutoksen tuomat muutokset saadaan vietyä toteutukseen ilman huomattavia haasteita. Myös myöhemässä vaiheessa tutkintavankeuslain tuomaa merkittävää muutosta olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka tutkintavankeus on lähtenyt kokonaisuutena rakentumaan, millaisia haasteita on kohdattu ja kuinka tutkintavankeutta voisi ennestään kehittää vankimäärän huiman kasvun myötä.

Toinen aihe, jota tuloksien pohjalta pohdimme olevan kiinnostavaa kehittää, olisi tutkintavankien toimintasuosituksen laatiminen ja toteuttaminen. Mielestämme ajatuksena toimintasuositus olisi todella hyvä ja se sai myös haastatteluissa vahvaa kannatusta. Olisi kiinnostavaa lähteä suunnittelemaan, kuinka tällaista toimintasuositusta voisi tutkintavankiloissa toteuttaa, mitä se pitäisi sisältää, olisiko se mahdollisesti suunnattu kaikille vangeille vai ehkä vain esimerkiksi hovioikeuden käsittelyä odottaville tutkintavangeille. Toimintasuositus voisi olla alkuun kokeilu, jonka myötä voisi tarkastella sen toimivuutta ja vaikutusta vankien käyttäytymiseen ja kuntoutumiseen, sekä dynaamisen turvallisuuden lisääntymiseen.

Lähteet

Hallintolaki 434/2003. Finlex. Viitattu 3.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence 2015. United Nations Office on Drugs and Crime. Criminal Justice Handbook Series. Viitattu 25.02.2024. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Handbook_on_Dynamic_Security_and_Prison_Intelligence.pdf

Hartoneva, A., Martikainen, J., Pajuoja, J., Vartia, M. 2023. Uudistettu Rikosseuraamuslaitos. Oikeudellinen käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Tammi.

Hyppänen, R. 2013. Esimiesosaaminen: Liiketoiminnan menestystekijä. Helsinki: Edita.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa 2023. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Viitattu 6.2.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Karkkola, J-P. Tutkintavankeuslain muutosten vaikutukset poliisin operatiiviseen toimintaan Pohjois-Suomessa. 2023. Poliisiammattikorkeakoulu. Viitattu 5.3.2024. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/806915/Tutkintavankeuslain-muutosten-vaikutukset-poliisin-operatiiviseen-toimintaan-Pohjois-Suomessa.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kirilov, K.2021. Tutkintavangin vankiloihin sijoittamista ja vanginkuljetusta koskevan lainsäädännön uudistaminen. Tutkintavankien sijoittamista pohtivan työryhmän loppuraportti. Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 6/2021.Viitattu 5.3.2024. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20211119081227/7UvcoRpUP/2021-6_Tutkintavankien_sijoittamista_pohtivan_tyoryhman_loppuraportti.pdf

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 221/2022. Viitattu 4.12.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220221>

Lappalainen, M. 2015. Miksi aivot sanovat ei. Opi uusi tapa ajatella. Helsinki: Minerva.

Louhiala 2018. Tutkijan sidonnaisuudet. Vastuullinen tiede. Viitattu 6.2.2024. <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/tutkijan-sidonnaisuudet>

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp.

Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma.

Oikeusministeriö 2022. Vantaan vankilaan laajennusosa vuonna 2025. Viitattu 26.8.2023. <https://oikeusministerio.fi/-/vantaan-vankilaan-laajennusosa-vuonna-2025-1>

Oikeusministeriö 2024. Vanginkuljetuslainsäädännön uudistaminen. Viitattu 4.3.2024. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM017:00/2020>

Oikeusministeriön asetus tutkintavankiloina toimivista vankiloista 1055/2022. Finlex. Viitattu 2.3.2024. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2022/20221055>

Oksanen, J. 2014. Motivointi työvälteenä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pakkokeinolaki 806/2011. Finlex. Viitattu 3.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110806>

Puolakka, P. 2020. Rikosseuraamusasiakkaiden palveluiden tarpeet. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 11.10.2023. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/hankeet/kumppanusseminaari/6578y7kEh/Rise_asiakkaiden_palveluiden_tarpeetPuolakka.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2015. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjaukset. Viitattu 17.2.2024. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/0DlbMQzPN/Turvallisuuslinjaukset_2015.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2022a. Vankeusrangaistuksen odottaminen tutkintavankeudessa. Viitattu 29.9.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikoksestatuomituille/vangeille/vanki-laanlahtoonvalmistautuminen/vankeusrangaistuksenodottaminentutkintavankilassa.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022b. Ohjelmatyö. Viitattu 29.9.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/kuntoutus/ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos 2022c. Tutkimusluvut tieteellisiin tutkimuksiin ja hankkeisiin. Viitattu 4.9.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/tutkimusluvut.html>

Rikosseuraamuslaitos 2023a. Tehtävämme. Viitattu 4.12.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset.html#>

Rikosseuraamuslaitos 2023b. Vantaan vankila. Viitattu 26.8.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/vantaanvankila.html>

- Rikosseuraamuslaitos 2023c. Työtoiminta ja opiskelu. Viitattu 12.3.2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/tyontekojaopiskelu.html>
- Rikosseuraamuslaitos 2024a. Organisaatio. Viitattu 17.2.2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>
- Rikosseuraamuslaitos 2024b. Arvot ja strategia. Viitattu 24.1.2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>
- Rikosseuraamuslaitos 2024c. Vankilat. Viitattu 2.3.2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>
- Salli, V., Sjöholm, R. & Frantsi, M. 2022. Tutkintavankien kokemuksia tutkinnallisen eristyksen vaikutuksista. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Vantaa. Viitattu 11.10.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202205169479>
- Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. 2017. Mikä meitä liikuttaa: Motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salusjärvi, A. 2022. Aleksis Salusjärven kolumni: Tutkintavankeudessa mielenterveys joutuu happotestiin, josta harvat selviävät. Yle.fi. Viitattu 11.10.2023. <https://yle.fi/a/3-12529970>.
- Senaatti-kiinteistöt 2024. Vantaan vankilan lisärakennus. Viitattu 26.3.2024. <https://www.senaatti.fi/hankkeet/vantaan-vankilan-lisarakennus/>
- Siltala, H. 2023. Yksikin itsemurha on liikaa - vankien mielenterveyden riskit tärkeää tunnistaa etenkin tutkintavankiloissa. Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen blogikirjoitukset. Viitattu 12.3.2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankoh-taista/blogi/2udp9qaey.html>
- Stinson, J., Clark, M. 2017. Motivational interviewing with offenders. Engagement, Rehabilitation, and Reentry. New York: The Guilford Press.
- Suomen Perustuslaki 731/1999. Finlex. Viitattu 5.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>
- Suomen hallituksen vastaus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimivan eurooppalaisen komitean (CPT) selontekoon sen käynnistä Suomessa 7.-18.9.2021. Valtioneuvosto. Viitattu 28.3.2024. https://valtioneuvosto.fi/documents/1410853/0/Suomen+vastaus_2021_CPT.pdf/96f49a87-2135-1166-926a-9f149c7e9e80/Suomen+vastaus_2021_CPT.pdf?t=1632473090704

Tasanto, M. 2022. Yhteydenpitorajoitusten omaavien vankien kokemukset tutkinnallisesta eristämisestä ja toiminnan kehittäminen tutkintavankilassa. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.3.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202203284053>

Trainers' Manual on Dynamic Security 2018. Council of Europe. Viitattu 25.02.2024. <https://rm.coe.int/final-training-manual-on-dynamic-security-june-2018-koregirana-4-/16808ccae2>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tutkintavankeuslaki 768/2005. Finlex. Viitattu 2.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768>

Tyni, S. & Aaltonen, M. 2021. Vankeusaikaisten kuntoutusohjelmien vaikutusarvioinnit ja arviointavuus. Kriminologia, 1(1), 39-59. Viitattu 29.9.2023. <https://kriminologia.journal.fi/article/view/109019>

Valtioneuvoston asetus tutkintavankeudesta 549/2015. Finlex. Viitattu 3.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150549>

Vankeuslaki 767/2005. Finlex. Viitattu 3.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Julkaisemattomat lähteet

Juuti, A., Saarinen, T., Eriksson, J., Kirilov, K., Jalava, H. 2021. Selvitys tutkintavankien itsemurhien ehkäisystä Vantaan vankilassa. Rikosseuraamuslaitos. Intranet-julkaisu.

Rikosseuraamuslaitos 2021. Vantaan vankila. Intranet-julkaisu.

Kuviot

Kuvio 1: Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos 2024a)	8
Kuvio 2: Rikosseuraamuslaitoksen strategiset tavoitteet 2024-2027 (Rikosseuraamuslaitos 2024b).....	12

Taulukot

Taulukko 1: Esimerkki sisällönanalyysistä.	32
---	----

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko	66
Liite 2: Saatekirje	67

Liite 1: Haastattelurunko

1. Tutkintavankeuden tehtävä ja erityispiirteet

- Tärkeimmät tehtävät
- Erityispiirteet
- Minkälaisia asioita pitää huomioida tutkintavankien kanssa toimiessa
- Tutkintavankilain muutos
- Tutkinnallinen eristäminen
  - Millainen merkitys
  - Mitä vaikutuksia yksilöön
  - Haitat, entä hyödyt

2. Toiminnot tutkintavankiloissa

- Millaista toimintaa on, entä pitäisi olla
- Toimintavelvoite
- Miten palveluita kohdennetaan
- Hovioikeutta odottavat tutkintavangit
- Palvelujatkumo
- Vangin vastaanottoon liittyvät huomiot
- Muutosmotivaation herättely

3. Tutkintavankeuden kehittämisajatukset

- Ensisijaiset kehityskohteet
- Mihin lisää resursseja
- Täysin vapaat kädet, mitä muuttaisi

Liite 2: Saatekirje

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelemme Laurea-ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalan sosionomeiksi. Työskentelemme Vantaan vankilassa ja teemme opinnäytetyötä tutkintavankeuserityisyydestä. Työn tarkoituksena on selvittää tutkintavankeuden nykytilaa ja kuinka sitä voisi mahdollisesti kehittää. Aineiston keruu tapahtuu asiantuntijahaastatteluilla ja ne järjestetään marras-joulukuun 2023 aikana erikseen sovittuna ajankohtana. Haastattelut pyritään toteuttamaan kasvotusten ja haastatteluun varattu aika on noin yksi tunti.

Toteutamme haastattelut nimettöminä, eikä valmiista tutkimuksesta ole yksilöitävissä yksittäisten haastateltavien vastauksia. Haastattelut nauhoitetaan ja tallenteet ovat ainoastaan meidän käytössämme. Myöhemmin kirjaamme haastattelut tekstimuotoon ja samassa yhteydessä poistamme tunnistetiedot. Kun haastattelu on kirjattu tekstimuotoiseksi, tuhamme nauhoitteen.

Olisiko sinulla mahdollisuutta osallistua opinnäytetyömme toteuttamiseen haastattelun muodossa? Olisimme tästä kiitollisia, sillä uskomme, että sinulla olisi aiheeseen liittyvää arvokasta tietoa ja näkemystä. Annamme mielellämme lisätietoa haastattelusta sekä opinnäytetyömme aiheesta. Pyytäisimme vastausta tähän sähköpostiin, jos voimme lähestyä sinua haastatteluajan sopimista varten.

Aurinkoisin syysterveisin,

Jonna Hänninen & Kati Kujanpää

Jonna Hänninen

Rikosseuraamusalan sosionomiopiskelija / Laura-ammattikorkeakoulu

Rikosseuraamustyöntekijä, Vantaan vankila

jonna.hanninen@student.laurea.fi / jonna.hanninen@om.fi

Kati Kujanpää

Rikosseuraamusalan sosionomiopiskelija / Laura-ammattikorkeakoulu

Rikosseuraamustyöntekijä, Vantaan vankila

kati.kujanpaa@student.laurea.fi / kati.kujanpaa@om.fi